

CEDEFOP

European Centre
for the Development
of Vocational Training

REFERNET

OKTATÁSFELJESZTÉSI
OBSERVATORY

ReferNet **szakképzés-** **politikai** jelentés **Magyarországon**

Előrehaladás a szakképzést
érintő szakpolitikai prioritási területeken

2008

ReferNet szakképzés-politikai jelentés Magyarország 2008

Előrehaladás a szakképzést érintő szakpolitikai prioritási területeken

Szakmai vezető és szerkesztő:

Dr. Köpeczi Bócz Tamás

Szerzők:

Bükki Eszter – Mártonfi György

– Vinczéné Fekete Lidia

E jelentés egy a szakképzés-politika alakulását tárgyaló európai országjelentés-sorozat része, mely a Cedefop (Európai Szakképzés-fejlesztési Központ) harmadik, a szakképzés terén a Koppenhágai Folyamat szakpolitikai célkitűzéseinek elérésében tett előrehaladást áttekintő szakpolitikai jelentéséhez való hozzájárulásként született. E nemzeti jelentésben kifejezett vélemények nem feltétlenül tükrözik a Cedefop álláspontját.

E jelentés az Európai Közösség társfinanszírozásával jött létre.

© Oktatásfejlesztési Observatory, 2009

ISBN 978-963-503-389-8

Oktatásfejlesztési Observatory
Budapesti Corvinus Egyetem
Magartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet
H-1098 Budapest, Közraktár u. 2-4.
E-mail: observatory@uni-corvinus.hu
Internet: <http://www.observatory.org.hu>

Szerzők:

Dr. Köpeczi-Bócz Tamás (szakmai vezető és szerkesztő),
Bükkösi Eszter (1.2, 1.2.1.2., 3.3.1., 3.3.2.1., 5.1., 5.3., 5.4., 6.3., 7.3.2.1.),
Mártonfi György (1.1., 1.2., 1.2.1.1., 2., 3.1., 3.2., 3.4., 4.2.2.1., 5.2., 6.1., 6.2., 6.4., 7.5., 9.),
Vinczéné Fekete Lídia (4.1., 4.3., 7.1., 7.2., 7.3.1., 7.4., 8.)

Kézirat lezárva 2008 májusában.

Előszó

A Maastrichti Kommünikében (2004) és a Helsinki Kommünikében (2006) meghatározott mandátuma alapján a Cedefop feladata – az általa koordinált európai hálózatokkal, így a ReferNettel együttműködésben – rendszeres beszámolók készítése az Európai Bizottság számára az ún. Koppenhágai Folyamat megvalósításának állapotáról. A ReferNet tagországok első ízben 2008-ban készítették el szakképzés-politikai jelentéseiket, melyek az egyes országoknak a szakképzést érintő EU-s célkitűzések megvalósításában tett előrehaladását tárgyalják a Koppenhágai Folyamat keretében és a Helsinki Kommünikében megfogalmazott prioritásoknak megfelelően. E jelentések a Cedefop által a szakképzés-politika előrehaladásáról a 2008. november 26-án Bordeaux-ban megrendezett miniszteri konferenciára készített elemzés, illetve a 2009 elején megjelenő jelentés egyik fő forrását jelentik.

A ReferNet szakképzés-politikai jelentések az egyes országokban 2002 óta bekövetkezett szakképzés-politikai fejleményeket, kihívásokat és prioritásokat, illetve intézkedéseket az alábbi hét prioritás köré csoportosítva tárgyalják:

- A hozzáférés és az esélyegyenlőség javítása a szakképzésben
- A szakképzés az egész életen át tartó tanulás szolgálatban
- A szakképzés minőségének fejlesztése
- A szakképzés és a munkaerőpiac kapcsolatainak erősítése
- Irányítás és finanszírozás
- EU-s eszközök és a földrajzi mobilitás a szakképzésben
- A szakképzési statisztikák fejlődése

A jelentések bevezető fejezete a nemzeti (szak)politikai, illetve társadalmi és gazdasági kontextust vázolja fel. A zárófejezet a 2010 utáni, a lisszaboni folyamat lezárultát követő lehetséges oktatáspolitikai prioritásokat határozza meg.

Az egyes ReferNet országok szakképzés-politikai jelentései a hálózat nemzeti koordinátorainak honlapjain találhatóak meg. E koordinátorok listája, valamint a magyarországi jelentés angol és magyar nyelvű változatai elektronikus formában a ReferNet Magyarország honlapján (<http://www.refernet.hu>) érhetőek el.

Budapest, 2008. december

Dr. Köpeczi-Bócz Tamás
Nemzeti ReferNet Képviselő

Köszönetnyilvánítás

A szerzők köszönetüket fejezik ki az anyaggyűjtésben interjúk által és szakmai anyagok biztosításával közreműködő szakértőknek:

Bereczki Ferenc	Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
Bencze Péterné	Pénzügyminisztérium
Csapó Judit	Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
Gáspár Móna	Educatio Társadalmi Szolgáltató Kht.
Janák Katalin	Központi Statisztikai Hivatal
Kalmár Zsolt	Magyar Kereskedelmi és Iparkamara
Kaszás Judit	Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési intézet
Kiss Csaba	Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
Klész Tibor	Oktatási és Kulturális Minisztérium
Könyvesi Tibor	Oktatási és Kulturális Minisztérium
Kozma-Lukács Judit	Oktatási és Kulturális Minisztérium
Krémó Anita	Oktatási és Kulturális Minisztérium
Lux Zsófia	Szociális és Munkaügyi Minisztérium
Mátyus Mihály	Szociális és Munkaügyi Minisztérium
Menner Ákos	Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési intézet
Nagy László	Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
Nagy Zoltán	Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
Sumné Galambos Mária	Állami Foglalkoztatási Szolgálat
Szent-Léleky György	Szociális és Munkaügyi Minisztérium
Székely Tímea	Oktatási és Kulturális Minisztérium Támogatáskezelő Igazgatósága
Szilágyi János	Magyar Kereskedelmi és Iparkamara
Tóthné Schléger Mária	Nemzeti fejlesztési Ügynökség
Veres Pál	Oktatási és Kulturális Minisztérium
Vízvári László	Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet

Köszönet illeti továbbá a jelentés véleményezésében részt vevő ReferNet Magyarország tagintézményeit és az alábbi szakértőket:

Bakonyi László	Oktatási Hivatal
Gáspár Móna	Educatio Társadalmi Szolgáltató Kht.
Kaszás Judit	Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési intézet
Kozma-Lukács Judit	Oktatási és Kulturális Minisztérium
Könyvesi Tibor	Oktatási és Kulturális Minisztérium
Szent-Léleky György	Szociális és Munkaügyi Minisztérium
Szunyogh Zsuzsanna	Központi Statisztikai Hivatal

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ	3
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	5
1. TÁRSADALMI-KULTURÁLIS ÉS GAZDASÁGI KÖRNYEZET	13
1.1. HAZAI POLITIKAI/SZAKPOLITIKAI KONTEXTUS	13
1.2. TÁRSADALMI-GAZDASÁGI KÖRNYEZET	15
1.2.1. Példák szakpolitikai intézkedésekre	17
1.2.1.1. Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK) mint csúcstechnológiai bázishelyek kialakítása (2005-)	17
1.2.1.2. A mikro- és kisvállalkozások képzésének elősegítése (2007)	18
2. A HOZZÁFÉRÉS ÉS AZ ESÉLYEGYENLŐSÉG JAVÍTÁSA A SZAKKÉPZÉSBEN	21
2.1. A HOZZÁFÉRÉS ÉS ESÉLYEGYENLŐSÉG HAZAI SZAKPOLITIKAI KONTEXTUSA A SZAKKÉPZÉSBEN	21
2.2. A HOZZÁFÉRÉS ÉS A SZAKKÉPZÉS VONZEREJÉNEK NÖVELÉSE	22
2.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	22
2.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	23
2.2.2.1. Kompetencia alapú bemeneti követelmények a szakképzésben (2005-)	23
2.2.2.2. A „Lépj egyet előre” (LEE) program (2006-)	24
2.3. EGYES CÉLCSOPORTOK ESÉLYEGYENLŐSÉGÉNEK JAVÍTÁSA	26
2.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	26
2.3.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	27
2.3.2.1. Képzési elemeket is tartalmazó munkaerő-piaci integrációs programok (2005-)	27
2.3.2.2. „Út a szakmához” támogatási program (2005-)	29
3. A SZAKKÉPZÉS AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁS SZOLGÁLTATÁBAN	31
3.1. HAZAI SZAKPOLITIKAI KONTEXTUS	31
3.2. SZAKKÉPZÉSI PÁLYAUTAK KÖZÖTTI ÁTJÁRHATÓSÁG ELŐSEGÍTÉSE	32
3.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	32
3.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	33
3.2.2.1. Az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) moduláris megújítása (2004-)	33
3.3. A PÁLYAORIENTÁCIÓS SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSE ÉS TANÁCSADÓ STRUKTÚRÁK KIALAKÍTÁSA	35

3.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	35
3.3.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	36
3.3.2.1. Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP) I. Pályaorientációs projekt (2003-2006)	36
3.4. A NEM-FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS TANULÁS SORÁN SZERZETT KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK BESZÁMÍTÁSA (MEGHATÁROZÁSA, ÉRTÉKELÉSE ÉS ELISMERÉSE)	38
3.4.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	38
3.4.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	39
3.4.2.1. Projekt az előzetes tudás tesztelési eljárásának kipróbálására (2003-2006)	39
4. A SZAKKÉPZÉS MINŐSÉGÉNEK FEJLESZTÉSE	41
4.1. HAZAI SZAKPOLITIKAI KONTEXTUS	41
4.2. A SZAKKÉPZÉS MINŐSÉGÉNEK EMELÉSE	42
4.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	42
4.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	43
4.2.2.1. A Common Quality Assurance Framework (CQAF) adaptálása (2004-)	43
4.3. A SZAKKÉPZÉSBEN DOLGOZÓ TANÁROK ÉS OKTATÓK SZAKMAI FEJLŐDÉSÉT, S A TANÁRI/OKTATÓI PÁLYA VONZEREJÉT ÉS TÁRSADALMI RANGJA EMELÉSÉT TÁMOGATÓ INTÉZKEDÉSEK	44
4.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	44
4.3.2. Példa szakpolitikai intézkedésekre	46
4.3.2.1. Belföldi és külföldi pedagógus-továbbképzések a Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP) keretében (2003-)	46
5. A SZAKKÉPZÉS ÉS A MUNKAERŐPIAC KAPCSOLATAINAK ERŐSÍTÉSE	48
5.1. HAZAI SZAKPOLITIKAI KONTEXTUS	48
5.2. VÁLLALATOK/ÁGAZATI SZERVEZETEK/TÁRSADALMI PARTNEREK SZAKKÉPZÉSBE TÖRTÉNŐ BEVONÁSA A SZAKKÉPZÉS MUNKAERŐ- PIACI IGÉNYEKRE VALÓ REAGÁLÁSA JAVÍTÁSA ÉRDEKÉBEN	49
5.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	49
5.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	50
5.2.2.1. Állami feladatok átadása a kamarának (2004-)	50
5.3. A TANULÁS MUNKAHELYI KÖRNYEZETBE INTEGRÁLÁSA	52
5.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	52
5.3.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	53
5.3.2.1. Tanulószerződések elősegítésére irányuló politika (2003-)	53

5.4. A MUNKAERŐPIAC KÉSZSÉG- ÉS KOMPETENCIAIGÉNYEINEK SZAKKÉPZÉSBE VALÓ INTEGRÁLÁSA	56
5.4.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	56
5.4.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	57
5.4.2.1. OKJ szakmacsoportos bizottságok működtetése (2002-2006)	57
6. IRÁNYÍTÁS ÉS FINANSZÍROZÁS	59
6.1. HAZAI SZAKPOLITIKAI KONTEXTUS	59
6.2. AZ IGAZGATÁSI/INTÉZMÉNYI SZERKEZETBEN TÖRTÉNT VÁLTOZÁSOK	60
6.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	60
6.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	61
6.2.2.1. Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK) rendszerének kialakítása (2005-)	61
6.2.2.2. Szakmai Tanácsadó Testületek (SZTT) működtetése a szakképző intézmények mellett (2006-)	62
6.3. A SZAKKÉPZÉS FINANSZÍROZÁSÁBAN TÖRTÉNT VÁLTOZÁSOK	64
6.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	64
6.3.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	65
6.3.2.1. A fejlesztési támogatás szabályozásmódosításai (2008)	65
6.3.2.2. Felnőttképzési normatív támogatás (2003-)	67
6.4. A PARTNERSÉGBEN ALAKÍTOTT SZAKKÉPZÉS-POLITIKA TÁMOGATÁSA	69
6.4.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	69
6.4.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	70
6.4.2.1. Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok (RFKB) létrehozása (2001-)	70
7. EU-S ESZKÖZÖK ÉS A FÖLDRAJZI MOBILITÁS A SZAKKÉPZÉSBEN	72
7.1. AZ EU ÁLTAL BIZTOSÍTOTT ESZKÖZÖK (EKKR, ECVET ÉS EUROPASS) BEVEZETÉSE ÉS TERJESZTÉSE, VALAMINT A FÖLDRAJZI MOBILITÁS SZAKKÉPZÉSEN BELÜLI TÁMOGATÁSA – HAZAI SZAKPOLITIKAI KONTEXTUS	72
7.2. A SZAKKÉPESÍTÉSEK ÖSSZEHASONLÍTHATÓSÁGÁNAK ELŐSEGÍTÉSE NEMZETI, REGONÁLIS ÉS ÁGAZATI SZINTEN, AZ EKKR-SZINTEKNEK VALÓ JÖVŐBENI MEGFELELTETÉSÜK BIZTOSÍTÁSA	73
7.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	73
7.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	74

7.2.2.1. OKKR politika (2005-)	74
7.3. A KÜLÖNBÖZŐ ORSZÁGOKBAN, REGIONÁLIS ÉS ÁGAZATI KÖRNYEZETBEN MEGSZERZETT SZAKKÉPESÍTÉSEK ÁTVÁLTHATÓSÁGÁNAK ÉS TOVÁBBÉPÍTHETŐSÉGÉNEK TÁMOGATÁSA, VALAMINT AZ ECVET JÖVŐBENI MEGVALÓSÍTÁSÁNAK ELŐSEGÍTÉSE	76
7.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	76
7.3.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	77
7.3.2.1. A felsőfokú szakképzést (FSZ) támogató intézkedések (2005-)	77
7.4. AZ EUROPASS TÁMOGATÁSA ÉS AZ EKKR ÉS ECVET RENDSZEREKKEL VALÓ ÖSSZEHANGOLÁSA	79
7.4.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	79
7.4.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	80
7.4.2.1. Az Europass hazai bevezetése (2004)	80
7.5. A SZAKKÉPZÉSBEN TANULÓK FÖLDRAJZI MOBILITÁSÁNAK TÁMOGATÁSA	82
7.5.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta	82
7.5.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre	83
7.5.2.1. Hazai többletforrások szakképzési mobilitásokra (2003-)	83
8. A SZAKKÉPZÉSI STATISZTIKÁK FEJLŐDÉSE	85
8.1. A SZAKKÉPZÉSI STATISZTIKÁK FEJLŐDÉSE 2002 ÓTA	85
8.2. PÉLDÁK A NEMZETI SZAKKÉPZÉSI STATISZTIKA FEJLESZTÉSÉT CÉLZÓ SZAKPOLITIKÁKRA/INTÉZKEDÉSEKRE/PROJEKTEKRE	88
8.2.1. Pályakövetési rendszer bevezetésére irányuló lépések a szakmai alapképzésben (2007-)	88
9. A SZAKKÉPZÉS 2010 UTÁN	91
9.1. A 2010 UTÁNI EU-S ÉS NEMZETI SZAKPOLITIKA NAPIRENDJÉRE JAVASOLT, SZAKKÉPZÉST ÉRINTŐ KÉRDÉSEK ÉS AZOK KEZELÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI NEMZETI ÉS EU-S SZAKPOLITIKÁK ÉS/VAGY CÉLKITŰZÉSEK ÁLTAL	91
10. SZERZŐK, BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁSOK ÉS FORRÁSOK	93
10.1. SZERZŐK	93
10.2. FELHASZNÁLT SZAKIRODALMI FORRÁSOK ÉS WEBLAPOK	93
10.3. RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	97
AZ OKTATÁSFEJLESZTÉSI OBSERVATORY	99

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A szakképzés-politika prioritásai Magyarországon	2
2. táblázat: A vállalkozók és alkalmazottaik képzésben, illetve továbbképzésben való részvétele létszámnagyság-kategóriánként 2007-ben (%)	7
3. táblázat: A tanulószerveződés alapján folytatott gyakorlati képzésben részt vevő tanulók száma (1997-2008)	35
4. táblázat: Tanulószerveződést kötő gazdálkodók száma (2002-2008)	35
5. táblázat: A tanulószervezések száma a hiányszakmákban (2005-2007)	36
6. táblázat: A felnőttképzési normatív támogatás összege és a résztvevők száma (2003-2007)	46
7. táblázat: A felsőfokú szakképzésre megállapított államilag támogatott hallgatói létszámkeret (2002-2008)	55
8. táblázat: A Magyarországon kiadott Europass oklevélmellékletek, bizonyítvány-kiegészítők, mobilitási igazolványok, valamint a http://www.europass.hu oldalra történő látogatások száma (2005-2007)	56
9. táblázat: Az Europass felhasználók száma országonként (első 20 ország) (2007)	57

1. Társadalmi-kulturális és gazdasági környezet

1.1. Hazai politikai/szakpolitikai kontextus

A rendszerváltást követően, 1993-ban és 1994-ben megalkották az oktatási törvénykezés új alapidokumentumait, a közoktatási törvényt, a felsőoktatási és a szakképzési törvényt, amelyeket ugyan átlagosan két évente módosítanak, de a stabil jogszabályi környezet folyamatosan garantált. A fenti törvényi háttérrel egészítette ki a 2001-ben elfogadott felnőttképzési törvény, valamint a 2003-ban elfogadott törvény a szakképzési hozzájárulásról, amely a gazdálkodók által a bruttó bértömeg másfél százalékát kitevő egyfajta szakképzési adó.

A szakképzés és a felnőttképzés minisztériumi irányításában gyakran voltak változások a négyévenkénti kormányváltásokat követően. 2002-ben az Oktatási Minisztériumtól (OM) a Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztériumhoz (FMM) került a felnőttképzés, majd a 2006-os választások után az új kormányzati struktúrában a szakképzés is átkerült az oktatási tárcától az átalakult Szociális és Munkaügyi Minisztériumhoz (SZMM). Ez a feltételeket illetően két jelentős változást eredményezett. Egyrészt a foglalkoztatás-politika, a szociálpolitika, a szakképzés és felnőttképzés irányítás ugyanazon miniszter felügyelete alá került, amely perspektivikusan nagyobb esélyt kínál egy összehangolt, a szinergiákra is építő szakpolitikára. Ugyanakkor az irányítás 2006-ban alacsonyabb szintre került, így szakpolitikai súlya csökkent. Amíg a 2002-2006-os ciklusban a felnőttképzést az FMM-ben egy főosztály, a szakképzést az OM-ben egy államtitkárság (ezen belül két főosztály) irányította, addig 2006 után a két területet összesen egyetlen főosztály felügyeli az SZMM-ben. A területen dolgozó köztisztviselők száma nagymértékben csökkent. Ez egyik oka és részben következménye is annak, hogy a terület számos korábban állami feladatot ad át a gazdaság szereplőinek (erről lásd az 5. fejezetet).

Minthogy az iskolarendszerű szakképzés részben a tankötelezettség idejére esik, azaz a közoktatás része, így a szakképzés jogi és finanszírozási kérdéseiben az oktatási és foglalkoztatási tárca együtt kell, hogy működjön, amelyre jogszabály is kötelezi őket. A két tárca megosztott felelőssége és együttműködése érvényesül az egész életen át tartó tanuláshoz kapcsolódó aktivitásokban is.

Az elmúlt években a foglalkoztatás-politika, a szakképzés és a lifelong learning területén stratégiai anyagok sorát fogadta el a kormányzat. 2005 nyarán a Szakképzés-és-fejlesztési stratégiát, 2005 őszén Az egész életen át tartó tanulás stratégiáját, 2005 decemberében a „Nemzeti akcióterv a növekedésért és a foglalkoztatásért” dokumentumát. A felülvizsgált lisszaboni akcióprogramot, ezen belül az új foglalkoztatási prioritásokat 2006 októberében fogadták el. A Strukturális Alapok fogadásának kereteit meghatározó 2004-2006-os Nemzeti Fejlesztési Terv vonatkozó alapidokumentumát, a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programot 2003-ban, a 2007-2013-as tervezési időszak Új Magyarország Fejlesztési Tervének részeként a Társadalmi Megújulás Operatív

Programot 2007-ben fogadták el. Ezek a stratégiai dokumentumok bizonyos értelemben egymás továbbfejlesztett változatainak is tekinthetők, ugyanakkor a változó megfogalmazások és hangsúlyeltolódások a szakpolitikai orientációt olykor megnehezítik.

A prioritások sorában mindvégig megtaláljuk a munkaerő-piaci részvétel, a foglalkoztatási ráta növelésének szándékát, a munkaerőpiacra lépés ösztönzését, különösen bizonyos célcsoportok – alacsonyan képzettek, hátrányos helyzetűek, romák, idősebb munkavállalók stb. – esetében. A foglalkoztatáspolitikai prioritások között is végigvonul az oktatás minőségének, eredményességének a javítása, valamint az egész életen át tartó tanulás támogatása.

Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben a középiskolai és a felsőoktatási expanzió rohamos ütemben zajlott le. Ez a szakképzés vonzerejét nagymértékben csökkentette, hiszen a magasabb iskolai végzettséget – amelyre egyre szélesebb társadalmi csoportok kaptak esélyt – jobban honorálja a munkaerőpiac, mint a szakképzettséget. A szakképző programokat gyakran azok a kevésbé sikeres diákok „választják”, akiknek a középiskolába, majd a felsőoktatásba nem sikerül bekerülniük. A gyengébb felkészültség és az alacsony motiváltság miatt kevésbé eredményes a szakképzés, a gazdaság szereplői növekvő elégedetlenséget jeleznek.

1. táblázat: A szakképzés-politika prioritásai Magyarországon

No.	Szakpolitikai prioritások	Fő okok és indítékok	Szakpolitikai lépések
1.	Hatékonyabban működő intézményrendszer	Túl sok intézményben folyik szakképzés, nem méretgazdaságos	- TISZK-rendszer ösztönzése (lásd 6.2.2.1.) - Fejlesztési források koncentrációja (lásd 6.3.1. és 6.3.2.1.)
2.	A munkaerőpiac igényeire való fokozott reflektálás	A képzés nem mindig reflektál a mennyiségi és minőségi munkaerőigényre	- A kamara szerepvállalásának növelése (lásd 5.2.2) - Tanulószerződések ösztönzése (lásd 5.3.2) - RFKB-k összetétele és döntési illetékessége (lásd 6.4.2) - SZTT-k működtetése (lásd 6.2.2.2) - A hiányszakmákban történő képzés anyagi ösztönzése
3.	A szakképzés minőségének javítása	A gazdaság csak közepesen elégedett a kimenettel	- Modularizált, kompetencia-alapú képesítési rendszer kialakítása és tartalmi fejlesztések (lásd 3.2.2 és 7.2.2) - Szakiskolai Fejlesztési Program (lásd 2.2 és 4.3.2.1.) - A CQAF adaptálása és elterjesztése (lásd 4.2.2)

4.	Kiegyensúlyozott szakképzés-irányítás	Olykor részérdekek érvényesülnek, az állami befolyás még mindig nagyon erős	- RFKB-k összetétele és döntési illetékessége (lásd 6.4.2) - SZTT-k működtetése (lásd 6.2.2.2)
5.	A szakképzésbe való belépés megkönnyítése, a hátrányos helyzetűek képzésének támogatása	Nagyon magas a lemorzsolódási arány és a fiatal felnőttek között a szakképzetlenek aránya	- Kompetencia alapú belépés a szakképzésbe (lásd 2.2.2.1) - Lépj egyet előre (lásd 2.2.2.2) - Út a szakmához (lásd 2.3.2.1) - Képzési elemeket is tartalmazó munkaerő-piaci integrációs programok (lásd 2.3.2.)
6.	Pályorientációs tanácsadás fejlesztése	Esetleges a pályorientációs szolgáltatáshoz való hozzáférés, a rendszer összehangolatlan	- Pályorientációs adatbázisok fejlesztése (lásd 3.3.1.) - Pályorientációs szolgáltatások fejlesztése (lásd 3.3.1. és 3.3.2.1.)
7.	Visszajelzés a szakképzés eredményességéről az irányítás számára	Kevés a rendszerben a tervezést és irányítást segítő információ	- Pályakövetési rendszer működtetése (lásd 8.2)
8.	Szakképzési infrastruktúra javítása	Az épület és az eszköz-állomány egy része elavult	- A TISZK mint csúcstechnológia központ felszerelése (lásd 1.2.1) - Iskolaépületek felújítása a Strukturális Alapokból

1.2. Társadalmi-gazdasági környezet

Magyarország népessége az alacsony és csökkenő születésszám és a viszonylag magas halálozási arány következtében 1981 óta csökken, illetve öregszik. Ennek következtében csökken és az elkövetkező évtizedben is csökkeni fog az iskoláskorú korcsoportok létszáma: a 2002-ben 510 ezer fős 14-17 éves korosztály létszáma az előrejelzések alapján 2010-re 462 ezerre csökken, ami drámai következményekkel járhat az általában véve alacsony presztízsű szakképzés számára. A népesség természetes fogyását az 1990-es évek elejétől részben ellentételezi a migrációs nyereség, bár nemzetközi összehasonlításban alacsony (és, különösen Románia uniós csatlakozása óta, csökken) a bevándorlók abszolút száma és aránya, akiknek döntő többsége jól képzett, magyar anyanyelvű, a szomszédos országokból érkező állampolgár. Ez is magyarázza, hogy a bevándorlók oktatásával kapcsolatos kérdések ez ideig marginális szerepet kaptak az oktatáspolitikában. Bár a magyar munkaerő kevésbé mobil, mint a lengyel vagy a román, a szakképzett – mind a diplomás, mind a szakmunkás – munkaerő elvándorlása Nyugat-Európába a pangó gazdasági helyzetben gyorsulóban van.

A magyar gazdaság kicsi és nyitott, szerkezeti változásait a világgazdasági folyamatok alakítják, ennek megfelelően folyamatosan csökken a mezőgazdaságban és iparban, illetve nő a szolgáltatásokban foglalkoztatottak aránya (2006-ban e számok rendre:

5,16%, 32,31% és 62,53% voltak). Az 1990-es években végbement radikális szerkezetváltás eredményeként kiemelkedően magas a – külföldi működőtőke-befektetések által dominált – csúcs-technológiai ágazatok aránya a termelő szektoron belül, de ez alapvetően összeszerelő jellegű tömegtermelés jelent, bár megindult a tudásintenzív, magasabb hozzáadott értékű tevékenységek megtelepedése is. A szerkezeti modernizációban azonban a nemzetközi nagyvállalatok játszanak meghatározó szerepet, miközben a magyarországi vállalkozások túlnyomó többsége a nagyvállalatokhoz viszonyítva jelentősen alacsonyabb termelékenységgű mikro- (95,1%), illetve kis- vagy középvállalkozás (4,1%, illetve 0,7%), melyek az alkalmazottak 65%-át foglalkoztatták, a bruttó hozzáadott érték felét állították elő, és az exportértékesítés 36%-át adták 2004-ben. A gazdasági növekedés tekintetében az uniós csatlakozásra váró országokkal való összehasonlításban az ezredfordulón még kedvező pozíciónk mára a legkedvezőtlenebbé vált. Magyarország gazdasági növekedése a régióban a leglassúbb, költségvetési deficitje a legmagasabb, államadóssága meghaladja a 60%-ot és egyelőre nő, az infláció az egyik legmagasabb.

A gazdasági fejlődés jelentős gátját jelenti az egyes ágazatokban, szakmákban és a gazdaságilag fejlettebb régiókban (fővárosban és környékén, illetve Nyugat-Magyarországon) jelentkező tartós szakmunkáshiány, illetve a humán erőforrás nem megfelelő minősége, a kulcskompetenciák hiánya, miközben a munkavállalók szakmai továbbképzésben való részvétele alacsony és erősen függ a vállalatmérettől.

A magyar munkaerőpiac nemzetközi összehasonlításban legfontosabb jellemzője az alacsony foglalkoztatási ráta, különösen az alacsony képzettségűek, a hátrányos helyzetűek, a nők és az idősek körében. Az aktív korú népességben belüli foglalkoztatási arány az Európai Unió országai között Máltától eltekintve a legalacsonyabb, a 15-64 éves korosztályban 2007-ben 57,3% volt (64,0% a férfiak, 50,9% a nők körében), és a korábbi enyhe emelkedés után jelenleg ismét csökkenő tendenciát mutat. A munkanélküliség az EU-25 átlaghoz közelít (az arányok 2007-ben rendre: 7,4%, 7,2% [férfiak] és 7,7% [nők] voltak, de 21% a 15-24 éves korosztályban), miközben magas az inaktív aránya, bár az elmúlt években a kormányzati intézkedéseknek köszönhetően nőtt az aktivitás, részben az álláskereső számának növekedése miatt. A munkaerő-piaci helyzet szorosan összefügg az egyén iskolai végzettségével, illetve rendkívül magas az iskolázottság kereseti hozama is. A magyar gazdaság és munkaerőpiac fontos jellemzői a jelentős regionális és településtípus szerinti egyenlőtlenségek és az alacsony ágazati és földrajzi mobilitás is.

Az alacsonyan képzett, a munkaerőpiactól eddig távol maradó, valamint a 40-50 év fölötti korosztály munkaerő-piaci integrálására jelentős forrásokat fordítottak az elmúlt években, de az eredmények egyelőre nem meggyőzőek. Az atipikus foglalkoztatás preferálása jellemzően kampányszerű, jelentős növekedés nem tapasztalható ezen a téren. Az országos átlaghoz képest rendkívül alacsony (körülbelül a fele) a foglalkoztatottság és

ugyanakkor magas a munkanélküliség (átlagosan 40%, de egyes hátrányos helyzetű térségekben akár 90%) a romák körében. A kohéziós politika megvalósítása, a romák társadalmi integrációja azonban lelassult, egyebek mellett az oktatási szektorban is. Ugyanakkor az EU Strukturális Alapok forrásainak felhasználásának kereteit meghatározó Új Magyarország Fejlesztési Terv jelentős forrásokat irányoz elő erre a célra.

1.2.1. Példák szakpolitikai intézkedésekre

1.2.1.1. Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK) mint csúcstechnológiai bázishelyek kialakítása (2005-)

A magyarországi szakképzés minőségével a munkaadók tartósan elégedetlenek. Ennek egyéb tényezők mellett a képzésben használt technológia egyenetlen szintje az oka. Különösen az, hogy a diákok csúcstechnológiával a képzés során rendkívül ritkán találkozhatnak. A gyakorlati képzés rendkívül alacsony arányban zajlik tőkeerős nagyvállalatoknál, a kisvállalkozások és az iskolák fenntartói pedig nem engedhetik meg maguknak a drága technológiába való beruházást, annak képzésben való felhasználását. Ezért a szakképző intézmények szervezeti koncentrációjával párhuzamosan (erről lásd a 6.2.2.1 fejezetet) a csúcstechnológiákat is felvonultató központi képzőhelyek felszereltségének támogatása kezdődött meg a HEFOP 4.1-es intézkedése keretében.

Az elgondolás előképe a németországi üzemi képzőközpontok hatvanas-hetvenes években kialakult, egyre fontosabb szerepet játszó rendszere. A tervek szerint ezekben a technológiai centrumokban a diákok csak gyakorlati képzési idejük egy kis részét töltik majd, amikor az ott megtalálható technológiához kapcsolódó modul oktatásában vesznek részt. Egy-egy központ így több iskola diákjait is ellátja majd, egyúttal a technológiai változással lépést tartó tudáscentrummá is válhat.

A 2004-től támogatható HEFOP 2003-ban készült el, addigra a szakpolitika elkötelezte magát ezen megoldás mellett. Az első 16 TISZK megalakítására a 2005-ös pályázat nyerteseinek nyílt lehetősége. Minthogy a legtöbb esetben építkezési beruházás előzte meg a csúcstechnológiai üzembe helyezését, arra általában csak 2007-től kezdődően került sor. Egyelőre ez csak a gépészetet, a legnagyobb szakmacsoportot érinti, a többi szakmacsoportban csúcstechnológia beruházására csak később kerül majd sor. A 16 TISZK egyenként 1-1,5 millió eurót ruházhatott be hi-tech berendezésekbe.

A 2007-2013-as tervezési időszak uniós forrásainak felhasználására készített operatív programok tartalmazzák a megkezdett fejlesztések folytatását, erre az első pályázati kiírás már meg is született. A rendelkezésre álló források hasonlóak lesznek a korábban megalakultak által felhasználható, vagy attól csak kevéssel fognak elmaradni. Az épület

infrastruktúrára és a technológiai beruházásokra összesen mintegy 50 millió euró, nyertes pályázatonként mintegy 1,5 millió euró áll rendelkezésre.

A csúcstechnológiák beruházásába való finanszírozást az uniós források felhasználása után az ún. szakképzési hozzájárulás (a bruttó bértömeg másfél százaléka rúgó szakképzési adó) fogja biztosítani. Ezt korábban több mint ezer szakképző intézmény pályázhatta meg, ezentúl – előzetes becslések szerint – legfeljebb 100-150 TISZK (lásd a 6.3.1. és 6.3.2.1. fejezeteket). Egy 2007. nyári törvénymódosítás alapján a beruházási források egy – a mindenkori kormányok és a szociális partnerek által jóváhagyott – része csak a TISZK-ek számára lesz felhasználható. Ezeket a forrásokat használhatják majd a TISZK-ek a további szakmacsoportokban technológiai fejlesztésekre.

A TISZK-ek mint technológiai központok az iskolarendszerű szakképzés és a felnőttképzés számára egyaránt rendelkezésre állnak majd a tervek szerint. Ennek módzatai, feltételei most alakulnak, de a kínált szolgáltatások vállalatok, felnőttképző intézmények számára is elérhetőek lesznek.

Az első 16 TISZK-ben üzembe helyezett technológiáknak a képzésben való felhasználása csak a jelenleg zajló (2007/2008) tanévben kezdődhetett el, arról tapasztalatok még nem állnak rendelkezésre. Az intézkedés szakmai körökben meglehetősen nagy támogatást élvez. A TISZK-rendszer egésze a következő években fog kiépülni, de már az uniós források révén is érezhető lesz a képzőkörpontok technológiai szintjének emelkedése. A későbbi fejlesztési lehetőségek, középtávon a képzőkörpontok technológiai szintje a TISZK-ek mellett a gazdaság által delegált tagok túlsúlyával működő Szakmai Tanácsadó Testületek, illetve a Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok (részletesebben lásd a 6.4.2 fejezetet) döntéseitől, valamint kormányzati és a szociális partnerekkel együtt hozott döntésektől függenek.

I 1.2.1.2. A mikro- és kisvállalkozások képzésének elősegítése (2007)

Magyarországon a munkavállalók szakmai továbbképzésben való részvétele az európai uniós átlaghoz viszonyítva alacsony és erősen függ a vállalat méretétől. A munkahelyi képzések elősegítése érdekében 1996-tól lehetővé vált, hogy a szakképzési hozzájárulásra (SZH, lásd a 6.3. fejezetet) kötelezett vállalkozások kötelezettségük bizonyos hányadát (eredetileg legfeljebb 0,2%-át, 2000-től 0,5%-át) saját dolgozóik képzésére fordíthassák (2006-ban a vállalkozások a SZH terhére 7,8 milliárd Ft-ot, 31,2 millió EUR-t költöttek képzésekre, melyekben 104 494 munkavállaló vett részt), a mikro-, kis- és középvállalkozások (MKKV-k) képzési aktivitásán azonban ez az intézkedés az SZH alacsony összege miatt lényegesen nem javíthatott.

E vállalkozói kör fejlesztése és vezetőik és alkalmazottaik továbbképzésének támogatása már 2002 előtt is megjelent a kormányzati programokban (a fejlesztés alapelveit 1999-ben törvényben is rögzítették), bár az EU tagországi többségének KKV-

stratégiájában nagyobb hangsúllyal szerepelt az oktatás és képzés fejlesztése, mint a magyar stratégiában. A 2007-2013-as időszakra szóló új KKV stratégia, melynek megvalósítását az Új Magyarország Fejlesztési Terv programjai segítik majd, ugyanakkor már kiemelten fontos szerepet szán a vállalkozások képzésének és információellátásának a vállalkozásfejlesztésben. A "Vállalkozói tudás fejlődése" átfogó cél keretében a "Vállalkozók és alkalmazottak ismereteinek bővítése", valamint a "Vállalkozói készség fejlesztése" al-célokot határozza meg, előbbi esetében a cél elérését a GKM reprezentatív vállalkozói felmérése alapján mérve: a cél az, hogy azon KKV-k aránya, ahol a tulajdonosok vagy alkalmazottaik részt vettek valamilyen képzésben, éves átlagban a 2007. évi 27,6%-ról 2013-ra 35%-ra növekedjen.

Mivel a magyarországi vállalkozások túlnyomó többsége MKKV, melyek a munkavállalók több mint kétharmadát alkalmazzák, e vállalkozások versenyképességének és foglalkoztatási potenciáljának növelése egyaránt fontos a gazdaságpolitika és a foglalkoztatáspolitika számára. 2002 óta az MKKV-k képzését számos különböző formában és konstrukcióban, különböző állami szervek koordinálásával támogatta a kormányzat. A gazdasági minisztérium a Széchenyi Vállalkozásfejlesztési Program (2003-2006) keretében a KKV célleírányzatból nyújtott támogatást a vállalkozói kultúra fejlesztése és a vállalkozások európai uniós felkészítése és felzárkóztatása érdekében (például 2003-ban az uniós felzárkóztatást célzó projekt összesen 922 940 800 Ft/3 691 763 EUR támogatást kapott, 2006-ban képzések megvalósítását 100 millió Ft/400 ezer EUR összegben támogatták). Az MKKV-k képzéséhez kínált számos pályázati lehetőséget az OFA (2004-ben például 400 millió forintos/1,6 millió eurós költségvetéssel írt ki ilyen témájú pályázatot), valamint a 2004-től induló, az EU Strukturális Alapok pénzügyi támogatásával megvalósuló HEFOP 3.4. „A munkahelyteremtéshez kapcsolódó és a vállalkozói készségek fejlesztését elősegítő képzések” című, 66 752 815 eurós összköltségvetésű intézkedése (mely kimenet-indikátorként 112 ezer főben határozta meg a képzések résztvevőinek számát), illetve a (régió- és ágazatspecifikus képzéseket támogató) ROP és az AVOP is. Az intézkedések hatékonyságát azonban csökkentette az érintett kormányzati szervek közötti koordináció hiánya, a párhuzamos és egymással nem összehangolt projektek, az átfogó hatáselemzés hiánya, illetve az objektív célirányos kutatásokkal nem alátámasztott, gyakran nem a valós igényeknek megfelelő oktatási cél-meghatározás (A vállalkozók képzése..., 2005).

A mikro és kisvállalkozások (MKV-k) képzési aktivitásának növelését, ezáltal a képzésbe bekapcsolódó munkavállalók számának emelkedését célzó legújabb intézkedés az SZH saját dolgozó képzésére fordítható hányadának emelése. A szakképzési hozzájárulási törvény módosítása alapján 2007-től e vállalkozások az eddigi 33% helyett kötelezettségük 60%-át fordíthatják saját dolgozóik külső vagy belső szakmai, illetve nyelvi képzésére. Az intézkedés hatékonyságát növeli, hogy ebben az esetben a vállalkozás maga határozza meg, milyen képzésekre van szüksége, és 2006 óta a nem OKJ-s és nem akkreditált képzési programok költségei elszámolhatóságának sem feltétele a munkaügyi tanácsi döntés.

Mivel a képzések költségeinek elszámolásánál csupán 2007 óta rögzítik, hogy az adott vállalkozás az MKV kategóriába tartozik-e, illetve a 2007-re vonatkozó pontos információk csak 2008. június 20-a után válnak elérhetővé, jelenleg nem állnak rendelkezésre adatok arról, hogy az intézkedés hatására milyen mértékben nőtt az elszámolási lehetőséget igénybe vevő MKV-k aránya. A gazdasági tárca által az MKKV-k körében rendszeresen végzett reprezentatív kérdőíves vizsgálat szerint 2007-ben a 2005-ös felméréshez képest a képzésben, továbbképzésben részt vevő MKKV-k aránya összességében 4%-al nőtt. Létszám-kategóriák szerint a növekedés az alkalmazott nélküli vállalkozásoknál 4%, a mikrovállalkozásoknál 0%, a kisvállalkozásoknál 12%, a közepeseknél 30% volt.

2. táblázat: A vállalkozók és alkalmazottaik képzésben, illetve továbbképzésben való részvétele létszámnagyság-kategóriánként 2007-ben (%)

	0 fő	1-9 fő	10-49 fő	50 fő fölött	Összesen
Részt vett valamilyen képzésben	23,6	29,7	59,7	86,7	27,6
Nem vett részt	76,4	70,3	40,3	13,3	72,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: GKM reprezentatív vállalkozói felmérés, 2007.

Az intézkedés hatásának korlátozottságát okozhatja, hogy a magas képzési költségek és a pénzhiány csak az egyik, nem is feltétlenül legfontosabb oka a képzések hiányának: a munkahelyi képzések 2005. évre vonatkozó, Eurostat által koordinált felmérésében a magyarországi válaszadók több mint négyötöde azt válaszolta, hogy munkavállalóik meglévő jártasságai megfelelnek a vállalkozás szükségleteinek, ezen túl pedig a képzések hiányát a legtöbben a magas költségekkel és új, képzett munkatárs felvételének preferálásával, illetve a munkavállalók elfoglaltságával indokolták. Bár a megfelelő, testre szabott képzési tartalmak és (a kis létszámú vállalkozások munkavállalói helyettesítési problémájára megoldást kínáló alternatív, például e-tanulási) képzési formák hiánya, vagy a felnőttképzés nagy túlkínálat és árverseny okozta minőségi problémái szintén akadályozzák az MKKV-k képzési aktivitásának növekedését, úgy tűnik, a helyzet megváltozásához jelentős mértékű szemléletváltásra, a folyamatos továbbképzés szükségének felismerésére lenne szükség a vállalkozások részéről.

2. A hozzáférés és az esélyegyenlőség javítása a szakképzésben

2.1. A hozzáférés és esélyegyenlőség hazai szakpolitikai kontextusa a szakképzésben

Tartós trend Magyarországon, hogy a szakképzésbe egyre gyengébb felkészültségű és szociális háttérű fiatalok lépnek be mind ISCED 3 szinten, mind az ennél magasabb szintű szakképző programok esetében. A közép- és felsőfokú expanzió Magyarországon – a korábbi elmaradás miatt – sokkal gyorsabban ment végbe, mint a fejlett országokban. A munkaerőpiac radikális átrendeződése azt eredményezte, hogy a munkaerőpiac a magasabb végzettséget sokkal jobban honorálja, mint a szakképzettséget.

Mindezek következtében az általános és a szakképző programokba belépők, illetve a különböző szintű és presztízsű szakképző programokba belépők közötti különbségek növekedtek, a szakképző programok vonzereje folyamatosan csökken. A szakképzésbe sokszor maradékelv alapján, nem saját választás alapján kerülnek a fiatalok, ezért az átlagosnál is motiválatlanabbak. A szakképzésben való részvételt kudarcként élik meg, így nagyobb eséllyel lépnek ki a programból végzettség nélkül, vagy lesznek pályaelhagyók a végzettség megszerzése után. Az adott szakmában való munkába állás helyett végzés után sokan továbbtanulnak. A szakiskolát elkezdők háromnegyede érettségit kíván szerezni a későbbiekben, és legalább egyharmada ténylegesen meg is szerzi azt. Rendkívül sok fiatal el sem jut a szakképzés megkezdéséig vagy a középiskoláig. 25 éves korára a fiatalok mintegy ötöde sem szakképzettséget, sem érettségit nem szerez. Ők a megelőző (ISCED 0, 1, 2) képzési szintek egyenlőtlenséget sikertelenül kezelő mechanizmusainak, a tartósan fennmaradó társadalmi egyenlőtlenségeknek az áldozatai. Legtöbbjük az elszegényedő falvak, kistérségek, városrészek lakója, a társadalom peremén élnek sokszor munkanélküli szüleikkel. A kitörést sorsukból pozitív példák híján reménytelennek látják, perspektíva nélkül motiválatlanok a tanulásra, a teljesítményre. A szakiskolák a középfokú oktatásban egy szegregált, döntően hátrányos helyzetű és sajátos nevelési igényű fiatalokkal foglalkozó intézménycsoportot alkotnak, amelyek sem a szakpolitika kiemelt odafigyelését, sem a feladataikhoz szükséges finanszírozást nem kapva meg küszködnek problémáikkal.

A szakpolitika néhány éve a kezelendő problémák közé sorolta a szakképzéshez való hozzáférés növelését. A szakképzésbe való bekerülés általi társadalmi integráció deklarált célkitűzés, jelentős forrásokkal. Az egyenlőtlenség csökkentését, a marginalizálódott társadalmi csoportok integrációját ugyanakkor akadályozza a társadalmi környezet. Az átalakulás vesztesei iránti társadalmi szolidaritás Magyarországon igen gyenge, a munkaerőpiac tartósan nem, vagy csak alig bővül. A legképzetlenebbek munkajövedelmei a segélyekkel és az alkalmi feketemunkával alig versenyképesek. Ezért az alacsony iskolai végzettségű romák, elszigetelt falvakban élők, a munka nélkül, segélyből élő felnőttek társadalmi integrációjának esélyét csupán a szakképzésbe való bevonásuk alig növeli.

2.2. A hozzáférés és a szakképzés vonzerejének növelése

2.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

A szakember-utánpótlás biztosítása mind a szakmunkás, mind a magasabb képzési szinteken növekvő problémát jelent, amely a szakképzés vonzerejének tartós csökkenésével magyarázható. A probléma kezelése folyamatosan napirenden van, amit jelez, hogy a 2005-ben a kormány által elfogadott Szakképzés-fejlesztési stratégia rögtön az anyag elején rögzíti a „Javítani a hozzáférést mindenkinek!” célkitűzést. 7 alpontban sorolja fel a teendőket. Ezek között általános célok is vannak, mint például a lemorzsolódás csökkentése, a hozzáférés javítása, de konkrét fejlesztési célkitűzések is, mint a moduláris OKJ – akkor már folyamatban lévő – kidolgozása és ehhez kapcsolódó tartalomfejlesztések (erről lásd a 3.2.2. fejezetet). A HEFOP 2.1. intézkedése, a „Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatásban” teljes egészében ezt a szakpolitikai prioritást szolgálta. A 2007-2013-ban megvalósuló TÁMOP 3. prioritásának címe – „A minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek” – jelzi, hogy a hozzáférés szempontja továbbra is az egyik legfontosabb a szakpolitika számára.

A szakmunkásképzés szintjén a fő kihívás, hogy a néhány szakmában és/vagy régióban jelentkező szakmunkáshiány arra vezethető vissza, hogy a fiatalok számára nem vonzó az adott szakmába való bekerülés, az idősebbek számára pedig az abban való megmaradás és karrierépítés. Az okok nem kis részben piaci (alacsony bér) és érdekeltségi (nehéz munka, bizonytalan perspektíva) eredetűek, ezért a szakpolitika csak kevéssé tudja a helyzetet befolyásolni. A próbálkozások közé sorolhatjuk azt az intézkedést, miszerint a hiányszakmában való képzést vállalók 2007. óta jelentős anyagi előnyöket élveznek a képzés során (lásd a 6.4.2. fejezetet).

Az érettségi utáni szakképzés vonzerejét az csökkenti immár tartósan, hogy a felsőoktatás expanziójának kiteljesedésével a fiatalok nem túl nagy erőfeszítés révén bekerülhetnek a magasabb iskolai végzettséget jelentő, és ez által magasabb jövedelmet ígérő felsőoktatási intézményekbe. Itt a szakpolitika akciótere elvileg nagyobb, de az oktatásirányítás ágazati megosztottsága (szakképzés – felsőoktatás) miatt az mégsem érvényesül. Újabban az államilag finanszírozott felsőoktatási képzési helyek némi visszafogását tapasztaljuk, de ez érdemben nem változtat a posztsekunder és felsőfokú szakképzés és a felsőoktatás versenyhelyzetén. A kreditbeszámítási szabályok a felsőoktatásba való bekerülést inkább segítik, mint a szakképzettek munkaerőpiacra lépését (lásd még a 7.3.2 fejezetet).

Magyarországon a felnőttképzésben való részvétel a nemzetközi adatokkal összehasonlítva alacsony: 2005-ben 4,2% volt, 2007-re meghaladta a 6%-ot, a 2013-as nemzeti célérték – az EU egészére kitűzött 12,5%-kal szemben – 8%. Az alacsony érték

egyik oka, hogy nálunk a képzettebb és fiatalabb, a képzésre eleve motiváltabb lakossági csoportokra koncentrálódik a felnőttkori tanulási aktivitás. A kevésbé képzett és idősebb munkavállalók képzését speciális, különösen a Munkaerő-piaci Alapból, illetve a Strukturális Alapokból finanszírozott célprogramok támogatják. A legfeljebb 8 osztályt végzettek részvétele a munkaügyi képzésekben 2006-ban nőtt – 22,9%-ról 25,5%-ra – az előző évhez képest. Az egyes korcsoportok képzésekben való részvétele nem változott, a 30 év alattiak tették ki a képzésben résztvevők mintegy felét.

A szakképzés vonzerejének növelésére irányuló politikákat bizonyos értelemben a tanácstalanság jellemzi. A felismerés megtörtént, miszerint komplex társadalmi problémákról van szó, amelyet közvetlenül célzott intézkedésekkel csak kismértékben lehet kezelni, de a komplex kezelési technikák alkalmazásában még nincsenek nagy tapasztalataink. Erre a Nemzeti Fejlesztési Terv és az Új Magyarország Fejlesztési Terv nyújtotta az első lehetőségeket.

2.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

2.2.2.1. Kompetencia alapú bemeneti követelmények a szakképzésben (2005-)

Magyarországon is nagyon magas azoknak az aránya, akik a szakképzés legkorábbi lehetséges megkezdése, a betöltött 16 éves kor előtt súlyos iskolai kudarcokat szenvednek el. Emiatt sok fiatal nem szerezte meg a szakképzésbe való belépéshez minimálisan szükséges iskolai végzettséget, vagy olyan alacsony végzettséget ért el, amely csak ambíciójánál és képességeinél alacsonyabb szintű szakképzés megkezdésére jogosította. Utóbbiak motiválatlanul kerültek a szakképzésbe, így átlag fölötti számban morzsolódtak le, vagy hagyták el a pályát végzés után. A következmény: a húszas éveik elején a fiatalok mintegy ötödének nincs ISCED 3 szintű végzettsége, illetve olyan szakképzettsége/végzettsége van, amely munkaerő-piaci beilleszkedését alig segíti.

A szakképzés irányítói a társadalmi partnerekkel egyetértésben könnyíteni kívánták a szakképzés megkezdésének feltételeit, lehetővé téve, hogy egy-egy korosztálynak nagyobb aránya kezdhesse meg tanulmányait szakképesítéshez vezető programokon. Egyúttal növelni akarták azok arányát, akik a szakképzés megkezdését megfelelő felkészültséggel kezdik el. Az intézkedés valamennyi, a felsőfokú szakképzésnél alacsonyabb szintű programba való belépést meg kívánja könnyíteni. Kiemelt célcsoportja a fizikai munkákra képesítő szakmákba belépni kívánó, de megfelelő végzettséggel nem rendelkező fiatalok csoportja.

A szakképzés megkezdését a korábbiakban megkívánt végzettség nélkül, de a szakképzés megkezdéséhez szükséges kompetenciák birtokában az OM 14/2005., majd 1/2006. rendelete tette lehetővé. A Szakiskolai Fejlesztési Programban támogatást nyert

iskolák közül 2005-ben 17, 2006-ban kb. 40, 2007-ben közel 60 indított olyan egyéves felkészítő programot, amely után lehetővé válik a szakképzés megkezdése számos fizikai szakmában. A programban jelenleg mintegy 7-800 diák tanul. A belépéshez szükséges kompetenciák fejlesztését szolgáló programokat az SZFP szakmailag és financiálisan is támogatta.

Az intézkedések összhangban vannak az új, moduláris elven felépülő képesítési rendszerrel (lásd a 3.2. fejezetet), valamint a közoktatásban és a szakképzésben is erősödő kompetencia alapú megközelítéssel, tartalomfejlesztéssel (lásd még a 7.2. fejezetet).

Egyelőre a szakiskolák 10-15%-ában indítanak ilyen programokat. A későbbiekben a középfokú szakképző iskolák remélhetően széles köre, valamint a felnőttképző intézmények is élnek ezzel a lehetőséggel, de ehhez a felkészítő programok még nem állnak rendelkezésre.

A program során nagyjából minden negyedik diák morzsolódik le, és összességében a diákok mintegy fele kezdi el tanulmányait a szakképző programon. A program hatásvizsgálatára 2008 őszén kerül sor. Az első informális visszajelzések szerint a részt vevő tanulók szakképzés megkezdésére való alkalmassága nem marad el a szakképzésre megfelelő iskolai végzettséggel beiratkozóké mögött.

A felkészítő program azért bizonyulhatott sikeresnek, mert 100%-ban projektmódszerű oktatáson alapszik, így igazodik a célcsoporthoz. Nehézséget okoz ugyanakkor, hogy ennek humánerőforrás- és eszközigénye meghaladja a hagyományos oktatását.

A megoldandó problémák közé tartozik, hogy a feladat normatív finanszírozását bevezessék, és a rendszert legalább a fizikai szakmákban képező intézmények szélesebb körében elterjesszék. A feladatot ellátni képes pedagógusok és más szakmai kompetenciák jelenleg szűkösen vannak jelen a szakiskolákban, különösen a leghátrányosabb intézményekben és kistérségekben. Megoldandó konfliktushelyzet idéz elő, hogy ugyanabban az intézményben hagyományos – tanórákra épülő, tantárgyakat oktató – programok és 100%-ban projektmunkán alapuló, rövidebb idejű programok vezethetnek ugyanazon szakmák megkezdéséhez. Ez tisztázatlan versenyhelyzetet eredményez az intézményekben, és káros mellékhatásokkal jár. Kidolgozásra várnak továbbá a most még érettségihez kötött szakmák megkezdésére felkészítő programok. Ezekre a közeli jövőben még valószínűleg nem kerül sor.

| 2.2.2.2. A „Lépj egyet előre” (LEE) program (2006-)

Magyarországon a foglalkoztatási ráta jelentősen alatta marad az uniós átlagnak. A diplomások esetében azzal megegyező, a középfokú végzettségűek esetén csak alig alacsonyabb, a középfokú végzettséggel nem rendelkezők körében viszont alig haladja

meg az uniós átlag felét. Az alacsony magyar foglalkoztatási rátát az okozza, hogy a kevésbé képzettek nehezen kerülnek be a munkaerőpiacra, mert a képzettséget nem igénylő munkákra is inkább képzettebbeket alkalmaznak. Magas az alacsony képzettségűek aránya: a munkavállalói korban lévők 40%-a, több mint 2 millió ember. Ennek a helyzetnek a kezelésére indították el a „Lépj egyet előre!” programot a HEFOP 3.5.3-as intézkedéseként.

A LEE legfőbb célja a munkavállalási korú felnőtt népesség képzettségi szintjének emelése, foglalkoztatási esélyeik növelése, ezáltal a munkanélküliek és inaktívak egy részének a munkaerőpiacra segítése, és egyúttal a munkaerőpiacon egyes hiányszakmákban tapasztalható hiány mérséklése.

A LEE célcsoportjai az általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők, a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők, az elavult szakképzettséggel rendelkezők vagy szakmai továbbképzésben részt venni kívánók, valamint a szakképzettséggel nem rendelkező érettségizettek. A kedvezményezettek 50-60%-a állásnélküli, a többiek állásban lévők, és legalább 70%-uk szakképzettséggel nem rendelkező. A LEE program az adott megyében hiányszakmának tekintett szakmákban ingyenes – legalább 150 órás, legfeljebb 1000 órás – képzést biztosít, és sikeres végzés esetén egyhavi minimálbérrel jutalmazza a képzésben résztvevőket.

A program 2006 januárjában indult, és gyorsan nagy népszerűsége tette szert, hiszen a képzési prémium révén kedvezőbb feltételeket biztosított, mint a munkaerő-piaci képzések általában. A tipikus képzési irányok ugyanazok voltak, mint a munkanélküliek számára biztosított egyéb képzéseknél (ABC eladó, kereskedő vállalkozó, könnyűgépkezelő, nehézgépkezelő, pénzügyi-számviteli ügyintéző, személy és vagyonőr, számítógép-kezelő (-használó), szociális gondozó és ápoló, takarító). A 2006-ra rendelkezésre álló források a felnőttképzés összes forrásának 8%-át tették ki, de az év során más pénzek átcsoportosításával ezt megnövelték. Így az eredetileg tervezett 11 ezer fő helyett 2007 őszéig mintegy 15 000 fő vehetett részt a programban.

A program a magasabb előzetes végzettséggel rendelkezők körében volt a legkeresettebb: az állásban lévő gimnáziumi végzettségűek képzési helyei fogytak el leggyorsabban, ugyanakkor az általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők távol maradtak a programtól, csupán a résztvevők 2-3%-a került ki közülük az eredetileg tervezett legalább 10% helyett.

A program értelemszerűen népszerű az akkreditációval rendelkező képzési szolgáltatók körében is, hiszen számukra piacbővülést eredményezett, ráadásul a LEE adminisztrációs terheit kedvezőnek mondják.

A programban a lemorzsolódás alig 2%-os volt, a résztvevők elégedettségi szintje magas. A képzéseket követően mintegy 60%-ban tudtak a résztvevők elhelyezkedni,

hasznos arányban, mint a munkaügyi központok által szervezett képzéseknél. A konstrukció rendkívül előnyös valamennyi résztvevő – képző és képzésben résztvevő – számára, de a képzésre amúgy is motiváltabbakat találja meg.

A program sikerességét jól mutatja, hogy a TÁMOP 2.2.1. intézkedése a 2007-2013-as költségvetési időszak első két évében folytatja a LEE programot, valamelyest megemelt költségvetéssel. Ez két év alatt további 22 ezer képzési támogatást jelenthet annak a programnak, amely már a nevében is illeszkedik az egész életen át tartó tanulás szemléletéhez.

2.3. Egyes célcsoportok esélyegyenlőségének javítása

2.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

Az oktatási egyenlőtlenségek csökkentése és a méltányosság kérdése hangsúlyosan először a 2002-es kormányprogramban szerepelt, de a szakképzés vonatkozásában ez kevésbé került előtérbe. A Szakképzés-fejlesztési stratégia is a hozzáférés fontosságát hangsúlyozta, az esélyegyenlőség és méltányosság kérdését explicit módon nem taglalta. Ugyanakkor a hozzáférés növelésének a szakpolitika középpontba állítása következtében számos olyan fejlesztési és pályázati programot említhetünk, amelynek legalább egyik célja bizonyos társadalmi csoportok részvételének növelése, a méltányosság szempontjának érvényesítése.

A Szakiskolai Fejlesztési Program egésze célul tűzte ki egyebek mellett a lemorzsolódás csökkentését. Ennek eredményességéről a 2008. második felében esedékes hatásvizsgálat után lehet nyilatkozni. Valószínű, hogy a Program maga csak kismértékben képes változtatni a lemorzsolódás szintjén, hiszen annak okai mélyen gyökereznek, és döntően társadalmi, és csak kisebb részben pedagógiai gyökereűek.

A középfokról lemorzsolódókkal egyes alternatív pedagógiát alkalmazó, rendszerszerűen nem kiépült oktatási intézmények foglalkoznak, illetve a munkaügyi ellátórendszer és civil szervezetek által működtetett projektekben kapnak lehetőséget és támogatást a szakképzettség megszerzéséhez (lásd a 2.3.2. fejezetet). Egyelőre nem lehet látni, hogy a tankötelezettség 16 évről 18 évre való, folyamatban lévő felemelése hogyan fogja befolyásolni a lemorzsolódást, az iskolai kudarcot elszenvedők pályáját.

A Szakiskolai Fejlesztési Program egyik komponense kifejezetten a leggyengébben teljesítő fiatalokat célozta meg, akik formális iskolai végzettség hiányában nem kezdhették meg ideig tanulmányaikat egy szakképző programon (erről lásd a 2.2.2. fejezetet).

A kormányzat 2002 őszén integrációs normatíva bevezetéséről döntött, melyet az intézmények felmenő rendszerben az akkori 1., 5. és 9. évfolyamos diákjaik után

pályázhattak meg bizonyos feltételek teljesülése esetén, közöttük kis számban szakiskolák is voltak. A normatíva a szociálisan hátrányos helyzetű és roma diákoknak az együttnevelését kívánta elősegíteni az elvart ún. „integrációs pedagógiai rendszer” bevezetésével, és gyakorlatilag ehhez járult hozzá anyagilag, diákként mintegy évi mintegy 60 ezer forinttal. Az intézkedés eddigi, illetve lehetséges hatásáról megoszlanak a vélemények.

A hátrányos helyzetű, hiányszakmákat tanuló és azokat oktató pedagógusok részére szerény támogatást biztosít az „Út a szakmához” program, a több komponenst magában foglaló Útravaló program részeként (lásd a 2.3.2.1. fejezetet). A szakképzettséggel nem rendelkező felnőttek szakképzéshez jutását elsősorban a „Lépj egyet előre!” programmal kívánja támogatni a kormányzat, amely már nevében is konform a lifelong learning gondolatával (lásd a 2.2.2.2. fejezetet). A munkaerőpiacra – elsősorban a szülési szabadság után – visszatérő nők támogatását tartalmazta a HEFOP egyik intézkedése, amelynek egyik eleme lehetett a képzés.

A HEFOP 1.1. intézkedése (A munkanélküliség megelőzése és kezelése) 30 milliárd Ft-os költségvetéssel, mintegy 25 000 fő bevonásával törekedett a marginális munkaerő-piaci helyzetű csoportok integrálására. Az alacsonyán képzettek a korábbinál könnyebben juthatnak államilag elismert ún. „rész-szakképzettséghez”, amennyiben a szakképzésből lemorzsolódottak a modulok bizonyos hányadának teljesítése esetén rész-szakképzettségről kaphatnak oklevelet a jövőben. A felnőttképzésben és a kiegészítő általános iskola végzettjeit fogadó speciális szakiskolákban rész-szakképesítéshez vezető programok is indíthatók, amelyek a leghátrányosabb helyzetűek számára is esélyt teremtenek egy szakképesítés megszerzésére.

Jelenleg az tűnik a legnagyobb problémának, hogy az intézkedések hatása kevésé átlátható, rendkívül ritka a publicitást is kapó monitoring eredmény, hatásvizsgálat, utókövetés pedig nagyon ritkán van.

Az ifjúsági és felnőtt szakképzésbe legnehezebben bevonható réteg azon leszakadó kistérségek lakossága, ahol a munkanélküliség 50% fölötti, s a képzetlenséghez a reménytelenség és a munka nélküli életre jellemző életmód és szocializáció is hozzájárul. Ebben a körben különösen magas a romák aránya, akiknek a szakképesítés megszerzését követő foglalkoztatását előítéletek is hátráltatják.

2.3.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

2.3.2.1. Képzési elemeket is tartalmazó munkaerő-piaci integrációs programok (2005-)

Az 1990-es évek eleje óta a magyarországi munkaerőpiac is olyan, hogy viszonylag széles – alulképzett és/vagy egyéb hátrányokkal sújtott – réteg nem képes támogatás

nélkül a munkaerőpiacra lépni. A legmeghatározóbb deficit az alulképzettség, így a tartós foglalkoztatást megalapozó támogatás szükséges összetevője a (tovább)képzés.

Az 1990-es évek második felétől az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány számos, az EQUAL-programhoz hasonló innovációs programot indított azzal a céllal, hogy azt a pilot szakasz tanulságai alapján módosítva szélesebb körben elterjeszti, intézményesíti. A programok alapja a komplex támogatás, azaz képzési, megélhetési, foglalkoztatási, életvezetési, mentálhigiénés stb. elemeket is tartalmaz a konkrét célcsoport konkrét igényeinek függvényében. A programok eleme az esetek nagy többségében az államilag elismert szakmához juttatás, kisebb részében az ilyen programok megkezdésére való alkalmasságot szolgáló képzés, de minden esetben tartalmaz a foglalkoztathatóságot növelő képzési komponenst is.

A programokban kiemelt szerepet kapnak a marginális helyzetű fiatalok és a romák, de számos jól azonosítható – kisebb létszámú, speciális helyzetű – célcsoport bevonására is sor kerül.

Az évtized elejére az ún. „tranzitfoglalkoztatási program”, az évtized közepére az ún. KID-program kidolgozottsága lehetővé tette az elterjesztést. Erre az Európai Unió Strukturális Alapjaiból finanszírozott intézkedések keretében került sor 2004-től kezdődően.

2004-ben jelentek meg a pályázati felhívások, és 2005-től indultak el a támogatott programok a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program 2.3. intézkedése keretében. Így a kísérleti szakasz 8-10 szervezetével szemben a támogatott programok száma majdnem elérte a százat. A programokat civil szervezetek – jellemzően egyesületek, alapítványok – valósítják meg konzorciumi formában, legtöbbször vállalatokkal és közintézményekkel együttműködve, a szakemberek széles spektrumát felvonultatva.

A kísérleti programok részletes, megbízott külső kutatók általi értékelése megtörtént, és a modellek életképességét hitelesítette. A programokat a kezdetektől folyamatosan monitorozták. A programoknak a képzésre vonatkozó indikátorai teljesültek, az elhelyezkedési arányt azonban számos projekt nem tudta teljesíteni, hiszen a munkaerőpiaci helyzet váratlanul negatívan változott az elmúlt két évben. A programból kikerülők sorsát 6 hónapig követik, az arra rászorulókat támogatják az elhelyezkedésben. A kedvezményezettek hosszabb távú pályautjáról nincs információ.

A program tükrözi azokat az elveket, egyúttal igazolja sikerességüket, miszerint a tartós munkaerő-piaci beilleszkedés a leghátrányosabb réteg esetén akkor lehet eredményes, ha

- komplex támogatást biztosít,
- ennek részeként képzettséget ad az azzal nem rendelkezőknek,
- személyre szabott támogatást nyújt, és
- intézmények és szakemberek széles spektrumának együttműködésén alapszik.

Ezek az elvek számos hátránykezelő oktatáspolitikai, foglalkoztatáspolitikai és szociálpolitikai intézkedésben megjelennek, a szakpolitikai kultúra egyre fontosabb elemei.

A pályáztatáson alapuló programot kellőképpen rugalmassá sikerült alakítani abban a tekintetben, hogy a nagyon sokféle célcsoport konkrét támogatási szükségleteihez és a környezet munkaerőpiacához igazodjon. Ugyanakkor a potenciálisan támogatásra szoruló, és a munkaerőpiacra támogatással elvileg integrálható célcsoportoknak csak kisebb, motiváltabb hányadát sikerül elérni. A szervezetek – minthogy a vállalt indikátorokat, sikermutatókat a támogatás fejében produkálniuk kell – mintegy „lefölözik” a munkaerőpiacon kívül rekedt társadalmi csoportokat, az amúgy is motiváltakat vonják be programjaikba, így a legrászorultabbak kívül rekednek a kedvezményezett körön.

| 2.3.2.2. „Út a szakmához” támogatási program (2005-)

A magyarországi oktatási rendszer azok közé tartozik, amelyek a diákok származása, szociális háttere közötti különbségeket nem képesek hatékonyan csökkenteni. Ezzel a ténnyel, a nemzetközi összehasonlításban elfoglalt kedvezőtlen helyzetünkkel a PISA-felmérések során szembesülhetett a közvélemény. Az oktatási rendszeren belüli esélykülönbségek csökkentésére különösen a 2002 utáni időszakban fordít egyre nagyobb figyelmet a kormányzat.

Az Útravaló programot egy 2005. februári kormányrendelet (1016/2005.) indította útjára. Célja a mélyszegénységben élő, tartós munkanélküli, gazdaságilag versenyképtelen társadalmi réteg gyermekei számára az oktatási rendszeren keresztül a társadalmi és gazdasági életben való sikeres integráció. Célcsoportjai olyan diákok, akik halmozottan hátrányos helyzetűek, családba fogadottak, átmeneti nevelésbe vettek, ideiglenes hatállyal elhelyezettek, utógondozásban vagy utógondozói ellátásban részesülnek. A fenti sorrend túlpályázás esetén egyben prioritási sorrend is.

A program az alábbi alprogramokból áll: „Út a középiskolába”, „Út az érettségizéshez”, „Út a szakmához”. Előbbi az általános iskola utolsó két évfolyamának, utóbbi kettő a középfokú intézmények diákjainak kínál lehetőséget, hogy mentortanáraikkal párban pályázzanak támogatásért. Az anyagi támogatás mind a diákok, mint mentortanáraik számára 4000 Ft (16-16 euró) havonta. A támogató intézmény az intézményekkel – az „Út a szakmához” alprogram esetén szakiskolákkal – köt szerződést.

2005 nyarán az első pályázati körben 21 000 diák pályázott, egy évvel később 16 000, akik közül mintegy 7000 pályázatát támogatták. Közülük 1050 fő pályázott az „Út a szakmához” alprogramban, azaz tanult a szakképzésben. 2007-ben a pályázó diákok száma meghaladta a 23 ezret, akik között 3415 szakiskolás volt. Az Útravaló program éves költségvetési támogatása közel 2 milliárd Ft (közel 8 millió Euró), ennek nagyjából egy hetede esik az „Út a szakmához” alprogramra. A szakképzésben résztvevők számára

külön korlátozás, hogy csak a hiányszakmákat tanulók számára nyújt kedvezményeket, azaz egyenrangúan fontos célja a hiányszakmák munkaerő-utánpótlásának biztosítása azon területeken, amelyek az alacsony bérek és/vagy a nehéz munkakörülmények miatt a legszegényebb rétegek körében sem keresettek.

Az Útravaló nem az egyetlen intézkedés, amely a hátrányos helyzetű diákok számára kíván a korábnál nagyobb esélyt biztosítani, csak egy kiegészítő jellegű szociális és segítő támogatás.

A program eredményességéről, keresettségéről a fenti adatokon kívül nincs információ, szakmai monitoringja nincs. A rendelkezésre álló csekély forrás korlátozza mind a programba bekerülők számát, mind a tőle remélhető hatást.

3. A szakképzés az egész életen át tartó tanulás szolgálatában

3.1. Hazai szakpolitikai kontextus

Az egész életen át tartó tanulás fogalma és szemlélete egyelőre egy viszonylag szűk szakértői kört jellemez. Az oktatáspolitikai dokumentumokban a fogalomra legalább szlogenszerűen való utalás általánosan mondható, így a kormány által 2005 májusában elfogadott Szakképzés-fejlesztési stratégiában is. A kormányzat 2005 őszén elfogadta az egész életen át tartó tanulás stratégiai dokumentumát is, amely azonban a szakképzés-politikára nem gyakorolt érdemi hatást.

A szakképzés és felnőttképzés terén a szabályozási, a rendszerszintű fejlesztési innovációk terén eseményekben mozgalmas évtizedet tudhatunk magunk mögött. E változásokat ugyan nem az életen át tartó tanulás rendszerében, szemléletében való gondolkodás generálta, de jelentős részük azzal kifejezetten konform.

A két legjelentősebb szakképzés-fejlesztési beruházás közül az Országos Képzési Jegyzék modularizált szerkezetének kifejlesztése összhangban van az egész életen át tartó tanulás gondolatával. Elvileg ugyanis egyéni képzési pályautak széles spektrumára ösztönözhet a korábbinál kisebb időráfordítással, az újabb modulok elvégzése általi ún. "ráépülő" és "elágazó" szakmák rendszerével. A másik nagyberuházás, a Térségi Integrált Szakképző Központok rendszere kiépülésének támogatása elvileg szintén több elemével szolgálhatja az egész életen át tartó tanulás rendszerét és eszméjét, mint például a tagintézmények által kínált modulok, programok közötti átjárás, a testhez illő programhoz való jobb hozzáférés, a pályatanácsadás és a szélesebb programkínálat alapján, de a rendszer létrehozását nem ez motiválta, fejlődési iránya még nem látható. A Szakiskolai Fejlesztési Program, amely immár 160 szakképző intézmény életében hozott változást, szintén konform szemléletű az egész életen át tartó tanúlással. Több komponense is a kompetenciák, néhány kifejezetten a kulcskompetenciák fejlesztését kívánja előmozdítani. A kompetencia középpontba állítása számos HEFOP és TÁMOP intézkedésre is jellemző. Az állami feladatok növekvő mértékű átadása a gazdasági kamarák számára ugyanakkor olyan változás, amelynek hatása az egyének későbbi tanulási aktivitására akár negatív is lehet, hiszen döntően az azonnali munkába álláshoz szükséges szaktudásra fókuszál.

A pályatanácsadás és az előzetes tudás elismerésének kérdése két neuralgikus terület. Előbbi folyamatosan napirenden van, de a fejlesztések ezidáig az oktatás vagy a foglalkoztatáspolitikai egyes szegmenseire koncentráálódtak, a rendszerszerűen való működés és hozzáférés mindaddig nem megoldott. Ugyanakkor ez tartós szakpolitikai prioritás, a 2007-től megvalósuló TÁMOP jelentős forrást biztosít e célra. A nem formális keretek között megszerzett tudás elismerése mint az egyént megillető jog ugyan 2001-ben a felnőttképzési törvénybe került, de mindmáig nem születtek meg az ennek mikéntjét szabályozó eljárások, mechanizmusok. Az elismerést kiváltó történések ritkák és esetlegesek, határozott szakpolitika egyelőre nem körvonalazódik.

3.2. Szakképzési pályautak közötti átjárhatóság elősegítése

3.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

Az oktatási és szakképzési pályautak egymáshoz hangolása, az új képzési lehetőségek megnyitása és ösztönzése a kilencvenes évek óta napirenden van az ágazati politikában. A továbbhaladás rugalmasabbá tételére több képzési szinten is történtek törekvések. Ugyanakkor ennek ellenkezőjével is találkozhatunk, amikor egyes szakpolitikai hangsúlyok és intézkedések egy-egy célcsoport számára nem szándékolt mellékhatásként megnehezítik a továbbhaladást, a pályaváltást.

A tanulási utak egyénítését, a rugalmas szakmai pályaut tervezésének lehetőségét perspektivikusan a 2006-ban kiadott új, moduláris alapon felépülő OKJ elvileg nagymértékben elősegítheti. A Strukturális Alapokból megvalósuló HEFOP egyik részintézkedéseként 2004-ben folytatódtak, és két évvel később az új jegyzék kiadásával be is fejeződtek az egész szerkezetét megújító munkálatok (részletesebben lásd a 3.2.2. fejezetet). Az új rendszer elveit széles körben támogatják a szakemberek, de az ilyen horderejű munkákhoz képest rendkívül gyors fejlesztés tartalmát tekintve már sokkal megosztottabbak. Ugyancsak kevésbé látszik, hogy a sokszor új oktatásszervezést igénylő moduláris képzés hogyan valósul majd meg intézményi szinten, érvényesülnek-e majd ténylegesen a rendszer által kínált előnyök.

A kormány által 2005-ben kiadott Szakképzés-fejlesztési stratégia egyik intézkedése moduláris szerkezetű felnőttképzési programok kifejlesztését is előírta. Erre kis volumenben a HEFOP 3.5. intézkedéseként került sor. A modularitás érvényre juttatása a kompetencia alapú kimenettel párhuzamosan kifejezett szakpolitikai trendnek tekinthető.

Az ún. felsőfokú szakképzések rendszerének szabályozási és tartalomfejlesztési alapjait 2002-re már lerakták (részletesebben lásd a 7.3.2. fejezetet). A felsőoktatásba való át lépést a szakképzés során megszerzett kreditekkel is támogató képzési forma a szakpolitika támogatását élvezi, a rendelkezésre álló keretszámok évről évre nőnek. A felsőoktatáson belül a szakképzés intézményesedett, és ha lassan is, de kezd teret nyerni.

Az alacsonyan képzettek rugalmas továbbhaladását megkönnyítő intézkedések közül (ezeket részletesebben lásd a 2. fejezetben) meg kell említeni a 2003 óta zajló SZFP-t, és ezen belül kiemelten a szakképzésbe az igényelt kompetenciák megléte esetén akár végzettség nélkül való belépés lehetőségét megteremtő fejlesztést (részletesebben lásd a 2.2.2. fejezetet). A korábban megkívánt végzettség nélkül a szakképzésbe való belépés 2006 óta már a gyakorlatban is lehetséges, évente több száz fő él is ezzel a lehetőséggel. Szintén az alacsonyan képzettek munkaerő-piaci beilleszkedését segítheti

az, hogy az ún. speciális szakiskolákban, amelyek főleg a nem teljes értékű általános iskolai programokat végzeteket (köztük az enyhe fokban értelmi fogyatékosokat) fogadják, a 2006-os OKJ által tartalmazott ún. rész-szakképesítésekre is be lehet iskolázni fiatalokat.

A rugalmasan alakítható egyéni pályautak két fontos előfeltétele, azaz a bármilyen élethelyzetben elérhető pályaaorientációs, másrészt az egyéni kompetenciákat felmérő és meglétüket igazoló szolgáltatások, kevésbé vannak még jelen a rendszerben.

Az oktatási és képzési rendszer egyes jellegzetességei mellékhatásként ellene hatnak a rugalmasan alakítható képzési utaknak. Az amúgy sikeresnek ítélt középiskolai expanzió a szabad iskolaválasztással együtt hozzájárult a szakiskolai rendszer elkülönüléséhez az ISCED 3 szintjén. A végzett szakmunkások számára az érettségihez, a további vonzó képzésekhez vezető programok meg is hosszabbodtak, tehát nehezebben elérhetővé váltak az elmúlt években. A középiskolai képzések programjától való nagyobb szakadékot az is előidézte, hogy 2006 óta megnövekedett a szakképzési tartalmak lehetséges időkerete a 9-10. évfolyamon. A speciális szakiskolai rendszer, amely alapvetően a szegregáló, csökkentett tantervű, a roma származású diákok mintegy ötödét beiskolázó speciális általános iskolai oktatásra épül, szintén akadály a képzési út szabad választásának. Ebből a rendszerből csak kivételes esetben van átjárás a többségi oktatási rendszerbe, még a szakiskolába is, így persze az elsődleges munkaerőpiacra is. A felsőoktatási expanzió elszívó mellékhatása, hogy az igényesebb szakképzési programokra való beiskolázás is csökkenő mértékű, ezeket az utakat a fiatalok tömegesen elkerülik, mert a felsőoktatáson keresztül nagyobb előnyökre számíthatnak a munkaerőpiacon.

3.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

I 3.2.2.1. Az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) moduláris megújítása (2004-)

Az 1994-ben első ízben kiadott OKJ-t sok kritika érte, megújítása folyamatosan napirenden volt. A kritika szerint túlságosan nagy (800-1000) volt a képesítések száma, ezek összefüggéseit az OKJ nem tartalmazta, így nem volt könnyen áttekinthető, és nehezítette a továbbképzések megtervezését, a pályaváltásokat. A nagy erőforrásokat igénylő feladatot végül 2004-2006 között sikerült megvalósítani a HEFOP finanszírozásával. Az új képesítési rendszert tartalmazó minisztériumi rendelet (1/2006. OM) 2006 februárjában megjelent. A rendszer struktúrájának átalakítása mellett két szakmacsoportnak – a gépészetnek és a kereskedelemnek – a moduláris felépítéshez igazodó tartalmi megújítását is célul tűzték ki és végezték el.

A megújított OKJ-ben felsorolt szakmák modulokból építkeznek – ez az OKJ igazi újdonsága. A közel 3000 modul nagy része több képesítésnek is modulja, és minden

képesítés több modulból áll. A 416 szakképesítés mellett 436 úgynevezett „rész-szakképesítést” találunk a jegyzékben. Ha valakinek nem minden modult sikerül megszerezni egy szakmához, annak lehet, hogy a megszerzett modulokkal megadható egy rész-szakképesítés. Vannak továbbá „elágazások” (321), ha egy másik modullal egészül ki egy szakma. Van ezen kívül 118 úgynevezett „ráépülő szakképesítés”, amikor további modulokkal „új”, specializált szakmát szerez valaki. Rész-szakképesítést, elágazást és ráépülést a korábbi rendszer egyáltalán nem tartalmazott, így ezek újdonságok a szakma és az oktatás felhasználói számára is. Az egyes szakképesítések felépítéséről ún. modulterképeken lehet tájékozódni.

A Jegyzék megújítása érinti mind a középfokú – és kis mértékben a felsőfokú – iskolarendszerű oktatást, mind a felnőttképzést, a szakképzésben résztvevő valamennyi szereplőt. A két szakmacsoportban megújított tartalmú és szerkezetű képzések először a felnőttképzésekben indultak el 2006 őszén, de 2008-tól az iskolarendszerű szakképzésben is kötelezőek. A központi programok, tantervek moduláris elven való megújítása folyamatosan zajlik, egyebek mellett a TÁMOP 2. prioritásának egyes intézkedéseiben.

A szakpolitikát irányítók hivatalos nyilatkozatai szerint az egész szakképzési rendszer működésére nagy hatást gyakorló innovációról van szó. Ugyanakkor a gyakorlatra való hatásról még semmilyen visszajelzés nincs, nem is lehet. A képző intézmények kínálata és oktatásszervezési gyakorlata nem változik egyik napról a másikra. Ők kevésbé pozitívak az igen gyorsan kivitelezett fejlesztés színvonalát és szkeptikusabbak a lehetséges hatást illetően. Kérdéses az is, hogy az új rendszer kínálta lehetőségek – pl. a ráépülések, elágazások révén néhány modul teljesítésével új képesítés szerzése – milyen gyorsan generálnak keresletet a lakosság körében. Ennek a keresletnek a felfutását fékezheti az, hogy jelenleg Magyarországon csak az első szakképesítés ingyenességét garantálja az állam, így a második szakképesítés megszerzését biztosító modulok elsajátítása a mentességet élvező hátrányos helyzetű lakossági csoportoktól eltekintve fizetős képzés keretében történhet. Ha e kereslet mégis megjelenik, akkor is kérdéses, hogy a képzők mennyire fognak erre reagálni, vagy továbbra is a teljes, egy-egy képesítéshez szükséges valamennyi modulra kiterjedő, számukra kifizetődőbb központi programokra ajánlanak képzést.

Az új OKJ előnyeinek érvényesüléséhez valószínűleg át kellene gondolni az első szakképesítés ingyenességére vonatkozó szabályozást, az ingyenességet például modulok (kreditek) számához lehetne kötni. Ugyancsak motiválná a lakosságot újabb szakképesítés szerzésére az, ha az egyes modulokra távoktatás keretében is fel lehetne készülni, és arról független vizsgabizottság előtt számot lehetne adni. Szükség volna továbbá annak vizsgálatára, hogy a képzők kínálatának és oktatásszervezésének az új rendszer által igényelt változását milyen ösztönzőkkel, szakmai szolgáltatással lehetne elősegíteni.

3.3. A pályorientációs szolgáltatások fejlesztése és tanácsadó struktúrák kialakítása

3.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

Bár a pályorientációs és pályatanácsadó szolgáltatások fejlesztésének fontosságát és szükségét a vizsgált időszakban született valamennyi jelentős stratégiai dokumentum és kormányhatározat hangsúlyozta, 2002 óta jelentős előrelépés nem történt e téren. A jelenleg működő magyarországi pályorientációs és munkaügyi tanácsadási rendszer az eddigi fejlesztések ellenére továbbra sem nyújt kielégítő és mindenki számára hozzáférhető szolgáltatást, „nem felel meg a vele szemben támasztott elvárásoknak, az egyéni tanulási utakra, az oktatásból a munka világába való átmenet nehézségeinek leküzdésére és a munkaerő-piaci elhelyezkedésre gyakorolt hatása nem megfelelő mértékű” (Tagállami beszámoló..., 2007).

A 2002 óta megvalósult fejlesztések többsége öninformációs rendszerek, munkaerő-piaci információs adatbázisok kialakítását és pályorientációs honlapok fejlesztését helyezte a középpontba (lásd 8.1. fejezet, ill. <http://www.epalya.hu/>, <http://www.palyainfo.hu/>, <http://www.npk.hu/public/index.php>, <http://www.taninfo.hu/>, <http://www.sulinet.hu/tart/kat/R>, <http://www.palya.hu/>). A közoktatásban a közismereti képzésben (7-10. osztályban) folyó pályorientációs tevékenység fejlesztése érdekében a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1-es intézkedése keretében indult el az első, az intézményrendszert átfogóan érintő fejlesztés, amely a kulcskompetenciák, köztük az életpálya építéshez szükséges kompetencia területek fejlesztését célozza az egész életen át tartó tanulás megalapozása érdekében. A szakiskolákban a szakmai alapozás során folyó, a tanulók szakmaválasztásának, valamint a későbbi pályakorrekció, illetve elhelyezkedés segítését célzó pályorientáció fejlesztését segítette a Szakiskolai Fejlesztési Program egyik projektje, mely a pályaismeret mellett az önismeret fejlesztését is középpontba állította (lásd a 3.3.2.1. fejezetet). A szakképzésben folyó pályorientáció számára új, remélhetőleg jobb lehetőségeket kínálnak majd a Térségi Integrált Szakképző Központok keretében létrejövő pályorientációs tanműhelyek és az új intézményi struktúra (lásd a 6.2.1.1. fejezetet).

Az említett fejlesztések és az egyes oktatási intézményekben megvalósított kisebb, egymástól független és csak szűk körben ismertté vált kísérleti projektek azonban elégtelenek voltak a pályorientációs és tanácsadó szolgáltatásokhoz való hozzáférés jelentős javítására. Továbbra sincs sem intézményi, sem szakmai kapcsolódás az iskolai pályorientáció, a munkaügyi szervezet keretében működő szolgáltatások, illetve a felsőoktatásban jogszabályi kötelezettség alapján bevezetni tervezett életpálya-tanácsadás között, e területnek nincs központi irányítási rendszere, a munkaügyi szolgálat tanácsadói kivételével elégtelen e szolgáltatásokat nyújtó szakemberek ki- és továbbképzése, továbbá a potenciális felhasználók jó része nem ismeri a már most is elérhető lehetőségeket, szolgáltatásokat.

2007 végén azonban nagyszabású fejlesztés indult el a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) kiemelt, 6,878 millió eurós költségvetésű projektje keretében, melynek célja a pályaeorientáció (életpálya építés) nemzeti szintű, integrált rendszerének kialakítása. Az on-line és hagyományos eszközrendszerekre építendő, a meglévő és újonnan kialakítandó pályatanácsadási, pályaeorientációs és pályakövetési rendszereket fejlesztő és a munkaerő-piaci információs rendszerekkel összekapcsoló, az EU-27 rendszereibe (EKKR, EUROPASS, PLOTEUS, EURES, EuroGuidance Network stb.) bekapcsolható nemzeti pályaeorientációs rendszer 2009 közepéig történő kialakítását az Állami Foglalkoztatási Szolgálat részét alkotó Foglalkoztatási és Szociális Hivatal irányítja. 2008 elején a hivatal keretében létrejött a Magyar Életen Át Tartó Pályaeorientációs Szakpolitikai Tanács. A pályaeorientáció számára kínál majd értékes adatokat, és a pályaválasztást segíti a pályakövetés rendszerének szintén a TÁMOP keretében támogatott kiépítése (bővebben lásd a 8.2.1. fejezetben).

3.3.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

3.3.2.1. Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP) I. Pályaeorientációs projekt (2003-2006)

A pályaeorientáció 2001-ben került bevezetésre a szakiskolákban; a 2000-ben kiadott kerettanterv két formában engedte tanítani ezt az ismeretet a 9. évfolyamon: önálló tárgyként évi 74 órában, vagy a szakmai orientációhoz kapcsolódva 198 órában. A pályaeorientációs tevékenységet azonban általában a korszerű tananyagok és eszközök, illetve a tárgy oktatására megfelelően felkészített tanárok hiánya jellemezte, miközben alapvetően tisztázatlan volt a pályaeorientáció célja (nem volt világos, hogy ennek keretében az elvileg választható szakmákat vagy az iskolában tanulható szakmákat kell-e megismertetni a tanulókkal) és fejlesztését-kiterjesztését jelentősen hátráltatta az iskolák elvi ellenérdekeltsége (amennyiben a tanuló a pályaeorientáció hatására más szakmát és így más iskolát választhat).

Az SZFP I. pályaeorientációs projekt célja a szakiskolai pályaeorientáció fejlesztése volt. A 2006-ban lezárult három éves kísérleti projekt keretében kompetencia alapú, önismeretet fejlesztő pályaeorientációs tananyagot, tanulói munkafüzetet és tanári kézikönyvet fejlesztettek, szakmaismertető filmeket, multimédiás DVD-t készítettek, kerettantervet továbbfejlesztettek, továbbá pedagógus-továbbképzéseket, illetve tapasztalatcseréket lehetővé tevő regionális konferenciákat szerveztek. A projekt célcsoportját a szakiskolai tanulók és pályaeorientációt oktató tanárok alkották.

A projekt keretében végzett tartalomfejlesztés központi szinten történt, amit intézményi szintű kipróbálás és képzés követett azokban a SZFP-ben résztvevő iskolákban, melyek vállalták, hogy a pályaeorientációs képzést beépítik helyi tantervükbe. A pályaeorientációs projekt a SZFP I. részét alkotta, mely a szakiskolai képzés korszerűsítését, a

lemorzsolódás csökkentését, a szakiskolákból kikerülők felkészültségének, munkaerőpiaci értékének növelését és a szakiskolák presztízsének javítását tűzte ki célul. A projekt végrehajtói a szakmai irányítást ellátó Projekt Tanácsadó Testület és az SZFP Programiroda, a pályaeorientációs tananyagot és taneszközöket fejlesztő, pályázati úton kiválasztott szakértők és a tanártovábbképzéseket lebonyolító cégek, valamint a kifejlesztett projekttermékeket a gyakorlatban tesztelő pályaeorientációs tanárok voltak.

A projekt hatására a résztvevő 70 iskolában megindult, illetve korszerű módszerekkel és eszköztárral gazdagodott a pályaeorientációs képzés. A SZFP külső monitoring vizsgálata keretében dokumentumelemzés készült, illetve felmérték az intézményi komponensvezetők és a felhasználók (tanárok) véleményét, tapasztalatait a kifejlesztett projekttermékekről. Az új tananyag és taneszközök értékelése általában pozitív volt, problémásnak bizonyult azonban az eredmények terjesztése. A projekt hatásának korlátozottságára utal, hogy a tanárok 5%-a, a pályaeorientációt tanítók negyede jelezte csupán, hogy történt náluk változás a pályaeorientációs órakeret használatában a SZFP kezdete óta, és a változások lényegét a legtöbben abban látták, hogy csoportbontásban történik a tárgy tanítása. Ugyanakkor a projekt eredményeinek országos terjesztését biztosítja az, hogy a kifejlesztett kompetenciafejlesztő, moduláris pályaeorientációs kerettanterv beépült az oktatási minisztérium által 2006-ban kiadott szakiskolai kerettantervbe. A pályaeorientációs tevékenység javítása az SZFP II. (2006-2011) keretében a „Közismereti oktatás és szakmai alapozás megújítása (9-10. évfolyam)” komponens részeként folytatódik, azonban új fejlesztésekre itt már nem kerül sor.

A SZFP I. pályaeorientációs projekt megvalósítása során alapvetően azok a problémák merültek fel, melyek általában is akadályait jelentik a pályaeorientáció iskolai kiterjesztésének: a monitoring vizsgálat során megkérdezett tanárok az időhiányt, az infrastrukturális feltételek, valamint a segédeszközök hiányát emelték ki. A pályaeorientációs tevékenység finanszírozását elvileg biztosítja a közismereti évfolyamokon 2006/2007. tanévtől bevezetett gyakorlati oktatás normatívája, továbbra is megoldandó probléma azonban a pályaeorientációt oktató tanárok alap- és továbbképzése. Ugyanakkor, mint azt a projekt keretében végzett szakértői iskolalátogatások tapasztalatai is megmutatták, a pályaeorientációs tevékenység kiterjesztésének és fejlesztésének legfontosabb előfeltételét az iskolavezetésnek a tantárgy melletti elköteleződése jelenti. Ami a projekt eredményeinek megőrzését illeti, a projekt-termékek magasabb szintű hasznosulását nagymértékben segíthetné az SZFP II.-ben résztvevő iskolákban (melyek ugyan megkapták fejlesztések termékeit, de szervezett segítség nélkül), ha a két fejlesztési szakaszban résztvevő iskolák között kiépülnének a tudásmegosztás személyi és szervezeti keretei.

3.4. A nem-formális és informális tanulás során szerzett készségek és kompetenciák beszámítása (meghatározása, értékelése és elismerése)

3.4.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

Magyarországon 2002 előtt csak néhány kutatót és külföldi tapasztalatokkal rendelkező képző szakembert, szakpolitikust érdekelt a nem formális és informális tanulás során szerzett tudás és annak elismerése, beszámítása. Egy szűk szakmai körben azonban nagy fontosságot és jövőt tulajdonítottak neki, így kerülhetett be a 2001. évi CI. számú, a felnőttképzésről szóló törvénybe, hogy a „képzési programnak igazodnia kell a képzésben részt vevő felnőttek eltérő előképzettségéhez és képességeihez”, és a „képzésre jelentkező felnőtt kérheti tudásszintjének előzetes felmérését, amelyet a felnőttképzést folytató intézmény köteles értékelni és figyelembe venni”. Ez a reálfolyamatokra érdemi hatást nem gyakorolt.

A 2002 óta eltelt időszak fontos dokumentumai érintették a nem formális és informális tanulás kérdését. A 2004-2006 közötti költségvetési időszakban felhasznált Strukturális Alap források alapdokumentuma, a 2003-as HEFOP több kontextusban is említi, de csak csekély forrásokat rendelt a témához (erről lásd a 3.4.2. fejezetet). Ugyancsak sok kontextusban említi a 2005 szeptemberében kormány szinten elfogadott, Az egész életen át tartó tanulásról szóló stratégia, de a 2005 októberében kiadott feladattervből már kimaradt.

A szintén a kormány által jóváhagyott, 2005. májusi Szakképzés-fejlesztési stratégiának már az intézkedései közé is bekerült, hogy 2010 végéig „a szakképzés minden szintjén meg kell teremteni az előzetesen (formális, informális és non-formális úton) szerzett tudás beszámításának lehetőségét”. Az azóta eltelt időszakban azonban a jogi keretek megteremtésén túl nem történtek konkrét lépések, de az elvi lehetőség adott. A szakképzés-politika a moduláris elven felépülő OKJ fontosságát hangsúlyozza (erről lásd a 3.2.2. fejezetet), amely növelheti a képzők és képzésben résztvevők elismerésben való érdekelttségét. A nem formális és informális keretek között szerzett tudás tesztelésének a vizsgáztatás jelenlegi rendszerébe való beillesztésének módját egyelőre nem dolgozták ki.

A 2007-2013-as tervezési időszakra készített TÁMOP-on belül többször, jellemzően a kontextus miatt említődik meg a nem formális és informális tanulás. Néhány részprogram közvetlenül ehhez a témához kapcsolható, de súlyponti szerepet nem kapott e megközelítés. A kormányzat emellett az Európai Képesítési Keretrendszerhez való csatlakozásra és az OKKR létrehozására úgy tekint, mint az egész életen át tartó tanulás gyakorlatban való érvényesülésére, a nem formális és az informális tanulás keretében szerzett tudás és kompetenciák formális elismerésének felgyorsítását elősegítő eszközre (erről lásd a 7.2.2.1 fejezetet).

A terminusoknak a dokumentumokban való aktív szerepeltetése és a célirányos intézkedések hiánya a szakpolitika tanácstanságáról tanúskodik, illetve arról, hogy a nem formális és informális tanulást nem tekinti jelentős potenciálnak, jelenlegi szakpolitikai prioritásaihoz képest periférikus elem.

A felnőttképzési rendszer reálfolyamataiban a nem formális és informális tanulás révén szerzett tudás elismerése szigetszerű, de nagy tömeget érintő területeken van jelen. Az egyik az államilag elismert nyelvvizsgáké, egy másik az ECDL vizsgáké, de a mesterképzés is ide sorolható. A felnőttképzésben csak szórányosan jelenik meg az elismerés kérdése. A képzők nem érdekeltek a náluk tanulók előzetes tudásának elismerésében, hiszen így kisebb képzési csomagot tudnának csak értékesíteni, és az eltérő belépési szintek miatt oktatásszervezési nehézségekkel néznének szembe. Maguk a tesztelési eljárások is szűk körben ismertek, a tesztelési kultúra (záró)vizsga-centrikus. A nyelvoktatást itt is külön kell említeni, a szintfelmérés itt elterjedt gyakorlat. Legújabban egyes Térségi Integrált Szakképző Központok kínálják szolgáltatásként az előzetes tudás felmérését.

A 2007-ben kiadott vizsgaszabályzatban megjelenik, hogy aki nem vesz/vett részt képzésben, az is tehet modulzáró vizsgát, és megszerezhet OKJ-s szakképesítést.

Általában elmondható, hogy nincs olyan befolyásos szereplő ma Magyarországon – beleértve a munkáltatókat, gazdasági ágazatokat, a képzőket, az ágazati irányítást –, aki számára fontos volna a nem formális és informális keretek között szerzett tudás mérésének és elismerési gyakorlatának előmozdítása.

3.4.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

3.4.2.1. Projekt az előzetes tudás tesztelési eljárásának kipróbálására (2003-2006)

Az előzetes tudás elismerésének gyakorlata Magyarországon nagyon ritka. Elterjedését az ellenérdekeltségek mellett az is korlátozza, hogy a szakmai-módszertani kultúra csak kevés helyen áll rendelkezésre. Egységes módszertan kidolgozására és bevezetésére korábban nem került sor. A beszámítás módja sincsen egységesen szabályozva, az az egyes képzők szakmai kultúrájától, hagyományaitól, helyi céljaitól függ.

A HEFOP forrásaiból egy a Nemzeti Felnőttképzési Intézet által 2003-ban kifejlesztett módszer tesztjeinek kipróbálására szervezett projektet finanszíroztak. Ebben pályázat útján 53 felnőttképzéssel foglalkozó intézmény vett részt, közöttük mind a kilenc regionális képző központ. A projekt keretében tesztelési szoftver fejlesztésére, és a résztvevő intézményekben jelentős informatikai beruházásokra is sor került.

A projekt keretében a résztvevők kipróbálták a módszert az angol nyelv, a matematika, a marketing, az üzleti kommunikáció és a faipari ismeretek területén, de közülük csak

kevesen építették be azt későbbi gyakorlatukba. Többen viszont ezen háttértudás segítségével saját tesztelési eljárásokat dolgoztak ki, így a projekt hatására e cégek egy részénél a tesztelési-elismerési aktivitás nőtt. A további terjedést a tesztelési eljárás munkaigénye is akadályozza, valamint az, hogy a profitorientált cégek a tesztelés után inkább kisebb, mint nagyobb bevételre számíthatnának.

A projekt eredményeinek statisztikai feldolgozását nem tette lehetővé a kis számú adat (mintegy 100 tesztelés). A 2006-ban zárult projekt értékeléséhez, tanulságainak levonásához nem rendeltek külön forrást, így az elmaradt.

A projekt egyedi kezdeményezésnek számít, nem kapcsolódott más szakpolitikai intézkedéshez. A 2007-2013-as TÁMOP első két évét átfogó akcióterve hasonló léptékű és témájú projektek megvalósításához nyújt majd támogatást.

A szélesebb körben való elterjedéshez egységes beszámítási szabályozásra, tesztelt módszertani eszközökre, valamint a résztvevők olyan ösztönzésére volna szükség, amely a jelenlegi ellenérdekeltséget pozitív érdekeltségbe fordítaná át.

4. A szakképzés minőségének fejlesztése

4.1. Hazai szakpolitikai kontextus

Az elmúlt 8-10 évben Magyarországon a szakképzés minőségéről, eredményességéről és hatékonyságáról egyre több szó esik a szakmai viták, a stratégiai dokumentumok és fejlesztési irányok kidolgozása során, e célok elérésének eszközei azonban még jelenleg, illetve a közeljövőben kerülnek kidolgozásra.

A stratégiai dokumentumok egyes, már életbe lépett intézkedései (egységes minőségbiztosítási rendszer bevezetése és továbbfejlesztése a Szakiskolai Fejlesztési Programban részt vevő iskolákban, a Common Quality Assurance Framework (CQAF) adaptálása, a megújult OKJ és vizsgakövetelmények) megteremtették a minőség fejlesztésének bizonyos kereteit a szakképzésben. Az iskolarendszerű szakképzés esetében erre további lehetőséget teremtenek az intézményi és fenntartói minőség-irányítási programok kidolgozását, valamint a fenntartói és kamarai minőségellenőrzést előíró jogszabályok, az országos kompetenciamérések bevezetése, azoknak az értékelésben való felhasználása, továbbá az OKM 2006-ban elfogadott „Egységes közoktatási minőségértékelési rendszer” című stratégiájában megfogalmazott javaslatok. A kimagasló teljesítményt nyújtó intézmények, illetve tanulók ösztönzését és elismerését többek között a Közoktatás Minőségéért Díj, az évenkénti Országos Szakmai Tanulmányi Verseny, a Szakma Kiváló Tanulója Verseny, valamint a World Skills verseny hazai és nemzetközi megmérettetései szolgálják.

Bár az iskolai rendszerű szakképzésben dolgozó tanárok és oktatók számára a törvény hétévenkénti továbbképzést ír elő, melynek költségeit nagyrészt az állam fedezi, mind a továbbképzésben való részvételt, mind az újfajta tanítási kultúra meggyökerezését nehezíti, hogy Magyarországon – más európai országokhoz hasonlóan – meglehetősen magas a szakképzésben dolgozó pedagógusok átlagéletkora. S bár a stratégiai dokumentumok mint a minőségi oktatás zálogát, kiemelt célként kezelik a pedagógusok szakmai és módszertani fejlesztését, e tekintetben egyelőre nem terveznek radikális változtatásokat.

Az iskolarendszeren kívüli szakképzésben a képző intézmények és/vagy programok akkreditációja egyfajta önértékelésen alapuló minőségértékelést biztosít, ami a kritikusán alacsony minőségű programok kiszűrésére ugyan alkalmas, de az akkreditált képzések színvonalának emelését hosszú távon csakis egy a képzőktől független vizsgáztatási rendszer tudná garantálni. A független vizsgaközpontokban vagy vizsgáztatási rendszer keretében történő szakmai vizsgáztatás bevezetésének fontosságát ugyan a szakképzést érintő mindhárom stratégia megfogalmazza, ennek megvalósítására egyelőre nem történtek számottevő erőfeszítések. A felnőttképzés minőségének fejlesztése továbbá magába kell, hogy foglalja az abban oktatók továbbképzési rendszerének szabályozását és a felnőttképzési módszertani kultúra magasabb szintre emelését is.

4.2. A szakképzés minőségének emelése

4.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

A minőségfejlesztés, minőségbiztosítás már a 2002 előtti szakpolitikai dokumentumoknak is állandó témája volt, amint az azt követőknek is. A 3/2002-es OM rendelet a közoktatás minőségbiztosításáról és minőségfejlesztéséről mindmáig a politika legfontosabb szabályozója. A 2005-ös kormányzati Szakképzés-fejlesztési stratégia első fejezete a „Minőségi szakképzést mindenkinek” címet viseli. Itt az elsődleges cél, hogy a felhasználók igényei szerint alakítsák a szakképzés reálfolyamatait. A tervezett intézkedések között az első helyen említik, hogy a CQAF adaptálásával működtetett minőségbiztosítási rendszert valamennyi szakképző intézmény alkalmazhassa. Nívódíjat is alapítottak, amely azokat az intézményeket jutalmazza, amelyek végzettjei a legnagyobb arányban helyezkednek el a munkaerőpiacon. Ezt követően a tartalmi fejlesztés fontosságát hangsúlyozzák, majd az utolsó pontban a tanárképzés korszerűsítésének célját fogalmazták meg.

A minőség javítását mindig is több, egymástól független intézkedéssel kívánták elérni. 2003 óta valamennyi közoktatási intézménynek kötelező ún. intézményi minőségirányítási programot (IMIP-et) készítenie, továbbfejlesztenie. A dokumentumok elkészültek, de kevés hatást gyakoroltak az önértékelési és minőségbiztosítási reálfolyamatokra. Ennek legfőbb okai, hogy nem párosultak támogatással a többletfeladatnak értelmezett teendők, amelynek fontosságáról is megoszlanak az intézményi vélemények. Ahol ennek hasznosságáról meg vannak győződve, ott természetesen az IMIP-től függetlenül végzik a tevékenységeket. A szakképző intézmények minőségbiztosítási gyakorlatára az IMIP-nél sokkal nagyobb befolyással voltak a 2000-2004 közötti Comenius Közoktatási Minőségfejlesztési Program akciói, amelyben az iskolák 40%-a vett részt. A szakképző intézmények további 25%-ának van ISO tapasztalata, ezek többségében ma is működő rendszerek. A 2003 óta zajló Szakiskolai Fejlesztési Program egyik komponense szintén a minőségbiztosítás intézményesítését célozza. Ettől függetlenül az utóbbi években a minőségbiztosítási kultúra terjedése lelassult (erről lásd a 4.2.2. fejezetet).

2002-ben alapították a Közoktatási Minőségi Nívódíjat, amely az Európai Kiválóság Díj adaptált változata. A szakképző iskolák nagyobb minőségbiztosítási hagyományaik által aktívan és sikeresen szerepeltek a pályázatokon.

Magyarországon rendre a minőségpolitika egyik legfontosabb összetevőjének tartják a többé-kevésbé állandóan folyó tartalomfejlesztési munkákat. A szakképzésben a megújított, modulrendszerű Országos Képzési Jegyzék (erről lásd a 3.2.2. fejezetet) valóban eredményezheti a képzés minőségének javulását. Ugyancsak közvetett módon remél az ágazati irányítás minőségjavulást a szakképzés intézményrendszerének racionalizálásától (erről lásd a 6.2.2.1. fejezetet), amely a források hatékonyabb

felhasználásához vezethet. A 2004-2006 között megvalósult Nemzeti Fejlesztési Terv HEFOP intézkedései között több az iskolarendszerű és a felnőttképzésben használható módszerek és curriculumok kifejlesztését célozta.

A minőség szintjére a kimenet keményítése, a vizsgarendszer szabályozottságának növelése is pozitív hatással van. A 2005-ös stratégia független vizsgaközpontok rendszerének kiépítését irányozta elő. Erre a közeljövőben nem kerül sor. A TÁMOP megvalósulásának első két évében e helyett az egyik intézkedésben a vizsgaszervezők és vizsgahelyek akkreditálása feltételrendszerének kidolgozására, önértékelésük és minőségbiztosításuk dokumentumainak kidolgozására rendeltek forrásokat. A felnőttképzésben is az intézményi és programakkreditálás áll a minőségpolitika fókuszában, azaz a bemeneti tényezők előzetes minősítése.

A minőséggel kapcsolatban – bár a stratégiai dokumentumokban megemlítődik – rendre háttérbe szorul a szaktanárok és oktatók helyzete és a minőségi szakképzésben való szerepe. Bár mindig vannak továbbképzések, amelyek bizonyos mértékig kötelezőek is a magyar közoktatásban, illetve markáns továbbképzési komponense van valamennyi nagy fejlesztési programnak – amilyen 2003 óta az SZFP –, de a szakképzésben dolgozó pedagógusok munkaerő-piaci helyzete, érdekeltsége, motiváltsága tartósan akadályozza ennek az előregedőben lévő foglalkoztatási csoportnak a minőségi megújulását.

4.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

4.2.2.1. A Common Quality Assurance Framework (CQAF) adaptálása (2004-)

A minőségbiztosítás a szakképzésben a kilencvenes évek második felében kezdett elterjedni, amely a Comenius 2000 Közoktatási Minőségfejlesztési Program 2000-2004 közötti akciói révén felgyorsult. Jelenleg az intézmények mintegy negyede rendelkezik ISO minősítéssel.

A 2005 májusában elfogadott Szakképzés-fejlesztési stratégia 2008. decemberi határidővel célul tűzte ki, hogy a CQAF-en alapuló minőségbiztosítási modellt a szakképző intézmények teljes köre alkalmazhassa. Az ehhez szükséges adaptációs munkák olyan készültségi fokon vannak, hogy az alkalmazás elvi lehetősége minden intézmény számára adott.

A 2003-ban elindított Szakiskolai Fejlesztési Programban résztvevő 90 iskola 2004-2006 között az SZFP keretében kifejlesztett Szakiskolai Önértékelési Modellt (SZÖM) adaptálta, amely szemléletében azonos a CQAF-fel, részleteit tekintve azonban ambiciózusabb, bár a mérés-értékelési rész az eredeti SZÖM-ben még nem volt meg. A SZÖM lefedi az intézmény teljes tevékenységi rendszerét. 2006-ban elindult az SZFP II. szakasza újabb 70 intézmény részvételével, így mára ez a 160 intézmény CQAF kompatibilis minőségi modellt működtet, amelynek már a külső értékelés is része.

A magyarországi szakképzés intézményrendszere a radikális átalakulás, folyamatos szervezeti koncentráció állapotában van. A 2005-ben megalakult 16 TISZK-ben (erről lásd a 6.2.2.1. fejezetet) bevezetett minőségbiztosítási rendszerek már a CQAF ismeretében születtek meg, azzal kompatibilisek. A 2007 végén kiírt, TÁMOP-ból finanszírozott programok, amelyek hamarosan újabb 32 TISZK megalakulásához vezetnek, a pályázati kiírásban nem tartalmazták a minőségbiztosítás igényét, így ezekben az intézményekben helyi döntéseken fog múlni, hogy a lehetőséggel élnek-e.

A TÁMOP egyik intézkedése 600 millió Ft-ot (2,4 millió EUR) rendel a szakképző intézmények minőségfejlesztéséhez, amely a CQAF kompatibilis rendszer bevezetését fogja támogatni. Ez a forrás legalább 100 intézmény támogatására elegendő. A program lebonyolítója a SZMM háttérintézete, amely egyúttal a hazai Szakképzési Minőségbiztosítási Nemzeti Referencia Pont, és tagja a Referencia Pontok hálózatának. 2006 februárjára elkészült a CQAF hazai adaptációjaként a Szakképzési Minőségbiztosítási Keretrendszer (SZMBK). Ennek egyes elemei (pl. önértékelési modellek) már korábban is működtek. Az SZMBK integrációs szerepet is betölt a különböző minőségfejlesztési megközelítések között.

2006 őszén elindult egy előkészítő projekt, amelynek célja a CQAF-nek a felnőttképzés területén történő adaptációja, amely a jelenlegi, akkreditáción alapuló minőségbiztosítást fejleszteni tovább. A koncepciót az illetékes minisztérium 2008 tavaszán elfogadta, így a CQAF-konform minőségbiztosítás lehetősége mostantól a felnőttképzésben is adott.

A CQAF hazai elterjesztését segíti, hogy az ENQA-VET hálózat igazgatósági tanácsának egyik tagját Magyarország delegálhatta. A legfontosabb probléma, hogy a minőségbiztosítási rendszer bevezetéséhez anyagi és szakmai segítséget kapjanak az intézmények. Mára kiderült ugyanis, hogy ennek hiányában az intézmények nagy része nem tesz ilyen irányú lépéseket. További megoldandó probléma, hogy mivel az iskolarendszerű szakképzés részben az OKM-hez, részben az SZMM-hez tartozik, hogyan lehet a minőségbiztosítás egységes rendszerét biztosítani az oktatási rendszer egészében.

4.3. A szakképzésben dolgozó tanárok és oktatók szakmai fejlődését, s a tanári/oktatói pálya vonzerejét és társadalmi rangja emelését támogató intézkedések

4.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

A pedagógusok által végzett munka eredményességét és színvonalát hátráltatja jelenleg, hogy a szakképző intézmények alkalmazásban álló szakmai tanárainak több mint fele 50 év feletti, ugyanakkor a továbbtanulásban/továbbképzésben – e kötelezettség alóli mentességük miatt – mélyen alulreprezentáltak. A minőség ellen hat a pedagógusi

munka következményekhez kötött értékelésének hiánya, mind pedig az a tény, hogy Magyarországon a pedagógusok 90%-a határozatlan idejű közalkalmazotti kinevezéssel rendelkezik. Míg az iskolarendszerű szakképzés tanárai és oktatói számára a törvény hétévente kötelező továbbképzést ír elő, a felnőttképzésben dolgozó oktatókra vonatkozóan nem él ilyen jogszabály. A tanári és oktatói pálya vonzerejét az alacsony bérezés mellett a tanári pályaeépítési kilátások hiánya is csökkenti.

A pedagógusi munka minőségének fejlesztéséhez kapcsolódó, közösségi szinten megfogalmazott¹ célok elérését (magas szintű képzettség, egész életen át tartó tanulás, mobilitás és partnerségek építése) több hazai intézkedés is szolgálja 2002 óta. Egy tekintélyes részük a pedagógusok alap- és továbbképzés fejlesztésére irányul, de ezzel párhuzamosan egyre nagyobb hangsúlyt és figyelmet kapnak azok a lépések is, melyeknek célja a tanári pálya vonzerejének növelése.

A szakmai tanárok képzettségi szintje emelése érdekében az új, 2005-ös felsőoktatási törvény a szakmai tanári végzettséget mesterszintű végzettséghez köti, s a képzés ezzel egyidejűleg a korábbiakhoz képest hosszabb gyakorló tanítási időszakot foglal magába. A szakképzésben dolgozó tanárok és oktatók egész életen át tartó tanulását jelentős mértékben támogatja a 2003 óta futó Szakiskolai Fejlesztési Program, melynek minden komponense tartalmaz tanár-továbbképzési elemeket is: a legnagyobb számban módszertani témájú továbbképzésekre kerül sor, melyek idegen nyelvi, kommunikációs és informatikai képzésekkel egészülnek ki. A továbbképzések érdekessége, hogy nemcsak tartalmukban, de közvetítési módszereikben is innovatívak: a hagyományos képzési formák mellett fontos szerepet kap a páros tanulás, a mobilitás és a multiplikáció elve (a képzésen részt vevők intézményükben tovább adják a tanultakat). A felnőttképzésben dolgozó szakemberek szervezett továbbképzési rendszer-modellje, és a hozzá kapcsolódó távoktatási tananyagok kidolgozása a HEFOP 3.5.1. intézkedésének keretében indult el.

A közelmúlt hazai kutatásai (Kadocsa, 2007) empirikus adatokkal is alátámasztják azt az egyre általánosabb véleményt, hogy az eredményes tanári munkához szükséges kompetenciák egy része személyiséghez kötött, meglévő azaz nem kifejleszthető. Ebből következően a már pályán lévő pedagógusok fejlesztése mellett fontos cél a hatékony, kompetens, önálló innovációkra is alkalmas munkaerő vonzása és megtartása a tanári pályán. Ezt célozta a pedagógusbérek 2002-es emelése, de közvetetten a tanár-tanuló létszám arányának ésszerűsítését célzó intézkedések² is azt szolgálják, hogy kevesebb, több feladatot végző, de jobban megfizetett tanár dolgozzon az oktatásban.

¹ Communication from the Commission and the Council and the European Parliament on Improving Quality of Teacher Education (COM(2007)392 final) ; Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications.

² A közoktatási törvény 2006-os és 2007-es módosításai értelmében a 2006/07-es tanévtől a munkáltató elrendelheti, hogy a pedagógus rendes munkaidején belül, munkaköri feladatként kötelező óránál heti két órával többet tanítson, s 2007-től egyes pedagógus-munkakörökben megemelte a pedagógusok kötelező óraszámát.

E törekvések figyelhetőek meg az Oktatási és Kulturális Minisztérium 2008 áprilisában társadalmi vitára bocsátott Új Tudás Programjában is, mely többek között a tanári pálya vonzerejét csökkentő alacsony bérezés és a tanári pályaépítési kilátások hiánya problémáira keres megoldásokat. A pályakezdő bérpótlék és a „kutatótanár” ösztöndíj bevezetése, valamint a minőségi bérpótlék emelése következtében havi 40 ezer forinttal is emelkedhet a pedagógusok fizetése, ami hatékonyan hozzájárulhat a kontraszelekció csökkentéséhez.

A szakképzésben dolgozó pedagógusok képzéséhez és fejlesztéséhez kapcsolódó kérdések az elmúlt két év során számos kutatás, konferencia és fejlesztési projekt központi témáját alkották. A közelmúlt legnagyobb volumenű kutatássorozata a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet megbízásából, „A szakmai tanárképzés helyzete és korszerűsítése” című projekt keretében, 2006-2007-ben valósult meg, több, szakmai tanárképzést folytató egyetem és főiskola tanárképző intézete összefogásában.

4.3.2. Példa szakpolitikai intézkedésekre

4.3.2.1. Belföldi és külföldi pedagógus-továbbképzések a Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP) keretében (2003-)

A szakképzésben tanítókat érintő jelentős kihívás (a szakképzés csökkenő presztízséből is fakadóan) a hátrányos helyzetű és tanulási-magatartási nehézségekkel küzdő tanulók nagy száma, mellyel a legerőteljesebben a szakiskolai pedagógusok szembesülnek.

Az elmúlt 15 év során a Világbank, PHARE és Leonardo programok keretében biztosított külföldi mobilitási programok igen sikeresnek bizonyultak a tanárok és oktatók továbbképzésében, ami ösztönzést jelentett az SZFP 2003-2006 közötti, első szakasza tervezésekor; a program minden komponense (közismereti és szakmai alapozó, szakképzés-módszertani fejlesztés, hátrányos helyzetűek reintegrációja, ön- és minőségfejlesztés) tartalmazott ugyanis olyan továbbképzéseket is, amelyekre külföldi mobilitás keretében került sor.

Minden továbbképzés az adott komponens céljainak megfelelően más-más részcélokkal, de ugyanarra törekedett: olyan szakmai kompetenciák átadására, amelyek nemcsak a hátrányos helyzetű, alulmotivált tanulók hatékony oktatására és kompetencia-fejlesztésére, hanem a helyi adottságokhoz alkalmazkodó pedagógiai módszerek és innovációk kidolgozására is alkalmassá teszik őket. Legalább ilyen fontos cél volt a pedagógusok motiválása, szakmai kapcsolati hálójuk erősítése, s mindezekben keresztül a tanulásra, tanításra vonatkozó szemléletük, tanári/oktatói attitűdjük átforgalmazása. A továbbképzések során a résztvevők nemcsak elméleti, de élményszerű tapasztalatokat is szerezhettek az egyes innovatív pedagógiai módszerekről. Ezért az ismeretek átadása során a hagyományos frontális előadások mellett kitüntetett teret kapott a projektmunka, kooperatív technikák, konzultációk, viták, pódiumbeszélgetések, egymástól tanulás,

„nyitott tér” módszer, valamint az intézménylátogatások és regionális konferenciák szervezése. A szakmai kapcsolatok kiépítését és a képzések intenzitását szolgálta, hogy sok esetben többnapos, „bentlakásos” körülmények között folyt a képzés.

A továbbképzéseken az ország különböző pontjain található, az SZFP-be pályázati úton bekerülő 90 intézmény (a hazai szakiskolák egynegyede) tanárai, oktatói és vezetői vettek részt. A tágabb célcsoportot a tanulók és az iskolák tanári karainak többi tagja jelentette; cél volt ugyanis, hogy a résztvevők saját iskolájukban továbbadják a tanultakat kollégáiknak. A kidolgozott tantervek, oktatási segédanyagok és módszertani útmutatók a program honlapján mindenki számára elérhetővé téve pedig az ország minden szakképző intézményét gazdagítják.

Az SZFP első, 90 szakiskolát magába foglaló szakasza 2006-ban lezárult, s ezzel egyidőben indult el második, 70 iskolára kiterjedő periódusa. A program koncepcióját 2002-ben az akkori Oktatási Minisztérium Szakképzési Helyettes Államtitkársága dolgozta ki, megvalósítását pedig a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet koordinálja. A képzések tartalmának kidolgozását, a tanultak megvalósítását és a résztvevők mentorálását pályázati úton kiválasztott szakértők végzik.

Az SZFP I. keretében 32 féle belföldi tanártovábbképzésre került sor, döntően módszertani témákban, melyen összesen 4553 pedagógus vett részt. 33 külföldi tanulmányút, illetve idegen nyelvi képzés került megszervezésre Európa 13 országában. Az informatikai projekt keretében 772 tanár szerzett ECDL vizsgát. A 2002/2003-as tanévben az SZFP szakiskolák tanárainak mintegy kétharmada vett részt a program által finanszírozott továbbképzésen, tanulmányúton.

A program lezárulását követő monitoring vizsgálat, a külföldi tapasztalatokat összegző útinaplók, valamint az utólagos szakértői intézménylátogatások tapasztalatai szerint a résztvevők nagymértékben tudták hasznosítani a tanultakat. A szakmai és a módszertani tapasztalatok mellett a szemléletváltásra ösztönző elemek értékelése volt a legkedvezőbb. A továbbképzések hozzájárultak a szakképző intézmények közötti együttműködés kialakulásához is.

A monitoring felmérés során a résztvevők nagy része a programban való részvétel akadályaként a keretszámok merevségét, illetve a helyettesítés nehézségeit említették. A tanultak megvalósítását az intézmények fizikai adottságai (pl. tantermek száma), illetve a többletfoglalkozások finanszírozásának megoldatlansága nehezítik. A program során az érintett iskolákban még épp, hogy csak elindultak a fejlesztések, amelyek további támogatása nélkül nem várhatóak tartós, az egész szakiskolai rendszerre kiható változások. Emellett fontos lenne a program keretében kidolgozott és megvalósított innovatív, gyakorlat-orientált és kompetencia-alapú pedagógiai ismeretek és módszerek integrálása a szakmai tanárok és oktatók alapképzésébe, melynek során nélkülözhetetlen lenne, hogy a tanárképzés szakmai gyakorlóhelyei között a gimnáziumok és szakközépiskolák mellett a szakiskolák is megjelenjenek.

5. A szakképzés és a munkaerőpiac kapcsolatainak erősítése

5.1. Hazai szakpolitikai kontextus

A szakképzés-politika kiemelt célkitűzése volt a szakképzés és a gazdaság közötti összhang megteremtése, melynek háttérében a számos szakmában, illetve egyes térségekben jelentkező tartós szakmunkáshiány, a túlkínálat jelei egyes „divatszakmákban”, illetve a gazdaság oldaláról a pályakezdő szakmunkások gyakorlati szakmai készségeivel és általános kompetenciáival szemben megfogalmazott elégedetlenség álltak.

Bár az érdekegyeztetés országos és regionális testületei, illetve a gazdasági kamarák már az 1990-es évek elejétől jogszabályban meghatározott jogosítványokkal rendelkeztek a szakképzés fejlesztését illetően, a szakpolitika napirendjén hangsúlyos témaként szerepelt a gazdaság szereplőinek fokozottabb bevonása a különböző szintű döntés-előkészítő és döntéshozó folyamatokba. A változás irányát a kamarák szerepkörének növelése a szakképzés tartalmának meghatározásában, a gyakorlati képzések ellenőrzésében és a szakmai vizsgáztatásban (lásd az 5.2.2. fejezetet), illetve a helyi munkaerő-piaci igények közvetítése és az azoknak megfelelő képzés kínálat és beiskolázás kialakítása érdekében a regionális konzultatív testületek döntéshozó hatáskörének kitágítása (lásd a 6.4.2. fejezetet), valamint intézményi szintű tanácsadó testületek létrehozása (lásd a 6.2.2.2. fejezetet) jelentette.

Kiemelt szakpolitikai cél volt a munkahelyi gyakorlati képzések arányának növelése a szakmai alapképzésben. Az 1990-es évek gazdasági átalakulása, a volt állami nagyvállalati rendszer összeomlása következtében a gazdasági szféra részvétele jelentősen csökkent a gyakorlati képzésben, mely így a 2001/2002-es tanévben jelentős részben iskolákban folyt, gyakran – különösen a szakiskolák esetében – elavult technikai-technológiai feltételekkel rendelkező iskolai tanműhelyekben. A szakpolitika jogszabályi előírások és anyagi jellegű ösztönzők segítségével kívánta elsősorban az ún. tanulószereződéses képzések arányát növelni, különösen az ISCED 3 szintű gyakorlatigényesnek tekintett szakmák esetében és a szakképzés befejező szakaszában (lásd az 5.3. fejezetet).

A szakpolitika középponti témáját jelentette a szakképesítések kimeneti követelményeinek a gazdaság igényeihez igazodó korszerűsítése is. A szakképzés folyamatos tartalmi megújítása érdekében előbb a társadalmi partnerek képviselőit is magába foglaló szakmacsoportos bizottságok felállítására került sor (lásd az 5.4.2.1. fejezetet), majd a gazdaság képviselőinek bevonásával megtörtént az Országos Képzési Jegyzék átfogó szerkezeti-tartalmi reformja (lásd a 3.2.2.1. fejezetet)

A szakpolitika a szakképzés és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítésének eszközét a fentiekén túl elsősorban a helyi munkaerőpiac által igényelt képzési szerkezet kialakítását elősegítő munkaerő-piaci és pályakövetési információk biztosításában,

anyagi és egyéb ösztönzők bevezetésében, illetve a TISZK-rendszer kialakításában (lásd a 6.2.2.1. fejezetet) és a kínálati és beiskolázási arányok társadalmi partnerekkel együttműködve történő meghatározásában (lásd fent) látta.

5.2. Vállalatok/ágazati szervezetek/társadalmi partnerek szakképzésbe történő bevonása a szakképzés munkaerő-piaci igényekre való reagálása javítása érdekében

5.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

Az 1990-es évek első felének gazdasági válsága idején a vállalatok nagymértékben kivonultak a szakképzésből, és mire az évtized végére beindult a növekedés, az önkormányzati intézmények és fenntartók működtették a gyakorlati képzés nagy részét. A szakképzést az állami-önkormányzati szféra dominálta, bár az érdekegyeztető testületben a gazdaság szereplői intézményesítetten és megfelelő képvisellel mindvégig jelen voltak. A gazdaság jelenléte a gyakorlati képzésben, a képzés tartalmának meghatározásában, a fejlesztési források odaítélésében folyamatosan, és különösen a 2002-es kormányváltás óta gyorsan erősödik. A változás trendszerű, ez egyúttal a szakpolitika deklarált célja is. A szakpolitika azt reméli, hogy minél nagyobb szerepet kap a gazdaság a képzésben és a képzési struktúra, irányok és tartalom meghatározásában, annál nagyobb lesz a képzés és a gazdaság igényei közötti megfelelés, és annál elégedettebbek lesznek a gazdaság szereplői.

A gazdaság aktivitása különösen a gyakorlati képzésben erősödött, amelyet a szabályozás is elősegített (erről lásd az 5.3. fejezetet). Ugyanakkor a gazdaság szereplőinél folyó gyakorlati képzés csak a fizikai szakmákban jellemző, a magasabb képzési szinteken és a fehérgalléros szakmákban – bár a trend itt is növekvő – alacsony volumenű.

A gazdaság szereplői közül a törvényhozás a kamarai törvény 1994-es megalkotása után a kamarákat preferálta. A kamarák a gazdaság szervezetei közül folyamatosan a legbefolyásosabb szereplők, súlyuk az elmúlt években tovább növekedett, különösen 2004 óta, amikor számos állami feladatot kaptak meg (erről lásd az 5.2.2.1. fejezetet). Az ágazatok szerepe kisebb, bár a tartalmi fejlesztések munkacsoportjaiba folyamatosan delegálták a szakértőiket. A kamarák a képzés minőségének ellenőrzésében is egyre nagyobb szerepet kapnak. A szakmunkásképzésben az esetek többségében ők jelölhetik a vizsgabizottsági elnököt, ekkor a vizsgabizottságokban a gazdasági érdekképviseltek is jelen vannak. A kamarák a képzés félidejében ún. szintvizsgákat szerveznek, amelynek eredménye a képzés összes érintett szereplője számára fontos visszajelzés.

Az Országos Képzés Jegyzék 2004-2006 közötti megújításában a gazdaságnak a korábbi tartalmi fejlesztésekhez képest is nagyobb szerep jutott. A konkrét fejlesztésekbe delegáltak szakértőket, és abban a 21 szakmacsoportos bizottságban is jelen voltak, amelyek a szakmacsoportok képesítéseinek új struktúráját eltervezték (erről lásd az 5.4.2. fejezetet).

A szociális partnerség alapintézményei a kilencvenes évek elejétől folyamatosan kiépültek, abban a gazdaság szereplőinek stabil helyük van. Az elmúlt pár évben, és különösen a 2007. évi törvénymódosítás óta a regionális szakképzés-politika alakításában is meghatározó szerepet kaptak. A Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságokban többséget alkotnak, és a korábbi javaslattevői és véleményező funkció mellé immár fontos döntési jogokat is kaptak (az RFKB-król lásd a 6.4.2. fejezetet). Az új feladatokra való felkészüléshez 2007-ben 900 millió Ft (3,6 millió EUR) támogatással futó projektet hagyott jóvá a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács, melynek koordinátor gazdája a MKIK.

A gazdaság szerepe növelésének szükségességében nagyjából egyetértenek a szakértők és az érintett intézmények, de annak mikéntjét már nem egyformán képzelik el. Egyelőre nem világos, hogy a jelenlegi fejlemények mellett az állam hogyan lesz képes kontrollálni a folyamatokat, azaz hogyan lesz képes érvényesíteni végső felelősségét. Ugyancsak kevéssé látszik, hogy azáltal, hogy az önkormányzati-iskolai szférából a vállalkozói-kamarai szférához delegálnak egyre több feladatot, növekszik-e a jövőben az oktatás és gazdaság szervezeteinek együttműködése, amely a képzés minőségének fontos előfeltétele, valamint a gazdaság hosszú távú igényeinek képviselete és kielégítése.

5.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

I 5.2.2.1. Állami feladatok átadása a kamarának (2004-)

A 2002-es kormányváltás óta a kamarai pozíciók rendkívül gyorsan javultak a szakképzés döntéshozatalában, a tartalmi keretek meghatározásában és a képzés helyszínét tekintve is. A kamarák a gazdaságot képviselő szervezetek között már a kilencvenes évek közepétől folyamatosan kitüntetett helyzetben voltak, és szerepük mára ebben a körben meghatározó lett. Ez a sikeres kamarai politika és az államigazgatásban követett tudatos politika együttes következménye.

Az első jelentős lépés az volt, amikor a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) 2004. január 27-én az Oktatási Minisztériummal együttműködési megállapodást kötött 16 szakmára kiterjedően a szakmai és vizsgakövetelmények korszerűsítésére, illetve a gyakorlati szintvizsga rendszerének kidolgozására. Ez a 16 szakma a szakiskolai képzésnek mintegy 40-50%-át reprezentálta. A kamara elérte azt is, hogy a 16 szakma

közül 14-ben 50%-kal, 2 évről 3 évre emeljék a szakmacsoportos előkészítést követő szakképzési időt. Így 2005 szeptembere óta pl. a kőműves vagy felszolgáló szakmunkások már hosszabb képzési idő (összesen 13 év, ez 1998-ig 11 év, 1998-2005 között 12 év volt) után jutnak képesítéshez, mint amennyi idő alatt érettségit lehet szerezni. A 16 szakma tartalmi korszerűsítésének a finanszírozását az Országos Szakképzési Tanács – a szakképzés területén az érdekegyeztetést is végző többoldalú, miniszteri tanácsadó testület – által megszavazott források, illetve az OM Alapkezelő Igazgatóságával kötött szerződés biztosították.

Ugyancsak a 2004-ben kötött megállapodás alapján, 2005. óta van lehetősége a kamarának az említett 16 szakmában ún. szintvizsgákat szervezni a képzés félidejében, amely visszajelzést ad a képzőknek a képzés első szakaszában végzett tevékenységéről, és hatékonyabbá teheti a képzés második szakaszát.

A 2006. decemberi keret-megállapodást követően a MKIK és a szakképzés-irányítást 2006 nyara óta végző Szociális és Munkaügyi Minisztérium 2007 februárjában újabb megállapodást kötött. Itt ismét olyan feladatokat és pozíciókat kapott a kamara, amelyek korábban az ágazati irányításé voltak. Így abban a 16 szakmában, amelynek tartalmi gondozását 2004-ben vették át, az ő joguk lett a vizsgaelnökök delegálása is. További 11 szakmában kapta meg az MKIK a szakmai és vizsgakövetelmények kidolgozásának felelősségét, amelyekben a szintvizsgák szervezését is végzi majd, és ezekben is illetékes lesz a vizsgaelnököket kinevezni. A 27 szakma együttesen már a szakmunkásképzés nagyobbik felét lefedi.

Még egy új feladat elvégzésére kapott lehetőséget az MKIK. A Szakma Kiváló Tanulója országos verseny szervezésének, lebonyolításának, koordinálásának jogát megkapták a minisztériumtól. Erre 2008 tavaszán került sor első ízben. Tervezik a már végzett fiatal szakmunkások versenyét is megszervezni, és ez által is kapcsolódni a fiatal szakmunkások világversenyehez, a WorldSkills-hez.

Az intézkedések szinte kizárólag az ISCED 3 szinten folyó szakképzésben generáltak változásokat. A változások munkaerőpiacra gyakorolt hatását még nem lehet megítélni, de a gazdaság magukkal a változásokkal kifejezetten elégedett. Ez nem jelenti azt, hogy nem kívánnak további változásokat elérni. A feladatok átvétele kifejezetten beleillik a szakképzés-politika azon fő vonulatába, amely a gazdaságot mind aktívabban kívánja bevonni a képzés tartalmának, struktúrájának és feltételeinek meghatározásába, ettől remélve a munkaerő-kínálat és -kereslet közötti feszültségek csökkenését.

5.3. A tanulás munkahelyi környezetbe integrálása

5.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

A szakképzés-politika kiemelt célkitűzése volt a szakmai alapképzésben a gyakorlati képzés erősítése és a gazdaság igényeihez való igazítása, amit a gazdálkodó szervezetek aktívabb bevonásával kívánt elérni. A szakképzési törvény alapján az iskolarendszerű szakképzésben gyakorlati képzés kétféle formában folyhat gazdálkodó szervezetnél: együttműködési megállapodás vagy tanulószerveződés alapján. A szakpolitika elsősorban a tanulószerveződéses képzés terjedését támogatta, melynek lényeges vonása a másik formával szemben, hogy a tanulószerveződést a tanuló és a gazdálkodó köti meg az illetékes területi gazdasági kamara képviselőjének felügyelete alatt, és a kamara ellenőrzi a képzés megkezdése előtt és a későbbiekben is a képzés feltételeit és színvonalát. Emellett a tanulószerveződést kötő tanuló rendszeres havi pénzbeli juttatást kap a gazdálkodótól (melyet az visszaigényelhet az MPA képzési alaprészből), társadalombiztosítási juttatásokban részesülhet, és képzésének ideje a szolgálati időbe is beleszámít.

A szakpolitikát irányító alapelv az volt, hogy célszerű, ha a gyakorlati képzés első, a szakmai alapkészségek elsajátítására irányuló szakasza tanműhelyben folyik, a készségek elmélyítésének viszont a gazdaság közvetlen környezetében kellene történnie. A munkahelyi gyakorlati képzések arányát a szakpolitika a gazdálkodó szervezetek anyagi ösztönzésével, illetve az iskolák normatív támogatásának átalakításával igyekezett növelni. A gazdálkodók számára ugyanis jelentős adminisztratív és olykor anyagi többletterhet jelent a tanulók képzése, míg az iskolák külső gyakorlat esetén elveszítik a tanműhelyi gyakorlati képzésben résztvevő tanulók után járó normatív támogatást.

A 2004/2005. tanévtől a gyakorlati képzésben a szakképző iskola tanműhelyében résztvevő tanulók után járó normatíva összegét 140%-ra emelték az első szakképzési évfolyamon, míg az utolsó évfolyamon 60%-ra csökkentették, ezáltal ösztönözve az iskolákat a munkahelyi gyakorlati képzés előnyben részesítésére a szakképzés befejező szakaszában. Az eltelt évek tapasztalatai azonban azt mutatják, e szabályozás csupán csekély mértékű elmozdulást eredményezett, az utolsó évfolyamon nem nőtt, míg az alapozó szakaszban nem csökkent jelentősen a munkahelyi gyakorlati képzések aránya. Ez arra utal, hogy sokkal erősebb érdekek határozzák meg a gyakorlat helyét: az, hogy hol van erre már meglévő infrastruktúra, illetve az, hogy a gyakorlati képzés egy prosperáló üzletág is egyben (Mártonfi, 2007). A munkahelyi gyakorlat aránya különösen a szakközépiskolákban érettségi után folyó szakképzés esetében maradt alacsony. A középfok utáni szakképző programokban ugyanis általában csak heti 1-2 nap a gyakorlat aránya, ami nem motiválja a gazdálkodókat képzési hely biztosítására.

A tanulószerveződéses képzés elősegítésére törekvő intézkedések (lásd az 5.3.2. fejezetet) ugyanakkor jelentős eredményt hoztak, amennyiben ez a munkahelyi gyakorlati képzés domináns formájává vált a szakiskolák esetében. E jogszabályok és anyagi ösztönzők által kedvezményezett képzési formát a szakpolitika a szakképzés és gazdaság közti kapcsolatok erősítésének legjobb eszközének tekinti, mely megkönnyíti az átmenetet a munka világába és növeli a végzettek elhelyezkedési esélyeit is. Az iskolai, avagy a munkahelyi, együttműködési megállapodáson, illetve tanulószerveződésen alapuló képzésben részt vett fiatalok képzést követő foglalkoztatási státuszára és tanulási aktivitására vonatkozóan azonban ezidáig nem készültek tudományos igényű felmérések.

A munkahelyi gyakorlati képzések elősegítésére a felnőttképzés keretében folytatott iskolarendszereken kívüli szakképzésben – eltekintve a hátrányos helyzetű fiatalok és felnőttek foglalkoztatással egybekötött alap-, illetve továbbképzését államilag támogató programoktól (lásd a 2.3.2. fejezetet) – nem születtek szakpolitikai intézkedések.

5.3.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

5.3.2.1. Tanulószerveződéses képzés elősegítésére irányuló politika (2003-)

A tanulószerveződéses képzés mint a gazdálkodó szervezet által folytatott szakmai gyakorlati képzés egyik formája (lásd a 5.3.1. fejezetet) a szakmai alapképzésben felső-középfokon és középfok utáni szinten az 1997/1998-as tanév óta elérhető. A tanulószerveződéses képzés száma a kezdeti 6616-ról 14 063-ra nőtt a 2001/2002-es tanévben, azonban e képzésekben résztvevő tanulók aránya továbbra is alacsony maradt.

A tanulószerveződéses képzés elősegítésére irányuló politika célja az ilyen képzésben résztvevő tanulók számának növelése a szakmai alapképzésben, különösen az utolsó szakképzési évfolyamon, mely a tanműhelyi szakmai pedagógiai alapozás után a szakmai készségek elmélyítésére hivatott. E cél elérése érdekében 2002 óta az alábbi intézkedések születtek:

- a szakképzési törvény 2005-től tételesen meghatározza, milyen esetben folyhat a tanuló gyakorlati képzése együttműködési megállapodás alapján, 2007-től előírja, hogy amennyiben a gyakorlati képzési idő több mint ötven százalékában gazdálkodó szervezetnél folyik a képzés, az csak tanulószerveződés alapján végezhető;
- a tanulószerveződés alapján tanulóknak járó pénzügyi juttatás összegének emelése³;

³ 2003-tól a minimálbér maximum 50%-ára emelkedett, illetve az első szakképzési évfolyam első félévében az adóterhet nem viselő juttatásnak minősített juttatás összege a minimálbér legalább 15%-a volt, amit legalább 10%-kal kellett minden további félévben emelni a tanuló teljesítményét és szorgalmát figyelembe véve. 2007-től az első félévben fizetendő összeg a minimálbér 20%-ra emelkedik, amit hiányszakmában folyó képzés esetén további 20%-os juttatás egészíti ki, és a továbbiakban a gazdálkodó határozza meg a kötelező emelés mértékét.

- a tanulószerveződéses gyakorlati képzést folytató gazdálkodó szervezet adminisztratív terheinek csökkentése és anyagi ösztönzése⁴;
- a szakképző iskolában folyó gyakorlati képzés normatív támogatásának differenciálásával (lásd a 5.3.1. fejezetet) egyidőben az iskolák egy új 20%-os gyakorlati rész-normatívára is jogosultak, amennyiben a tanuló tanulószerveződéses képzésben vesz részt.

Az intézkedések hatására a tanulószerveződések száma 2008-ra 43 265-re emelkedett (lásd a 3. számú táblázatot) és 7560-ra nőtt a tanulószerveződéses képzést vállaló gazdasági szervezetek száma (lásd a 4. számú táblázatot). A tanulószerveződések számának növekedését a hiányszakmákban az 5. számú táblázat mutatja.

E képzési forma elsősorban a szakiskolai tanulók körében terjedt el, a 2006/2007-es tanévben a tanulók már közel fele tanulószerveződés alapján vett részt gazdálkodó által szervezett gyakorlati képzésben (míg körülbelül egyheted részük együttműködési megállapodás alapján). Ugyanakkor a szakközépiskolai tanulók döntő többsége továbbra is kizárólag iskolai tanműhelyben kapta gyakorlati képzését, és bár a gazdálkodó által szervezett képzésekben résztvevő nappali tagozatos tanulók között háromszorosára nőtt a tanulószerveződéses képzésben résztvevők aránya (a 2001/2002. tanévi 10,4%-ról 32,8%-ra a 2006/2007-es tanévben), a középfok utáni szakképzésben az együttműködési megállapodás maradt a külső gyakorlati képzések meghatározó formája.

A tanulószerveződésnek megfelelő képzési forma hallgatói szerződés néven 2006-tól a felsőfokú szakképzésben (lásd a 7.3.3.2. fejezetet) is elérhetővé vált, ha a gyakorlati képzést a képzési idő legalább 25 százalékában összefüggően szervezik. Új lehetőséget jelenthet e képzési forma kiterjesztéséhez az új, úgynevezett gyakorlatigényes BSc képzések féléves gyakorlata, valamint az iskolarendszeren kívüli szakképző programok.

A tanulószerveződést támogató intézkedések, mint a fenti adatok mutatják, nem hoztak jelentős változást a szakközépiskolákban folyó szakképzést illetően, elsősorban azért, mert e (rövid) szakképzési programokban általában csak heti 1-2 nap a gyakorlat aránya, ami nem motiválja a gazdálkodókat képzési hely biztosítására. A gazdálkodókat anyagi előnyökkel ösztönző intézkedések hatását csökkenti az is, hogy a szakképzési hozzájárulási kötelezettséget, mely a gyakorlati képzés költségei elszámolásának alapja, a gazdálkodó (bizonyos mértékig) felhasználhatja a saját dolgozói képzésének finanszírozására is (lásd a 1.2.1.2. fejezetet), így a két prioritás kioltja egymást (Szilágyi, 2007).

⁴ 2003-tól elszámolhatóvá vált a tanuló gyakorlati képzése során felhasznált anyagköltség tanulónként és évenként a minimálbér 20%-nak megfelelő összegig, illetve lehetővé vált a költségek átalánydíjas elszámolása évente a minimálbérenek megfelelő összegben, a tanulónként és havonta adható adóalap-csökkentés mértéke pedig a minimálbér 20%-ra emelkedett. 2006-tól átalányként elszámolhatóak a tanuló pénzbeli juttatásának terhei, így a társadalombiztosítási járulékok is, a további költségekre pedig a minimálbér 150%-nak megfelelő összeg elszámolható. 2007-től az anyagköltség elszámolhatósága a minimálbér 40%-ra emelkedett hiányszakmákban történő képzés esetén, valamint a tanulók gyakorlati képzésével és költségeinek elszámolásával összefüggő adminisztrációs költségek is elszámolhatóvá váltak, évente tanulónként maximum 15 000 forint összegben, de vállalkozásonként maximum a minimálbér egy évre kiszámított összegében.

A tanulószerveződések elősegítésére irányuló politika ezidáig elsősorban a tanulószerveződések számának növelésére koncentrált, de a megfelelő színvonalú munkahelyen folyó gyakorlati képzés biztosításához emellett nagyon fontos a képzőhelyek közt jelenleg tapasztalható színvonalbeli különbségek megszüntetése, valamint a tanulókkal foglalkozó gyakorlati szakemberek pedagógiai felkészültségének, illetve rendszeres továbbképzésének biztosítása.

A tanulószerveződések jelenlegi helyzete feltehetően jelentősen változik a TISZK-rendszer (lásd a 6.2.2.1. fejezetet) általánossá válásával, ugyanis a jövőben a TISZK mint társulás jogosult lesz tanulószerveződést kötni a tanulóval.

3. táblázat: A tanulószerveződés alapján folytatott gyakorlati képzésben részt vevő tanulók száma (1997-2008)

Év	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008
Tanulók száma	6616	7970	8312	10155	14063	14128	15628	21301	32117	37696	43265

Forrás: OKM

4. táblázat: Tanulószerveződést kötő gazdálkodók száma (2002-2008)

Év	Gazdálkodók száma
2002	n.a.
2003	n.a.
2004	1 458
2005	3 204
2006	6 403
2007	7 560

Forrás: Szilágyi, 2007

5. táblázat: A tanulószerveződések száma a hiányszakmákban (2005-2007)

Hiányszakma	2005	2006	2007
Ács-állványozó	183	266	311
Bádogos és épületbádogos	10	25	43
Fémforgácsoló	251	444	584
Géplakatos	229	382	514
Hegesztő	194	276	356
Szerkezetlakatos	234	538	589
Szerszámkészítő	22	100	105
Tetőfedő	47	75	74

Forrás: Szilágyi, 2007

5.4. A munkaerőpiac készség- és kompetenciaigényeinek szakképzésbe való integrálása

5.4.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

A 2002 óta tartó időszakban a szakpolitikát e témakörben az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) tartalmi-szerkezeti korszerűsítésének, illetve a regionális-helyi munkaerőpiac igényeinek megfelelő képzési szerkezet kialakításának céljai határozták meg.

A szakképzés tartalmának, a kimeneti követelményeknek a gazdaság igényeihez való folyamatos igazítása érdekében előbb OKJ-s szakmacsoportos bizottságokat hoztak létre (lásd az 5.4.2. fejezetet), illetve egyes nagylétszámú szakképesítések gondozását átadták a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarának (MKIK, lásd az 5.2.2. fejezetet), majd sor került az OKJ átfogó szerkezeti-tartalmi reformjára (lásd a 3.2.2. fejezetet is). Az OKJ korszerűsítésének az Európai Szociális Alap által támogatott projektje a gazdaság és a társadalmi partnerek képviselőinek széleskörű bevonásával a jelenlegi magyarországi foglalkoztatási szerkezet és munkakörök, illetve az egyes szakmákban a munkakörelemzésekben résztvevő munkaszakértők véleménye szerint várható jövőbeli fejlemények elemzésén alapult.

Ez utóbbi mozzanaton kívül azonban a fenti intézkedések keretében a gyakorlatban inkább csak az adott helyzet és elvárások felmérésére került sor, szakmák/ágazatok jövőbeli készség-igényét feltáró kutatások csupán alkalmilag kerültek megvalósításra, jelentősebb központi koordináció nélkül. Az új OKJ megalkotása után a szakképzési szerkezet fejlesztésének folyamatos figyelemmel kísérése egy új, a felelős minisztériumok és a társadalmi partnerek képviselőiből felállítandó tanácsadó testület (OKJ bizottság) feladata lett. A továbbiakban a szakpolitika azon törekvése hangsúlyos, hogy megalkossa a gazdaság szakképzés-fejlesztésbe és tervezésbe történő bevonásának formális kereteit országos, regionális és intézményi szinten is. Biztosítja minden érdekelt számára a változó munkaerő-piaci igények jelentésének lehetőségét az OKJ módosításának kezdeményezése útján. Általában véve azonban a gazdaság érdekképviselői ezidáig csupán kis hangsúlyt fektettek a gazdaság igényeinek feltárására és előrejelzésére.

A szakpolitikát e témakörben meghatározó másik fő célkitűzés a munkaerőpiac igényeihez igazodó képzési szerkezet kialakítása volt. Ennek jegyében születtek intézkedések a munkaerő-piaci előrejelzési rendszer fejlesztésére, a szakmák munkaerő-piaci helyzetének vizsgálatára, különös tekintettel a hiányszakmákra és a regionális munkaerő-piaci igények változásaira; az érintettek pályaválasztási döntéseinek megalapozása mellett az országos, regionális és helyi szakképzési struktúra módosításához is adatokat nyújtó pályakövetés rendszerének a szakmai alapképzésben és a felnőttképzésben való kiépítésére (a tervek szerint ennek eredményeit felhasználják

majd a szakképzés kimeneti követelményeinek korrekciójára is; bővebben lásd a 8.2.1. fejezetet); az RFKB-k által megállapított hiányszakmákban való képzést elősegítő anyagi ösztönzők, majd a bizottságok a szakképzés regionális szükségleteit, a képzési irányokat és beiskolázást meghatározó jogkörének bevezetésére (lásd a 6.4.2. fejezetet); illetve a munkaerőpiacon nagy arányban elhelyezkedő végzeteket kibocsátó szakképző intézményeket jutalmazó, ezáltal a képzés kínálat és minőség terén a munkaerő-piaci igényekhez való jobb alkalmazkodásra ösztönző nívódíj alapítására.

Bár a vizsgált időszakban született szakpolitikai dokumentumok helyenként utalnak a jövőbeli munkaerő-piaci készség-igények kvalitatív módon történő előrejelzésének szükségére is, a hangsúly a kvantitatív megközelítéseken van, azaz a munkaerő-igény összetételének és mennyiségének országos, regionális és helyi szinten történő előrejelzésén. E megközelítést azonban sok kutató szakember illeti kritikával amiatt, hogy az még mindig az elavult „munkaerő-tervezés szemléletet” követi, amikor a munkaerő-igény előrejelzését helyezi a középpontba a szakképzés szigorú értelemben vett mennyiségi tervezésének megalapozása érdekében. E kutatók hangsúlyozzák az ilyen jellegű előrejelzések számos elvi korlátját, beleértve a szükségleteket és igényeket illető jelentős különbségeket a vállalkozás méretétől és a régiótól függően, a gazdaság méretét és nyitottságát, a társadalmi partnerek közvetítő szerepének gyengeségét stb.

5.4.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

I 5.4.2.1. OKJ szakmacsoportos bizottságok működtetése (2002-2006)

1994-es létrehozása óta számos alkalommal sor került az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) módosítására mind tartalmi, mind szerkezeti szempontból, azonban a szakképesítések, illetve a szakmai és vizsgakövetelmények rendszeres, a gazdaság képviselőinek bevonásával történő felülvizsgálata nem volt megoldott.

Az OKJ 21 szakmacsoportjában felállított bizottságok létrehozásának célja olyan testületek kialakítása volt az érdekeltek bevonásával, melyek feladata az OKJ folyamatos, a munkaerő-piaci igények állandó változását figyelembe vevő fejlesztésének elősegítése. A bizottságok 2002 tavaszára alakultak meg, de működésük törvényi alapját a szakképzési törvény 2003. évi módosítása teremtette meg, mely kimondta, hogy az oktatási miniszter által a szakképesítésekért felelős miniszterekkel együtt működtetett szakmacsoportonkénti bizottságok „legalább 3 évenként áttekintik a szakképzés tapasztalatai alapján az OKJ-t és szükség esetén javaslatot tesznek a módosítására”. A szakképesítések OKJ-be történő felvételének, adataik módosításának és törlésének eljárási rendjét meghatározó rendelet alapján az oktatási miniszter a módosítási kérelmeket az OKJ szakmacsoportos bizottságoknak is megküldte szakmai véleményezésre.

Az országos szinten működő bizottságok létrehozása a szakképzés munkaerő-piaci igényekhez igazodó korszerűsítését célzó szakpolitikai irányvonalhoz kapcsolódott. Tagjaik között a szakképesítésekért felelős szaktárcák, iskolafenntartók és képzők, valamint gazdálkodó szervezetek, társadalmi partnerek az OÉT és a gazdasági kamarák által javasolt képviselői kaptak helyet. A titkári feladatokat, beleértve a bizottságok által végzett feladatok módszertani segítségét, az NSZI munkatársai látták el.

A bizottságok 2002 és 2007 között működtek, azonban tényleges munkát 2006-tól már nem folytattak. A bizottságok ez idő alatt javaslatokat tettek a minisztérium számára a szakmacsoportban fontosnak ítélt felmérések elvégzésére, tanulmányok írására és az ezek elkészítésével megbízandó szakértők személyére (a bizottsági tagok aktív szerzői tevékenységet is végeztek ezekben a kutatásokban), valamint kezdeményezték az OKJ módosítását, illetve a szakmai és vizsgakövetelmények korszerűsítését. A bizottságok állandó jellegük miatt talán alkalmassá válhattak volna a szakmacsoportban zajló folyamatok hosszú távon történő nyomon követésére, így az ágazat gazdasági, technológiai változásainak és jövőbeni készség-igényeinek előrejelzésére is, a gyakorlatban azonban nem mindig sikerült a bizottságok reprezentativitását biztosítani (a gazdaság képviselői egyéb elfoglaltságaik miatt gyakran hiányoztak az ülésekről, a szakmai tanárok túlreprezentáltak voltak), illetve kompetens szakértőket találni, így a bizottságok csak rész kérdésekben lehettek illetékesek. Magas színvonalú szakmai munkát továbbá csak megfelelő díjazás esetén lehetett volna elvárni, ami viszont nagyon drágává tette volna a bizottságok működését.

A bizottságok egyes tagjai bekapcsolódtak az új szerkezetű moduláris OKJ 2004-2006 között történő fejlesztésébe (lásd a 3.2.2. fejezetet), azonban e projekt koordinálását és felügyeletét egy havonta ülésező harminctagú Tanácsadó Testület látta el. Mivel az új struktúrájú OKJ-hez kapcsolódó további feladatok sem elsősorban a szakmacsoportokon belüli tevékenységekhez kötődnek, a szakpolitika „a szakképzési szerkezet folyamatos fejlesztésének és korszerűsítésének” feladatát e testület mintájára létrehozandó, a szakképzésért és az oktatásért felelős minisztériumok mellett az országos gazdasági kamarák és érdekképviselői szervezetek, szakmai kamarák képviselőiből felállítandó új bizottságra bízta. Bár e lépés megfelel az új OKJ moduláris logikájának, az új bizottság feladatai között nem szerepel a készségigények ágazatok szerinti azonosítása és előrejelzése.

6. Irányítás és finanszírozás

6.1. Hazai szakpolitikai kontextus

Az elmúlt években előbb a felnőttképzés került a foglalkoztatási tárcához 2002-ben, majd a 2006-os választást követően a kormányzati struktúra átalakítása óta a szakképzést is a Szociális és Munkaügyi Minisztérium felügyeli. Egyúttal a korábbi helyettes államtitkári szintről eggyel alacsonyabb, főosztályvezetői szintre került a szak- és felnőttképzés irányítása. Az iskolarendszerű szakképzésben az oktatási és a munkaügyi tárca megosztott felelőssége érvényesül.

A szakmai alapképzés intézményi és a fenntartói struktúrája igen szétszabdalt: ezernél több intézményben folyik szakképzés. A fenntartók között valamennyi megye és a nagyobb települések önkormányzata mellett számos kisebb város is található. Ez hátrányosan befolyásolja az irányítás szakmaiságát és a képzés hatékonyságát is. A szakképzés-irányítás 2004 óta lépéseket tett az intézményrendszer koncentrációjára. Ezek a lépések 2007-ben gyorsultak fel (lásd az 1.2.1. és a 6.2.2.1. fejezeteket). A koncentrációtól az irányítás javulásán túl a finanszírozás hatékonyságának javulását is várják.

A szakképzés-politika formálásában immár hagyományosnak mondható a gazdaság szereplőinek jelenléte, bár a társadalmi partnerek időről-időre változó testületekben, bizottságokban fejthetik ki elképzeléseiket. Tényleges befolyásukról megoszlanak a vélemények. A társadalmi partnereknek mind országos, mind helyi szinten pályáztatói, forrásallokáló szerepük is van. A gazdaság szereplőinek a helyi irányításba való bevonására való törekvés erős, amelytől különösen a szakképzés munkaerőpiac orientáltságának erősödését várják. A gazdaság szereplői regionális szinten erős képvisellel vannak jelen a képzési profilokról határozó bizottságokban (lásd a 6.4.2. fejezetet), az újonnan létrehozott TISZK-ek esetében pedig a szakmai tanácsadó testületek révén érvényesíthetik befolyásukat (lásd a 6.2.2.2 fejezetet).

Az utóbbi években az állam folyamatosan átad feladatokat – finanszírozással együtt – a gazdasági kamaráknak. A szakképzésnek a gazdasághoz közelítése deklarált cél, azonban a feladatátadás módja miatt egyesek szerint bizonyos állami felelőségek érvényesülése csorbát szenvedhet, különösen az ifjúsági szakképzésben.

A szakképzés finanszírozási rendszerének struktúrája alig változott az elmúlt időszakban (lásd a 6.3.1 fejezetet), de a 2005-ös Szakképzés-fejlesztési stratégia a finanszírozás felülvizsgálatát tűzte ki célul. A zajló intézményátalakulásnak ugyancsak lesznek finanszírozási következményei, amelyek a nagyobb (1500 fő fölötti) intézményméretet erősen preferálni fogják. A szakképzési hozzájárulás – a bruttó bértömeg másfél százalékát kitevő, lényegében szakképzési adó – felhasználását jelentősen módosították az utóbbi 5 év jogszabály-módosításai. Ezek általában a gazdaság szereplőinek lehetőségeit bővítették, illetve anomáliákat szüntettek meg.

6.2. Az igazgatási/intézményi szerkezetben történt változások

6.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

2002-ben a felnőttképzés irányítása az Oktatási Minisztériumtól a Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztériumhoz került, majd a 2006-os választások után kialakított új kormányzati struktúrában a szakképzést is a foglalkoztatáspolitikáért felelős miniszter felügyelete alá rendelték. A rendszerváltás után a szakképzés és/vagy a felnőttképzés szinte minden választás után átkerült egy másik tárcához, általában az éppen kialakított kormányzati struktúrához igazítva. Trendszerű változásról nem beszélhetünk, mindenesetre a jelenlegi helyzet, amikor a szakképzés, a felnőttképzés, a foglalkoztatáspolitikai és a szociálpolitika egy minisztériumhoz tartozik, elvileg kedvező a szakpolitikák integrálása szempontjából. Az egyes szakterületek között azonban hagyományosan nem harmonikus az együttműködés, így a lehetőség kiaknázásának egyelőre kevés jele van. Az a törekvés határozottan erősödött 2006 óta, hogy a szakképzést közvetlenül kapcsolják a munkaerő-piaci folyamatokhoz.

2002 óta folyamatos és határozott szakpolitikai törekvések vannak a szakképzési intézményrendszer koncentrációjára. Az 1990-ben megalkotott, igen liberális szemléletű, decentralizáló önkormányzati törvény erős intézményfenntartói jogosítványokat biztosít az önkormányzatoknak a szakképzésben is, így mára ezernél jóval több intézményben folyik iskolarendszerű szakképzés, ami nyilvánvaló hatékonysági és minőségi deficitet eredményez. A kormány, minthogy a kétharmados önkormányzati törvény módosítására tartósan nem volt esély a politikai helyzet miatt, 2003-ban, a HEFOP tervezésekor döntött arról, hogy a Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK) rendszerén keresztül koncentrálja a szakképzési intézményrendszert és ezen keresztül az erre fordítható fejlesztési forrásokat (erről lásd a 6.2.2.1. fejezetet). A folyamat már 2005-ben elindult, de 2007-ben vett igazi lendületet.

A kormányzati elképzelések között évek óta szerepelt az is, hogy a szakképzés regionális tervezését és irányítását erősítse. Minthogy a közigazgatási reform a törvény kétharmadosága miatt lekerült a napirendről, itt is indirekt úton próbálják átalakítani a rendszert. A gazdaság szereplői által dominált Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok (erről lásd a 6.4.2. fejezetet) jelentősen módosíthatják a régiók szakképzési profilját. A szakképzés tartós működtetéséhez szükséges fejlesztési forrásokhoz kizárólag akkor jutnak 2009 őszétől a szakképző intézmények, ha az RFKB-k ajánlását elfogadják arról, hogy hol, milyen szakmára hány főt iskolázhatnak be. Így az RFKB-k bizonyos értelemben az irányítási struktúrához tartoznak.

2006 szeptemberétől a TISZK-eknek ún. Szakmai Tanácsadó testületet kell működtetniük, melyben a gazdaság szereplői kapják a legtöbb helyet (erről lásd a 6.2.2.2. fejezetet).

A regionális irányítás megerősítése, a TISZK-ek létrehozása, valamint a Szakmai Tanácsadó Testületek működtetésének kötelezővé tétele is abba az irányba eredményezett elmozdulást, hogy a képzést közelebb hozza a gazdaság napi igényeihez. A gazdaság szereplői a szociális partnerség országos és regionális intézményrendszerén keresztül másfél évtizede részt vesznek a szakképzés-politika formálásában, de az utóbbi években a konkrét döntésekre, a napi működésre is növekvő befolyásuk van. A kamarák például évről évre egyre több, korábban állami feladatot vesznek át (erről lásd az 5.2.2. fejezetet). Ez rendszerűen érvényesül, és 2002 óta tudatos kormányzati politika eredménye. Vannak, akik ebben azt a veszélyt látják, hogy az állami felelősség érvényesülésének tere leszűkül. A rendszer azonban az átalakulásnak olyan fázisában van, amikor ennek sikerességéről és hátrányairól még nem lehet nyilatkozni.

6.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

6.2.2.1. Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK) rendszerének kialakítása (2005-)

A szakképzés intézményrendszere Magyarországon rendkívül szétszabdalt, volumenéhez képest túl sok, ezernél jóval több szakképző intézményből áll. A helyzet az elmúlt pár évben a helyi optimalizálási próbálkozások ellenére nem változott. Sok a kis intézmény, és ez hatékonysági és minőségi problémát is okoz. Az érdekeltségek olyanok, hogy az intézmény létrehozása és működtetése kevés feltételhez kötött, az állami normatívához és a fejlesztési pénzekhez viszonylag szabadon hozzá lehetett jutni. A fenntartói viszonyok célirányos megváltoztatásához kétharmados többségre lett volna szükség, amelynek politikai feltételei Magyarországon nem adóttak.

A 2002-2003 körül formálódó szakpolitikai elképzelések szerint nagyfokú intézménycentralizációra van szükség, amelyet jogi lehetőség híján finanszírozási ösztönzőkkel lehet elérni. A rendszer létrejöttére motiváló finanszírozási háttérrel a Strukturális Alapok forrásai, valamint a szakképzési hozzájárulásból – a bruttó bérköltség másfél százalékát kitevő egyfajta szakképzési adóból – fedezett fejlesztési források biztosítják. Az eredeti elképzelések mintegy félszáz TISZK létrejöttével számoltak, s erősen építettek a holland Regionális Képző Központok mintájára.

A Nemzeti Fejlesztési Terv a 2004-2006-os tervezési időszakban 16 TISZK pályázati úton való létrejöttét támogatta. A pályázatot 2005 márciusában írták ki, és még ebben az évben megalakult az első 16 db, 6-8 szakképző intézmény konzorciális együttműködésén alapuló TISZK. Ezek egyenként közel 1 milliárd Ft (4 millió EUR) támogatást használhattak fel 2008-ig.

A TISZK-ekben résztvevő iskolák együttműködésének eredeti szabályozása puha, a kapacitásokkal való racionális gazdálkodást kevésbé támogató volt. A 2007 nyarán

jóváhagyott törvénymódosítás egy jelentős korlátozást és egyúttal ösztönzést tartalmazott. Csak azok az intézmények juthatnak hozzá perspektivikusan a fejlesztési forrásokhoz – biztosíthatják tehát a minőségi képzést –, amelyek legalább 1500 tanulót képeznek, és amelyek elfogadják a Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok (erről lásd a 6.4.2. fejezetet) ajánlásait az indítható szakmákra és azok létszámára. A szabályozás egyúttal sokféle formát engedélyez az önkéntes alapon létrejövő szakképzés-fejlesztési társulások és társaságok, azaz TISZK-ek létrejöttéhez.

2007 végén és 2008 elején írták ki azokat a pályázatokat, amelyek összesen több mint 25 milliárd Ft forrást kínálnak fel az önkéntes társulások támogatására. Ez infrastruktúra fejlesztésre, technológiai beruházásra és a minőségi együttműködés humán és szervezeti feltételeinek kialakítására fordítható. A pályázatok nagy érdeklődést váltottak ki, a tömeges átalakulás megkezdődött. Ebben a pályázati fordulóban előreláthatólag 32 TISZK támogatására kerül sor, és a következő 2 éves akciótervben további 32-re. Ezáltal a Strukturális Alapokból támogatott TISZK-ek száma 80 lesz, de összességében legalább 100-150 TISZK megalakulásával lehet számolni.

A szabályozásváltozás annyiban mindenképpen sikeresnek mondható, hogy rendkívül széles körben indított el változásokat, kapacitásintegrációs folyamatot, amely az iskolarendszerű szakképzés résztvevőinek döntő hányadát érinti. A folyamat az elején tart, a 2005-ben alakult 16 TISZK tapasztalata a megváltozott szabályozás miatt alig orientál a várható fejleményekről. A szakemberek egy része változatlanul szkeptikus abban a tekintetben, hogy a helyi fenntartók döntései jelentős kapacitások megszüntetéséhez vezetnek majd. Nem lehet tudni azt sem, hogy az éppen újjáalakult RFKB-k (erről lásd a 6.4.2. fejezetet) képesek lesznek-e döntéseikkel érdemi változásokat generálni, s ha igen, ezek mennyiben fognak a rendszerben maradó forrásokat felszabadítani, illetve forrásokat kivonni. Nagy horderejű változások kezdetén tart az intézménystruktúra átalakulása, amelynek eredményessége azon múlhat, hogy a központi és helyi aktorok milyen sikeresen menedzselik a változásokat, az azok által generált anomáliákat.

6.2.2.2. Szakmai Tanácsadó Testületek (SZTT) működtetése a szakképző intézmények mellett (2006-)

A gazdaság részvétele az országos érdekegyeztetésben 1991 óta intézményesítetten biztosított, és a kilencvenes évek második felében kialakultak a megyei érdekegyeztetés fórumai is. A gazdaság a képesítések tartalmának kialakításában is tevékenyen részt vesz. Ugyanakkor a helyi fejlesztések és a képzési kínálat alakításában intézményesítetten alig voltak jelen, legtöbbször csak informálisan jelezhették igényeiket az intézményeknek. Ennek olykor súlyt is adhattak, ha a szakképzési hozzájárulásból – a bruttó bérköltség másfél százalékát kitevő szakképzési adóból – saját döntésük alapján az intézményeknek utaltak át fejlesztési pénzeket. Mindamelllett a gazdaság képviselői

úgy gondolták, hogy képzési kimenet és a gazdaság kereslete közötti tartós eltérés egyik fontos oka, hogy a helyi képzési fejlesztések, profilmódosítások, beiskolázások döntéseibe nem szólhatnak bele, azok csupán a képzők és a lakosság szándékait veszik figyelembe. Ez a gondolat találkozott a 2002 utáni szakképzés-irányítás elképzeléseivel. A képzők érdekében álló, de a gazdaság számára kevésbé hasznosítható képzéseknek azáltal is korlátot próbálnak állítani, hogy a helyi döntések meghozatalába a gazdaság képviselőinek álláspontját is bekapcsolták.

A kormány által 2005 májusában elfogadott Szakképzés-fejlesztési stratégiában már megfogalmazódott, hogy „a munkaerő-piaci igények közvetítése érdekében jogszabályban kell szabályozni a térségi integrált szakképző központok és a legalább 800 tanulóval működő szakképző intézmények szakmai tanácsadó testületének működését”. A szakképzési törvény 2005. decemberi módosításában végül úgy változtatták a szabályozást, hogy az már az 500 főnél nagyobb létszámú iskolákra tette kötelezővé a megalakulást. A TISZK-ek mellett felállítandó SZTT-k létrehozásának és működésének szabályairól a 8/2006. (III.23.) OM rendelet külön rendelkezett. A szakképzési törvény módosítása alapján az SZTT-be a gazdasági kamara, a munkaadói és munkavállalói érdekképviseleti szervezet és a fenntartó is delegált tagot. A TISZK-ek mellett működő SZTT-k esetében rajtuk kívül szavazati jogkörrel rendelkezik az érdekelt munkaügyi központ képviselője, illetve a testület munkájában tanácskozási joggal részt vehet a TISZK-ben részt vevő szakképző iskola képviselője, valamint az irányító szervezet és a központi képzőhely vezetője. A 500 főnél nagyobb létszámú intézmények 9-15 fős testületeiben a gazdaság szereplői voltak többségben, de a testület csak javaslattevési jogkörrel rendelkezett, döntési illetékességgel nem, mivel a kétharmados önkormányzati törvény ezt nem tette lehetővé. Az azonban a korábbiakhoz képest így is nagy jelentőségű volt a gazdaság számára, hogy a törvénymódosítás úgy rendelkezett, hogy a helyi szakmai nyilvánosságban „ki kell kérni a szakmai tanácsadó testület véleményét a szakképző iskola programjáról, munkatervének és költségvetésének tervezetéről, az iskolában oktatott szakmák köréről és a fejlesztési támogatás felhasználásáról”.

Az iskolák mellett működő szakmai tanácsadó testületeknek 2006 őszére meg kellett alakulniuk, többnyire meg is alakultak. Tagjaik 3 évre kapták kinevezésüket. A 2007. nyári törvénymódosítás következtében azonban a legtöbb szakképző intézmény azóta TISZK-ekbe tömörült (erről lásd a 6.2.2.1. fejezetet), melyek számára kötelező erejű, illetve 2009. szeptemberétől a fejlesztési források fogadásának előfeltételét jelenti a Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok (RFKB-k, lásd 6.4.2.) a szakképzés fejlesztési irányait és beiskolázási arányait meghatározó döntésének elfogadása. Mivel az újjáalakult RFKB-kban a gazdaság szereplői túlsúlyba kerültek és döntési jogkört kaptak, a szakpolitika álláspontja szerint az SZTT-k működése okafogyottá vált, így a törvénymódosítás hatályon kívül helyezte a szakképzési törvény SZTT-ekre vonatkozó rendelkezését. Így 2008-tól csak a TISZK-ek mellett fognak működni Szakmai Tanácsadó

Testületek. A 2006 őszén megalakult SZTT-ek rövid működéséről egyébiránt semmiféle értékelhető visszajelzés nincs.

6.3. A szakképzés finanszírozásában történt változások

6.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

A szakképzés finanszírozási rendszerének átalakítását tekintve a szakpolitika legfontosabb – a 2005. évi Szakképzés-fejlesztési Stratégiában külön fejezetben tárgyalt – célkitűzése a rendszer hatékonyabbá tétele volt. Emellett számos, a szakképzés munkaerő-piaci igényekhez való alkalmazkodását elősegítő szakpolitikai cél elsődleges eszköze az anyagi ösztönzők bevezetése, illetve a támogatási rendszer módosítása volt.

Az iskolarendszerű szakképzésben a legfontosabb célok a költséghatékonyság növelése, illetve a szakképző iskolák munkaerő-piaci változásokhoz igazodó struktúraváltásának ösztönzése voltak. A szakpolitika a költséghatékony működés zálogát a szakképző intézmények méretének növelésében, a TISZK-ek (lásd a 6.2.2.1. fejezetet) rendszerének kialakításában látta, a működési költségek racionalizálása és a fejlesztésre fordítható források optimális felhasználása érdekében. Az intézményi átalakításra ösztönöznek a legutóbbi jogszabályváltozások, melyek alapján (kevés kivétellel) csak a TISZK-ek juthatnak fejlesztési forrásokhoz (lásd lent és a 6.3.2.1. fejezetet). A munkaerő-piaci igényeknek megfelelő szakképzést folytató iskolák elismerésére nívódíjat vezettek be, melynek finanszírozására az MPA képzési alaprész 5%-át kell fordítani.

A szakképző iskolák normatív támogatását érintő további változások elsősorban a vállalati körben történő képzés elősegítését és általában a gyakorlati képzés erősítését célozták. Ennek érdekében differenciálták a szakmai gyakorlati képzés normatíváját a képzés évfolyama és helye szerint (lásd a 5.3. fejezetet), illetve a 2006/2007. tanévtől bevezették a közismereti évfolyamokon pályaorientáció és szakmai alapozás keretében folytatott gyakorlati oktatás normatíváját.

Jelentős változások történtek a szakképzés és felnőttképzés elsődleges fejlesztési forrását jelentő szakképzési hozzájárulás (SZH, a gazdálkodó szervezetek által a bérköltség 1,5%-a összegben fizetett egyfajta szakképzési adó) szabályozását illetően. A szakpolitika általános célja e gazdaság fejlődésével párhuzamosan növekvő összegű forrás felhasználásának hatékonyabbá tétele, illetve a döntéshozatal szabályozottabbá tétele és decentralizálása volt. A jogszabályváltozások az SZH-nak a gazdálkodók által többé-kevésbé szabadon választható négy felhasználási célja közül elsődlegesen a gyakorlati képzés, ezen belül a tanulószereződéses és kiemelten a hiányszakmákban folytatott képzés szervezésére ösztönöztek (lásd az 5.3.2. fejezetet), illetve a központi és regionális fejlesztési igényekhez szükséges forrást kívánták biztosítani (a kötelezettséget

nem gyakorlati képzés szervezésével teljesítő gazdálkodó kötelezettsége legalább 20%-át köteles befizetni az MPA-ba 2003, illetve 30%-át 2007 óta). Az MPA képzési alaprész forrásainak felhasználását illető legfontosabb változások a következők voltak:

- a felnőttképzés fejlesztését szolgáló külön forrás biztosítása (2003: felnőttképzési keret létrehozása a foglalkoztatási alaprészen belül, de SZH forrásból, 2006: a külön támogatási cél fenntartása mellett a keret beolvasztása a képzési alaprészbe);
- a regionális döntéshozatal erősítése (2003: decentralizált keret törvényi meghatározása és arányának növelése, 2007: az RFKB-k döntési jogkörének növelése, lásd a 6.4.2. fejezetet);
- a fejlesztési források koncentrált felhasználása (2008: a beruházási célú támogatás kedvezményezett körének leszűkítése a speciális szakiskolák, illetve készségfejlesztő speciális szakiskolák és TISZK-ek fenntartóira, a szakképzés-szervezési társulásokra, a társuláshoz csatlakozó felsőoktatási intézményekre felsőfokú szakképzés esetében, illetve ezen intézményekben tanulók gyakorlati képzését végző gazdálkodókra);
- a támogatható tevékenységek körének kiterjesztése (2006: speciális és készségfejlesztő szakiskolákban folyó, nem államilag elismert szakképesítések megszerzésére irányuló gyakorlati képzések, 2008: tananyag- és taneszközfejlesztés, tanárok/oktatók akkreditált továbbképzésének finanszírozása; ugyanakkor 2007-től a felsőoktatásban támogatható tevékenységek köre leszűkült a felsőfokú szakképzés és a gyakorlatigényes alapképzési szak keretében folytatott gyakorlati képzésre).

Az SZH-ból adható fejlesztési támogatást, illetve a saját dolgozók képzésének elszámolhatóságát érintő változásokat lásd a 6.3.2.1. , illetve 1.2.2.2. fejezetekben.

Az iskolarendszeren kívüli szakképzés finanszírozását érintő további nagy horderejű változások a hátrányos helyzetűek képzéshez való hozzáféréseinek javítását és a felnőttképzésben való részvétel növekedését célzó normatív támogatás (bővebben lásd a 6.3.2.2. fejezetet), illetve a képzés résztvevője által (éves jövedelemhatár alatt, a képzési díj 30%-a, de legfeljebb 60 000 Ft/240 EUR összegig) igénybe vehető személyi jövedelemadó-kedvezmény bevezetése (2003), majd – elsősorban költségvetési megszorítások miatt – előbbi támogatási körének szűkítése, illetve az utóbbi eltörlése voltak (2006).

6.3.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

6.3.2.1. A fejlesztési támogatás szabályozásmódosításai (2008)

A fejlesztési támogatás a szakképzési hozzájárulás (lásd a 6.3.1. fejezetet) egyik, a hozzájárulásra kötelezett gazdálkodó szervezet által választható teljesítési formája, mely a szakmai gyakorlati képzés tárgyi feltételeinek fejlesztését szolgáló pénzüsszeg, illetve

tárgyi eszköz átadását jelenti. Jelenleg a szakképző iskolák a gyakorlati oktatás és gyakorlati képzés, a központi képzőhely szakképző iskolai tanulók gyakorlati képzése, míg a felsőoktatási intézmények a gyakorlati képzés fejlesztésére fordíthatják e támogatást, tárgyi eszközbeszerzés mellett csupán (legfeljebb 15%-os mértékben) ezen eszközök közvetlen működtetési kiadásaira. A fejlesztési támogatás a szakképzés fejlesztésének jelentős forrását jelenti, azonban iskolánként és területenként igen változó az elérhetősége (az elosztás szélsőségeinek megszüntetése érdekében 2006-tól a támogatás összegét – a tárgyi eszköz átadása kivételével – tanulónként/hallgatónként a tárgyévi költségvetési törvényben meghatározott szakmai gyakorlati képzés normatívájának háromszorosában maximálták), illetve megfelelő ellenőrzöttség és szankciók hiányában előfordult, hogy a támogatást nem a törvényben előírt célra fordították.

A szabályozásmódosítás szakpolitika által megfogalmazott fő célja a hatékonyabb és koncentráltabb feladatellátást biztosító intézményi átalakítás ösztönzése a szakmai alapképzés rendszerében (elsősorban felső középfokú és középfok utáni szinten), egy olyan támogatási rendszer kialakításával, melyben (néhány kivétellel) csak a TISZK-ek (lásd a 6.2.2. fejezetet) juthatnak fejlesztési forrásokhoz (ideértve az MPA képzési alaprésztét is, lásd a 6.3.1. fejezetet).

A szakképzési hozzájárulási törvény 2008. szeptember 1-jétől hatályba lépő módosítása szűkíti a kedvezményezettek körét, így a fejlesztési támogatás a jövőben (a szakképzési törvényben meghatározott) TISZK részét képező iskolai rendszerű szakképzést folytató intézményben, valamint a speciális szakiskolában és készségfejlesztő speciális szakiskolában folytatott gyakorlati oktatás és gyakorlati képzés, illetve felsőoktatási intézményben felsőfokú szakképzés (lásd a 7.3.2.2. fejezetet) vagy ún. gyakorlatigényes alapképzési szak keretében folytatott gyakorlati képzés tárgyi feltételeinek fejlesztését fogja szolgálni. A támogatást továbbá a gazdálkodó – aki 2008. január 1-jétől felsőoktatási intézménynek nyújtott támogatás esetén szakképzési hozzájárulási kötelezettsége legfeljebb 35, egyébként 70%-át számolhatja el, az eddigi 37,5, illetve 75% helyett – a TISZK fenntartója vagy a szakképzés-szervezési társulás/társaság számára adhatja át (nem magának az intézménynek), de csak ha annak keretei között működő szakképzési feladatot ellátó intézmény(ek) nappali rendszerű iskolai oktatásban részt vevő szakképző iskolai tanulóinak létszáma legalább 1500 fő.

A törvényt módosítás ezen kívül bővíti a fejlesztési támogatás felhasználhatóságát is, a tárgyi eszközbeszerzés és működtetési költségek mellett lehetővé válik a tárgyi eszközökhöz szükséges jogok és termékek (szoftverek) elszámolása, valamint a támogatás 5%-a felhasználható lesz a szakképzés korszerűsítéséhez szükséges tananyag- és taneszközfejlesztéshez, továbbá a szakmai elméleti és gyakorlati tantárgyakat oktató tanárok, szakoktatók és gyakorlati oktatók akkreditált továbbképzéséhez. 2008. szeptember 1-jét követően az egy tanuló vagy hallgató után fogadható fejlesztési támogatást korlátozó mérték kizárólag a felsőoktatási intézmény esetében kerül meghatározásra.

A támogatás jogszerű és célnak megfelelő felhasználásának ellenőrizhetősége érdekében 2008. január 1-jétől a fejlesztési támogatást adó gazdálkodó és az átvevő közötti fejlesztési megállapodás tartalmi elemeit törvényi szinten szabályozzák, a szakképzési hozzájárulási törvény végrehajtási rendeletének módosítása pedig a kötelezettségek nem szerződésszerű teljesítése, valamint a támogatás jogszerűtlen felhasználása esetén visszafizetési és kamatfizetési kötelezettség állapít meg.

A jogszabály-módosítás hatása – mivel az csak 2008. szeptember 1-jétől lép hatályba – pillanatnyilag nem értékelhető, ugyanakkor nagy valószínűséggel előre jelezhető, hogy a fejlesztési források elérhetősége jelentős ösztönzést jelent majd a szakképző iskolák és fenntartóik számára TISZK megalakításához. Az intézkedés, illetve a fejlesztési források felhasználása azonban csak akkor bizonyulhat igazán hatékonynak, ha a gyakorlatban is sikerül biztosítani a felhasználás átláthatóságát és megfelelő ellenőrzését.

| 6.3.2.2. Felnőttképzési normatív támogatás (2003-)

Magyarországon a munkaerőpiacon leghátrányosabb helyzetben lévők közé tartoznak a szakképzetlenek, a fogyatékkal élők, és az idősebb, gyakran elavult szakképzettséggel rendelkező felnőttek. E célcsoportok (tovább)képzése ezért jelentős foglalkoztatás-politikai eszköz, melynek finanszírozásában az állam is szerepet vállal.

A felnőttképzési normatív támogatás 2003. január 1-jétől történő bevezetésének célja az volt, hogy az állam által elismert szakképesítéssel nem rendelkező felnőttek első (az Országos Szakképzési Jegyzékben szereplő/OKJ-s) szakképesítésének megszerzését támogassa, illetve elősegítse a fogyatékkal élők (és az évente meghatározott egyéb célcsoportok) részvételét általános, nyelvi vagy szakmai képzési programokban, felnőttképzés keretében. 2006-ban e támogatás az 50 éven felüliek számára második OKJ-s szakképesítés megszerzéséhez is elérhetővé vált, ugyanakkor a képzések már csak bizonyos feltételek mellett maradtak teljesen ingyenesek a képzés résztvevői számára (lásd lent). 2007. július 1-jétől normatív támogatás kizárólag a fogyatékkal élők képzéséhez igényelhető, illetve 2008-ra a támogatás gyakorlatilag megszűnt (lásd lent). A központi költségvetésből nyújtott pénzügyi támogatásra akkreditált, illetve a fogyatékkal élő felnőttek képzése esetén akkreditált képzési programot is kínáló, felnőttképzési intézmények nyújthatnak be igénylést a munkaügyi tárcához, mely azokat a költségvetési előirányzat mértékéig, jogszabályban meghatározott sorrend szerint elégti ki. A normatív támogatás éves mértékét, illetve az egy órára és egy főre nyújtható fajlagos támogatás mértékeit az adott évben hatályos költségvetési törvényben határozzák meg. Az intézkedés bevezetése a hátrányos helyzetűek foglalkoztathatóságának javítását, tágabban a munkaerő-piaci részvétel növelését célzó foglalkoztatáspolitikai irányvonal részének tekinthető.

Az intézkedés hatásáról átfogó szakpolitikai értékelés ezidáig nem készült (a minisztérium 2008 nyarára tervezi). Ami a számokat illeti, a támogatás teljes összege

jelentősen növekedett 2006-ig, ami egyre több hátrányos helyzetű felnőttnek biztosított ingyenes képzési lehetőséget (lásd az alábbi táblázatot).

6. táblázat: A felnőttképzési normatív támogatás összege és a résztvevők száma (2003-2007)

Év	Felnőttképzési normatív támogatás éves összege (millió Ft/EUR)	Támogatott képzésekben résztvevő felnőttek száma	ebből: a fogyatékkal élő résztvevők száma
2003	475 / 1,9	5 823	669
2004	2 900 / 11,5	29 177	2 480
2005	3 000 / 11,9	17 181	2 953
2006	1 325,2 / 5,3	3 869	3 644
2007	100 / 0,4	176	176

Forrás: SZMM

A felnőttképzési normatív támogatás alapvető problémájának bizonyult azonban az a lényegi vonása, hogy alanyi jogon jár: mivel elvileg megbecsülhetetlen, hogy évente az aktív korú szakképzettséggel nem rendelkező népesség hány százaléka kíván képzésbe bekapcsolódni, ez a megoldás elsősorban a képző intézmények érdekeit szolgálta, illetve rövidesen az igénylés feltételeinek szigorítását követelte meg a támogatási igények kielégíthetősége érdekében. A 2006-tól bevezetett jogszabály-módosítások háttérben ez utóbbi kényszer mellett a hatékonyság növelésének a 2005-ös Szakképzés-fejlesztési stratégiában is előírt célja állt: ennek érdekében – a fogyatékkal élők képzése kivételével – a résztvevők képzést követő garantált elhelyezkedéséhez kötötték a teljes támogatást. Ugyanakkor hiányszakmában folytatott képzés esetén a minisztérium a képzési költségek 50%-át továbbra is visszatérítette akkor is, ha a felnőtt foglalkoztatása nem volt biztosított. A támogatás általános feltételeként határozták meg azt is, hogy a résztvevő felnőtt a képzés befejezését követő legfeljebb 6 hónapon belül sikeres vizsgát tegyen. E szigorú feltételeket a képző intézmények általában betarthatatlannak értékelték (2006-ban jelentősen csökkent is a benyújtott igénylések száma), ugyanakkor sokak szerint a képzések hatékonyságát, színvonalát alapvetően egy olyan megoldás tudná javítani, melyben a résztvevő felnőttet, nem a képző intézményt támogatják, például egyéni tanulási számlák bevezetésével.

Költségvetési megszorítások miatt a minisztérium végül a támogatási célcsoport lényeges szűkítésére kényszerült (a munkaerőpiacon leghátrányosabb helyzetben lévő fogyatékkal élő felnőttekre), illetve a költségvetési előirányzat 2006-os jelentős csökkenése után 2007-ben és 2008-ban már csak az áthúzódó képzésekre nyújtott fedezetet (100, illetve 15 millió Ft-t; 0,4, illetve 0,06 millió EUR-t), így a felnőttképzési normatív támogatás gyakorlatilag megszűnt. 2007-ben bevezetésre került viszont a (munkanélkülieket célzó) közmunkaprogramban résztvevők képzésének támogatása az

MPA képzési alaprészből, illetve komplex program indult a fogyatékosok számára. Egyelőre azonban nem látni, hogy az új intézkedések nagyobb hatékonysággal lesznek-e képesek a hátrányos helyzetűek foglalkoztathatóságát javítani.

6.4. A partnerségben alakított szakképzés-politika támogatása

6.4.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

A szakképzés országos és megyei érdekegyeztető mechanizmusai az 1990-es években kialakultak, de az egyes testületek összetételét, feladatait, jogosítványait a törvények módosításai folyamatosan alakították. A változások trendszerűen a gazdaság szereplőinek növekvő súlyához vezettek. A legutóbbi említésre méltó változás az országos érdekegyeztetésben a szakképzési törvény 2006-os módosításában történt. Minthogy a szakképzésnek az Oktatási Minisztériumból a 2006-os kormányátalakítást követő elkerülése után a szakképzés és a felnőttképzés ismét egy tárcához – a szociális és munkaügyihez – került, a korábban elsősorban a két miniszter tanácsadó testületeként funkcionáló Országos Szakképzési Tanács (OSZT) és Országos Felnőttképzési Tanács (OFT) helyébe a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács (NSZFT) lépett. Az új testület feladata és összetétele rendkívül hasonlít elődjeiéhez. Említésre méltó változás, hogy a munkaadói szövetségek képviselőinek a száma a korábbi hat helyett az Országos Érdekegyeztető Tanácsban (OÉT) való részvételüknek megfelelően kilencre emelkedett.

Ugyancsak az országos szociális partneri együttműködés valósult meg az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) felülvizsgálata és újrastrukturálása során (lásd a 3.2.2. fejezetet). A szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény 2003-as módosítása arra hatalmazta fel az oktatási minisztert, hogy a szakképesítésekért felelős minisztertársaival együtt az OKJ folyamatos fejlesztésére és korszerűsítésére szakmacsoportonként bizottságokat hozzon létre (erről lásd az 5.4.2. fejezetet). A bizottságokba döntően az OÉT tagjai delegáltak szakembereket. A 21 szakmacsoportos bizottság végül csak az OKJ 2006-ra elkészült megújításáig működött, ezt követően megszüntették őket, egyúttal létrehoztak egyetlen 30 fős bizottságot, amelynek feladata az OKJ folyamatos felülvizsgálata és gondozása.

A megyei érdekegyeztetés – megyei szakképzési bizottságok működtetésével – a kilencvenes években intézményesedett. 2001-ben ezeket a bizottságokat váltották fel az uniós csatlakozásra való felkészülés során a Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok (RFKB) annak érdekében, hogy a regionális tervezés keretei nagyobb súlyt kapjanak. Az RFKB-k összetételét és működését azóta több jogszabály módosította (erről lásd a 6.4.2. fejezetet). A módosítás eredménye a bizottságok súlyának, fontosságának jelentős növekedését eredményezte, a bizottságok összetételét illetően pedig a gazdaság képviselői arányának növekedését.

A partnerség intézményrendszerének utolsó állomásaként 2006 óta az újonnan létrehozott TISZK-ek mellett Szakmai Tanácsadó Testületeket kell működtetni (erről lásd a 6.2.2.2 fejezetet). Így a döntéshozatal teljes vertikumában jelen vannak a gazdaság szereplői, olykor csak javaslattevői jogokkal, máskor viszont döntéselőkészítő és döntéshozatali jogkörrel.

A politikaalkotásban a szociális partnerek szerepe tartósan intézményesedett, ezen belül a gazdaság szereplőinek súlya folyamatosan, trendszerűen nő. Ettől függetlenül a legutóbbi időig sokan azon a véleményen voltak, hogy a szakképzés-politikában erős az állami dominancia. Ennek egyik oka, hogy a gazdaság nem volt képes a bizottságokba megfelelő felkészültségű és elkötelezettségű szakembereket delegálni, így működésük a stratégiai döntések érdemi befolyásolása helyett a napi gazdasági érdekek védelmére fókuszált. Ez tartósan hátrányosan befolyásolja a partnerségi működést, de a helyzet lassan változóban van. Ezt jelzi, hogy a gazdasági kamarák, amelyek jelentős állami feladatokat vállaltak át az utóbbi években (erről lásd az 5.2.2. fejezetet) saját szakképzési stratégiát jelentettek meg 2005-ben.

6.4.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

6.4.2.1. Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok (RFKB) létrehozása (2001-)

A megyei szakképzési bizottságok az 1990-es évek második felétől működő, a fenntartók és a gazdaság szereplői által delegált tagokból álló konzultatív testületek voltak, amelyek a szakképzési hozzájárulásból (a bruttó bérköltség másfél százalékára rúgó szakképzési adóból) képződő Szakképzési Alap decentralizált alaprészéből finanszírozott fejlesztési pályázatok lebonyolítását is végezték. Az uniós csatlakozást megelőző években a megyei intézményekkel szemben a regionális tervezés intézményeinek erősítésére került sor, így 2001-ben a megyei szakképzési bizottságokat azok jogutódaként felváltották a Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok. A fejlesztési kereteket ettől kezdve régiókra határozták meg. (Magyarországon a 7 régióból a fővárost és agglomerációját leszámítva 3-3 megye alkot további 6 régiót.)

A szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról szóló 2003. évi LXXXVI. törvény elfogadását követően újjáalakultak az RFKB-k. A korábban 27, 2003-tól 28 tagú bizottságokba 50%-ban az iskolafenntartók és az oktatási szféra, 50%-ban a gazdasági szereplők delegálhattak tagokat, utóbbiak szerepe így megnövekedett. A gazdasági területről delegált tagok esetében 45 főt a munkaadók, 37 főt a munkavállalók, 16 főt a kamarák jelöltek. A bizottságok legfontosabb új feladata a regionális középtávú szakképzés-fejlesztési terv elkészítése volt. 2006-tól a bizottságok meghatározhatták az ún. hiány-szakképzéseket, amelyek képzéséhez külön juttatások járultak, és amelyekben a beiskolázott diákokat anyagi többletjuttatások illették meg.

A 2007. évi CII. törvény ismét módosította a bizottságok összetételét, feladatait, jogosítványait. A jogalkotói szándék a törvény indokolása szerint az RFKB-k hatáskörének, státuszának, a gazdaság igényei közvetítésében való szerepének megerősítése, bővítése volt. Az új, 26 fős bizottságoknak 2008 januárjától kellett újjáalakulniuk, amelyekben immár többségben vannak a gazdaságot képviselő tagok, és a társelnököt a Magyar Kereskedelmi és Ipari Kamara adja.

Az RFKB-k hatásköre jelentősen bővült. A jogszabály szerint az RFKB dönt a regionális szakképzésfejlesztés céljairól, a képzési alaprész decentralizált pénzügyi keretéből nyújtandó fejlesztési támogatásokról, a szakképzés regionális szükségleteiről, meghatározza a szakképzés irányait és beiskolázási arányait. Javaslatot tesz a fejlesztési támogatás intézmények közötti elosztására, a fejlesztési források nagyságára, a hiány-szakképesítések besorolására. Részt vesz a regionális tervezésben, és ellátja a fejlesztési források pályázattói feladatait.

A 7 RFKB mellékszereplőből főszereplővé változott. A megnövekedett feladathoz 900 millió Ft (3,6 millió EUR) támogatást is megszavazott a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács, amelynek elsődleges célja, hogy a regionális munkaerőpiacról gyűjtsenek információt, hogy döntéseik megalapozottak legyenek.

A változás trendszerűen illik abba a folyamatba, amely a gazdaság szereplőit a konkrét, az iskolarendszerű szakképzésre vonatkozó döntésekre is helyzetbe kívánja hozni, ettől remélve a munkaerő kínálata és kereslete közötti eltérés csökkenését. Az RFKB-k eddigi működése komolyan nem volt érzékelhető, de ha most kapott jogosítványaikkal élnek, akkor befolyásuk nem marad hatástalan a rendszerre. Ezekben a hónapokban kezdik működésüket; az első fontos döntésüket – a 2009/2010-es tanév beiskolázási irányairól és keretszámaikról – 2008 szeptemberében kell meghozniuk. A szakpolitika sokat vár működésüktől. Az iskolarendszer szereplői – intézmények, fenntartók – olykor aggodalmuknak adnak hangot, attól félve, hogy a képzésről és a képzési rendszerről megfelelő szakértelemmel nem rendelkező, de rövid távú érdekek mentén elkötelezett RFKB-tagok a képzési kapacitásokra és minőségre káros döntéseket is hozhatnak.

7. EU-s eszközök és a földrajzi mobilitás a szakképzésben

7.1. Az EU által biztosított eszközök (EKKR, ECVET és Europass) bevezetése és terjesztése, valamint a földrajzi mobilitás szakképzésen belüli támogatása – hazai szakpolitikai kontextus

Az EKKR, ECVET és Europass területén történő hazai szakképzés-politikai célkitűzések két irányba mutatnak. Egyfelől a folyamatos előrehaladás és a megvalósításukra elkülönített jelentős források egyértelműen mutatják, hogy a kormányzat kiemelt célja a közösségi együttműködés és mobilitás elősegítése, s a közelmúlt legfontosabb hazai fejlesztései során fontos szempont volt, hogy könnyen összekapcsolható legyen a későbbi közös keretrendszerekkel. Másrészt azonban, mivel az EKKR, ECVET és Europass előkészítéséhez kapcsolódó lépések alkalmat adnak oktatás és képzés működésének, szerkezetének átgondolására, megfigyelhető a tudatos törekvés arra, hogy e fejlesztések a lehető legnagyobb mértékben hozzájáruljanak a hazai képzési rendszer hatékonyságának növeléséhez és hiányosságainak orvoslásához. Ezért az uniós eszközök hazai alkalmazási lehetőségeinek kidolgozása összekapcsolódott néhány hangsúlyos hazai fejlesztési céllal: a szakképzési rendszer országos szintű megújításával, valamint átláthatóbbá és rugalmasabbá tételével.

Az Országos Képzési Jegyzék 2004 és 2006 közötti és a hozzá kapcsolódó szakmai és vizsgakövetelmények jelenleg is tartó átdolgozása során a kompetencia alapú tanulási kimenetek meghatározása elősegítette a hazai képesítések és korábbi tanulmányok összehasonlíthatóságát és elismerését, s ezáltal a majdani OKKR-hez és az ECVET-hez való illeszthetőségüket (bővebben lásd a 3.2.2. és a 7.2. fejezetben).

Míg az ECVET és az EKKR hazai bevezetésének kérdéseivel elsősorban az oktatáspolitikai irányítás képviselői és a szakértők szembesülnek, az Europass-szal közvetlenül a felhasználók találkoznak. Viszonylag gyors és sikeres hazai elterjedése többek között azt is jelezheti, hogy az átláthatóságot és összehasonlíthatóságot lehetővé tevő intézkedések összetalálkoznak a munkaerőpiac szereplőinek igényeivel.

Uniós kezdeményezésű (elsősorban Leonardo program keretében megvalósult) projektek világítottak rá a földrajzi mobilitás szakképzésben betöltött szerepének fontosságára, s ezek sikeressége adott mintát a későbbi, hazai szervezésű mobilitási programok kidolgozása számára. A közös uniós eszközzrendszer kidolgozásának és előkészítésének hatása ugyan egyelőre még nem érzékelhető a mobilitás mutatói tekintetében, de bevezetésük és elterjedésük eredményeképpen várhatóan megnövekszik azok száma, akik nemcsak központi programok keretében, hanem önállóan is vállalkoznak külföldi tanulmányok vagy szakmai gyakorlat folytatására.

A földrajzi mobilitás legfőbb akadályai jelenleg a megfelelő szintű nyelvtudás hiánya, valamint a finanszírozás mértéke (pl. az eltérő hazai és uniós bérszínvonal következményeként a külföldi megélhetési költségeket sokan nem tudnák fedezni).

7.2. A szakképesítések összehasonlíthatóságának elősegítése nemzeti, regionális és ágazati szinten, az EKKR-szinteknek való jövőbeni megfeleltetésük biztosítása

7.2.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

Az elmúlt évek során mind a közoktatás, mind a szakképzés és a felsőoktatás területén kidolgozásra és bevezetésre kerültek a kimeneti szabályozáson alapuló képesítési rendszer keretei és feltételei. E fejlesztések a tanulási kimenet-megközelítés és a kompetenciafejlesztés prioritásai mentén haladtak, melyek a szakképzés esetében kiegészültek a képesítések tartalmának munkaerő-piaci szempontú fejlesztése céljával is.

A szakképesítések 1993 óta országosan egységes jegyzéke (Országos Képzési Jegyzék, OKJ) 2004 és 2006 között került átdolgozásra. Az új OKJ és a hozzá kapcsolódó szakmai és vizsgakövetelmények kompetencia alapú tanulási kimeneteket határoznak meg, melyek elősegítik az OKJ szakképesítések majdani hozzárendelését az Európai Képesítési Keretrendszer (EKKR) szintjeihez.

E folyamattal párhuzamosan és szintén a kompetenciaalapú megközelítés jegyében került bevezetésre a közoktatásban az évenkénti országos kompetenciamérés, és ment végbe a középfokú tanulmányokat lezáró érettségi vizsga reformja, mely utóbbi 2006-tól a felsőoktatási felvételi vizsga kiváltójaként a korábbinál erősebb kimeneti szabályozó eszközzé vált.

Az Európai Tanács által 2006-ban elfogadott ajánlás értelmében a tagállamok szabadon dönthetnek a felől, hogy képesítési rendszerüket hozzárendelik-e az EKKR-hez vagy saját nemzeti képesítési keretrendszert hoznak létre. A hazai oktatáspolitikai irányítás egy országos képesítési keretrendszer (OKKR) kidolgozása mellett döntött. Kidolgozására az Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Megújulás Operatív Programja (TÁMOP) forrásai segítségével, 2008. és 2012. között kerül sor (lásd a 7.2.2. fejezetet).

Az EKKR kidolgozásáról 2005 októberében szervezett, széleskörű nemzeti konzultáció során azonban világossá váltak e feladat kihívásai: Bár az Országos Képzési Jegyzék megújításával a szakképzés területén egyre nagyobb teret nyer a kimenet-központú szemlélet, az oktatási-képzési rendszer jelenlegi működésétől azonban egyelőre távol áll. Az elmúlt évek során az oktatás minden alágazatában jelentős eredményeket hozott a tartalmi szabályozási és minőségbiztosítási rendszerek átalakítása. Az oktatási szektoron belüli szakmai és politika-koordináció gyengesége miatt azonban ezek a változtatások külön utakon haladtak, a kialakulófélben lévő új rendszerek jelenleg nem kapcsolódnak eléggé szervesen egymáshoz (OKM Tagállami jelentés, 2007). Az OKKR kidolgozása

előtérbe hozza az ebből fakadó akadályokat, de egyúttal meg is gyorsíthatja a megoldás felé vezető lépések megvalósítását.

7.2.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

I 7.2.2.1. OKKR politika (2005-)

Az Európai Képesítési Keretrendszer (EKKR) hazai kidolgozásához kapcsolódóan 2005 őszén indult el egy széleskörű szakmai konzultációs folyamat a közoktatás, szakképzés, felsőoktatás képviselői, továbbá szakértők, érdekképviselők, szakmai szervezetek, fejlesztők, az ágazati partnerek, az egyes szakképesítésekért felelős minisztériumok, és azok partnerszervezetei, valamint civil szervezetek részvételével. A résztvevők egyöntetűen támogatták az EKKR létrehozását, valamint egy azzal kompatibilis nemzeti képesítési keretrendszer kialakítását.

Az Oktatási Minisztérium a konzultációsorozat során felmerült javaslatok alapján 2008 tavaszára készítette el az országos képesítési keretrendszer (OKKR) kialakítására irányuló koncepciót, mely előterjesztés formájában előreláthatólag 2008 folyamán kerül a kormány elé.

Az érintettek az OKKR kidolgozására úgy tekintenek, mint ami elsődleges céljai, azaz a képesítések európai szinten egységes összehasonlíthatósága, s az oktatást és képzést érintő nemzetközi fejlesztésekben való aktív részvétel elősegítése mellett fontos szerepet játszhat a különböző szakterületeken folyó belső reformok összehangolásában és felgyorsításában is.

A kidolgozás során a legnagyobb hangsúlyt és figyelmet olyan, még megoldásra váró, de aktuális és az egész életen át tartó tanulás szempontjából igen jelentős célkitűzések és alapelvek kapták, amelyeknek megvalósítása szorosan összekapcsolódik az OKKR kidolgozásával: átláthatóság, átjárhatóság, a nem-formális és informális tanulás elismerése, versenyképesség, társadalmi és földrajzi mobilitás. A keretrendszer emellett elősegítheti az oktatás különböző szintjei kimeneti szabályozóinak harmonizációját, az oktatás munkaerő-piaci relevanciáját, az oktatás és képzés minőségbiztosítási rendszereinek összehangolását, s támogathatja a pályaorientációs és -tanácsadási rendszerek működését.

Bevezetése és működtetése az oktatás minden szintjét és ágazatát, s a munkaerőpiac valamennyi szereplőjét érinti, amennyiben egy egységes rendszerbe foglalva áttekinthetővé teszi a képesítések rendszerét. AZ EKKR-hez való csatlakozás pedig az európai szintű képzési és munkaerő-piaci mobilitás elősegítése révén hozzájárulhat a hazai képesítéssel rendelkező munkaerő versenyképességéhez, s a magyarországi oktatási rendszer nemzetközi vonzerejének növeléséhez is.

Az OKKR kidolgozására az érintett szakterületek irányításáért és fejlesztéséért felelős minisztériumok, szakmai szervezetek, társadalmi partnerek közreműködésével kerül majd sor, az oktatási és kulturális miniszter elsődleges irányításával. Az egyes feladatok ütemezését, összehangolását, szakmai és pénzügyi felügyeletét egy az érintett tárcák, az Országos Köznevelési Tanács, a Magyar Rektori Konferencia, a Felsőoktatási és Tudományos Tanács, az Országos Érdekegyeztető Tanácsban képvisellel rendelkező munkaadói és munkavállalói szervezetek és az országos gazdasági kamarák képviselőit magába foglaló tárcaközi bizottság végzi majd el. A különböző oktatási alágazatok számára kialakított kimeneti szabályozók jóváhagyását és véleményezését egyetlen szakértői testület, az Országos Képesítési Tanács végzi majd. Az egyes képesítések kimeneti követelményeinek a vizsgák és a képzés során való érvényesülésének biztosítása azonban az adott alágazatért felelős minisztériumok felelősségi körébe tartozik majd.

A fejlesztések első fázisában (2008-tól 2010-ig) kerülnek kidolgozásra az OKKR szint- és deskriptor rendszerére vonatkozó javaslatok, s eddig jelölik meg az ágazatok (közoktatás, szakképzés, felsőoktatás, felnőttképzés) irányításáért felelős tárcák azokat a feladatokat, amelyek összehangolt végrehajtása lehetővé teszi e területeknek az OKKR-be való integrálását. A 2010 derekától 2012 júliusáig terjedő időszakban kell majd az illetékes tárcáknak az érintett szakterületeken megteremteni az OKKR teljes körű bevezetésének és az EKKR-hez történő csatlakozás szakmapolitikai, szabályozási, költségvetési és intézményi feltételeit. Az OKKR bevezetésére és az EKKR-hez történő hivatalos csatlakozásra a tervszerint 2013-tól kerülhet sor. Az OKKR kidolgozásával kapcsolatos közvetlen és közvetett feladatok kivitelezéséhez szükséges költségek fedezetét (800 millió forint) az Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Megújulás Operatív Programja 3.1.8. (Átfogó minőségfejlesztés a közoktatásban) és 4.1.3. konstrukciójának (Felsőoktatási szolgáltatások rendszerszintű fejlesztése) ehhez a specifikus feladathoz kapcsolódó forrásai biztosítják majd. Bár a koncepció kidolgozását hosszabb szakmai egyeztetési folyamat előzte meg, kialakítása alapvetően kormányzati kezdeményezés, melynek szélesebb körű támogatottságához szükséges e folyamat fontosságának megértetése mindazokkal, akik valamilyen módon érintettek lesznek abban. A szakértői konzultációk során az is világossá vált, hogy az OKKR minden oktatási szintet és formát felölelő kialakítása egy hosszú távon megtérülő befektetés: elképzelhető, hogy a tervezettnél is hosszabb, összehangolt fejlesztést igényel, és ezt követő bevezetése is csak fokozatosan történhet meg.

7.3. A különböző országokban, regionális és ágazati környezetben megszerzett szakképesítések átválthatóságának és továbbbepíthetőségének támogatása, valamint az ECVET jövőbeni megvalósításának elősegítése

7.3.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

A szakképesítések akumulálását és transzferét, valamint az ECVET bevezetését elősegítő lépések közül az elmúlt évek során a legjelentősebbek az új OKJ bevezetése, valamint az nemzeti szintű ECVET-konzultáció voltak, de közvetett módon ide sorolhatóak a felsőfokú szakképzés továbbfejlesztésére tett intézkedések is.

Az új OKJ a rész-szakképesítések, elágazások és ráépülések, valamint a kompetenciaalapú szakmai és vizsgakövetelmények segítségével könnyebbé teszi a szakképzési tanulási útvonalak közötti váltást és egyes előzetes ismeretek és meglévő készségek beszámítását; követelménymoduljai pedig elvileg egyszerűen hozzárendelhetőek lesznek az ECVET rendszerének alapját képező tanulási egységekhez. (Bővebben lásd a 3.2.2. fejezetben.)

A kormányzat az elmúlt évek során több támogató intézkedéssel is kifejezte, hogy növelni kívánja az ISCED 5B szintű OKJ-s szakképesítést nyújtó, de felsőfokú végzettséget nem adó felsőfokú szakképzés (FSZ) szerepét és terjedését (lásd a 7.3.2. fejezetben.) Az 1998/1999-es tanévtől bevezetett FSZ eredeti célja szerint egy rövid képzési idejű (2-2,5 éves), moduláris, a változó munkaerő-piaci igényekhez gyorsan alkalmazkodni tudó képzés, mely magas szintű szakmai munkára készíti fel a résztvevőket, ugyanakkor biztosítja a megszerzett ismeretek (kreditek) beszámítását is a szakképzésből a felsőoktatásba történő belépés elősegítésére. A felsőoktatási intézmények és szakközépiskolák együttműködésének egyedülálló lehetőségét biztosítja az a tény, hogy bár az FSZ-t felsőoktatási intézmény végzi, a képzés az intézmények közötti megállapodás alapján történhet szakközépiskolában is.

A 2005-ös Szakképzés-fejlesztési stratégia megvalósításáról szóló kormányhatározat két további célkitűzése: az előzetesen (formális, informális vagy non-formális úton) megszerzett tudás beszámítási feltételeinek megteremtése (a tervek szerint 2010-ig, lásd a 3.4.1. fejezetben), valamint a képzőktől független vizsgarendszer (2013-ig történő) kialakítása. A vizsgarendszer függetlenebbé válását célozzák a vizsgaszervezők vizsgaelnöki javaslatlételét megszüntető és a szakmai vizsgák fokozott ellenőrzését előíró rendeletek (9/2006. (III.27.) OM rendelet, majd az azt módosító 20/2007. (V. 21.) SZMM rendelet), de ahhoz, hogy a szakmai vizsga valóban hatékony kimeneti szabályozó eszközként működhessen, kulcsfontosságú lenne a vizsgáztatás rendszerének a képzőktől való teljes függetlenítése.

Az Európai Bizottság 2003-ban megalakult ECVET munkacsoportja – melyben Magyarország a kezdetektől képviselteti magát – által kidolgozott és 2006-ban kiadott munkanyag széleskörű terjesztését és nemzeti konzultációját a Szociális és Munkaügyi Minisztérium 2007 februárjában szervezte meg az érdekeltek széles köre (állami szervek, országos, regionális testületek, tanácsok, bizottságok, kamarák, szakmai testületek, érdekképviseleti és szakmai szervezetek és képző intézmények) képviselőinek részvételével. Az egyeztetés során számos indítvány született a rendszer bevezetésének előkészítéséhez kapcsolódóan, többek között javasolták az ECTS (Európai Kreditátviteli Rendszer) kifejlesztésének és elterjesztésének tanulmányozását is. A felsőoktatási tanulmányok nemzetközi beszámítását lehetővé tevő, Magyarországon 2002-ben bevezetett ECTS a működését felmérő legutóbbi, 2005-ben történt országos reprezentatív adatfelvétel szerint a felsőoktatási kreditrendszer nem tudta érdemben támogatni a hallgatói mobilitást, sem belföldi kar- illetve intézményközi viszonylatban, sem nemzetközi keretek között. A megkérdezettek 91%-a nem készült hazai intézményközi áthallgatásra, s 75%-uk nem tervezte tanulmányai külföldön való folytatását. Ennek egyik fő okaként a megfelelő tájékoztatás hiányát és az eljárás nehézségét jelölték meg; emellett Erasmus ösztöndíjas hallgatók visszajelzései alapján úgy tűnik, hogy meglehetősen magas a külföldi tanulmányok eredményeinek be nem számítása a hazai intézményekben. Mindennek háttérben többek között a képzők egymás iránti bizalma, együttműködési készségének alacsony szintje húzódik meg. Az e területen való előrelépés sokat tehet a képzési utak átláthatóságának és átjárhatóságának, valamint a tudás beszámításának lehetővé tételéért, melyek az ECVET bevezetésének és valódi céljai elérésének alapvetően fontos feltételei.

A konzultáció során javaslat született a rendszer más országokkal hálózati együttműködések formájában való tesztelésére és kifejlesztésére is. Az érdekeltek egyhangúlag kifejezték készségüket az együttműködésre a kreditrendszer bevezetésének folyamata során, melynek időtartamát 6-8 évre becsülték.

7.3.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

7.3.2.1. A felsőfokú szakképzést (FSZ) támogató intézkedések (2005-)

Az ISCED 5 szintű OKJ-s szakképesítést adó FSZ (lásd a 7.3.1. fejezetet is) dinamikus fejlődésen ment keresztül 1998-as bevezetése óta a szakképesítések, a képzést indító intézmények és a képzésben résztvevők számát tekintve egyaránt. Ugyanakkor, bár a résztvevők száma a kezdeti 1246-ról 2005-re 23 614-re nőtt (ebből a hallgatói jogviszonyban tanulók száma 810, illetve 9122 volt), az itt tanulók részaránya a felsőoktatásban alacsony maradt (a hallgatói jogviszonyban tanulók részaránya 2% volt 2005-ben), és az FSZ továbbra is kevéssé ismert maradt mind a potenciális tanulók, mind a munkáltatók körében. Nehezítették e képzések fejlesztését és elterjedését a jogszabályi bizonytalanságok és anomáliák is: a kétféle képzési helyszín miatti eltérő jogi háttér (kettőség a tanuló-hallgatói jogviszonyban, a képzés finanszírozásában, a felvételi követelményekben, a tanév időbeosztásában, a statisztikai rendszerben stb.), illetve

minőségi problémák (színvonalbeli különbségek a személyi-tárgyi feltételeket, tanári kompetenciákat és módszertant, szakmai vizsgát stb. illetően). A képzés eredeti célja csak részben teljesült: a gyakorlatban a hangsúly sok esetben a felsőbb szintű tanulmányokba beszámítható ismereteken, nem a készségfejlesztésen volt (a külső gyakorlat aránya csak 2001-ig volt szabályozva minimum 50%-ban). A tapasztalatok szerint a FSZ résztvevőinek túlnyomó többsége inkább egyfajta felvételi előkészítőnek tekintette e képzést, és amint tehetett, továbbtanult a felsőoktatásban.

A szakpolitika a felsőfokú szakképzés fejlesztését és a résztvevők felsőoktatáson belüli részarányának növelését az államilag támogatott hallgatói létszámkeret felemelésével (lásd lenti táblázat), a 2005-ben elfogadott új felsőoktatási törvényben és végrehajtási rendeletében, illetve a 2006-ban kiadott új OKJ rendeletben meghatározott jogszabályváltozásokkal, valamint új szerkezetű és tartalmú, moduláris és kompetencia-fejlesztő, gyakorlat-orientált FSZ szakképesítések kidolgozásával támogatta.

7. táblázat: A felsőfokú szakképzésre megállapított államilag támogatott hallgatói létszámkeret (2002-2008)

Év	Létszámkeret
2002	4 500
2003	5 500
2004	8 000
2005	11 000
2006	12 500
2007	12 500
2008	12 500

Forrás: OKM

A legfontosabb jogszabály-módosítások a hallgatói-tanulói jogviszony következetes megkülönböztetése, az FSZ szakképesítések OKJ-be történő felvételének egyszerűsítése és gyorsítása, így a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság akkreditációjának megszűnése, valamint a munkahelyi gyakorlati képzések elősegítése érdekében a hallgatói szerződés-kötés lehetőségének bevezetése voltak. Az új szerkezetű FSZ szakképesítéseket és korszerűsített szakmai és vizsgakövetelményeket az OKJ 2004-2006-os fejlesztési programja során (lásd a 3.2.2. fejezetet), a gazdaság képviselőinek közreműködésével dolgozták ki, képzésbe történő bevezetésük azonban legkorábban csak a 2008/2009-es tanévtől történhet.

Az elmúlt években tovább nőtt a FSZ-ben résztvevők, illetve a képzést folytató intézmények száma (a 2007/2008. tanévben már 28 409 fő, ebből 12 398 hallgató vett részt e képzésben), ugyanakkor a felsőoktatási keretszámokat rendszeresen nem tudják feltölteni. Nőtt a FSZ ismertsége is, és informális visszajelzések szerint egyes szakmákban egyre többen valóban a munkába állás és nem a továbbtanulás céljával választják e képzéseket.

Az FSZ jövőjével kapcsolatos legfontosabb megoldandó kérdések a középfok utáni szakképzés és az FSZ, illetve FSZ és BA/BSc képzés viszonya, átjárhatósága és e képzések munkaerő-piaci relevanciája. A képzés rugalmasságának erősítése érdekében elengedhetetlen a kredit alapú átjárhatóság fejlesztése, mert bár a felsőoktatási törvény alapján az FSZ során szerzett kreditek közül legalább 30-at, legfeljebb 60-at be kell számítani az azonos képzési területhez tartozó alapképzésbe, illetve a megegyező tartalmú szakképzésben szerzett 30-60 kredit is beszámítható a FSZ-ben, a gyakorlatban a beszámítási rendszer nehézkesen és nem egységesen működik. Az FSZ-ben résztvevő tanulók számának növeléséhez nagyon fontos e képzés népszerűsítése és továbbfejlesztése is, így például a szakmai gyakorlat általánossá tétele, vagy a tanártovábbképzés biztosítása.

7.4. Az Europass támogatása és az EKKR és ECVET rendszerekkel való összehangolása

7.4.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

A www.europass.hu címen 2005 májusa óta működik az önként kitölthető dokumentumok és az azokhoz kapcsolódó információk elérését lehetővé tevő internetes felületet. A kibocsátott Europass dokumentumok (önéletrajz, nyelvi útlevél, oklevélmelléklet, bizonyítvány-kiegészítő és mobilitási igazolvány) igen gyorsan és széles körben terjedtek el 2005 óta, s évről évre nagyobb számban kerülnek kibocsátásra.

8. táblázat: A Magyarországon kiadott Europass oklevélmelléletek, bizonyítvány-kiegészítők, mobilitási igazolványok, valamint a <http://www.europass.hu> oldalra történő látogatások száma (2005-2007)

Év	Oklevélmelléklet (fő)	Bizonyítvány-kiegészítő (db)	Mobilitási igazolvány (db)	http://www.europass.hu (látogatások száma)
2005	104	61	670	33 291
2006	15 924	2 529	1 110	100 722
2007	31 165	15 849	818	167 255

Forrás: Europass statisztika

Bár az Europass céljai között a nemzetközi mobilitás növelésének szándéka is szerepel, hatására az eddigiekben egyelőre nem következett be jelentős változás e területen, s az online Europass dokumentumok nemzeti nyelvű kitöltése is igen magas más országokéhoz képest. Az Europass folyamatos kiterjedése és továbbfejlesztése azonban elősegíti a szakképzettségek, képesítések és kompetenciák hazai összehasonlíthatóságát, ami kétségtelenül pozitívan hat a belföldi mobilitásra, s biztosítja a nemzetközi mobilitás kereteit.

Ahhoz, hogy a rendszer ne csupán keretként működjön, hanem a gyakorlatban is használható, a munkaerőpiacon helyet találó kezdeményezés legyen, szükséges volna a dokumentumok és egyes szoftverek továbbfejlesztésére (pl. a működés javítására, ügyfélbaráttá, statisztikai adatgyűjtésre alkalmassá tételére) mind európai mind hazai szinten. Az oklevélmelléklet általánossá válását akadályozó tényező, hogy az egyetemek nem kaphatnak költségtérítést e tevékenységre vonatkozóan, s emiatt nem érdekeltek annak kibocsátásában.

Az Europass, az ECVET és az OKKR kidolgozását jelenleg más-más intézmények végzik. A rendszerek összehangolása érdekében ezért az első és legfontosabb lépés az egyes intézmények kommunikációjának és együttműködésének javítása, s a fejlesztések közös koncepcióra épülő véghezvitelének elősegítése.

7.4.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

| 7.4.2.1. Az Europass hazai bevezetése (2004)

A magyarországi Nemzeti Europass Központot (NEK) 2004-ben hozta létre az Oktatási Minisztérium. Feladataival (az Europass portfólió központi információs rendszerének létrehozása, magyar nyelvű internetes honlap elkészítése és működtetése, tájékoztatás és nemzetközi együttműködés, a dokumentumok kiállítását végző szakmai szervezetek munkájának koordinálása) a háttérintézményeként működő Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaságot bízta meg.

Az azóta eltelt időszak folyamán megszülettek az Europass dokumentumok országosan egységes alkalmazását biztosító jogszabályok, szoftverek és adatbázisok, a portfóliót ismertető kiadványok és honlapok (www.europass.hu, www.nive.hu/nrk, www.okm.gov.hu/ds). Az Europass Magyarországon megvalósult rendszere több területen is kiemelkedően sikeresnek mondható az uniós tagországokban történő előrehaladása átlagához viszonyítva. Hazánkban került először bevezetésre az Europass önéletrajzzal (ECV) kompatibilis munkaerő-közvetítő adatbázis, melynek érdekében a NEK együttműködést alakított ki magán cégekkel, akik adatbázisukat az ECV-hez alakítva könnyebbé tették az ilyen típusú önéletrajzzal már rendelkező álláskeresők regisztrációját. A mobilitási igazolvány, a bizonyítvány-kiegészítő és az oklevélmelléklet már 2007 óta országos szinten működik, s az utóbbi elkészítéséhez szükséges szoftver lehetővé teszi, hogy az egyetemek egységes, mégis kurzusonként különböző oklevélmellékleteket bocsássanak ki. A mobilitási igazolvány kiadásához és kitöltéséhez használható szoftver online formában elérhető a küldő és fogadó intézmények számára.

A NEK munkájában a Tempus Közalapítvány (mobilitási igazolvány), a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (bizonyítvány-kiegészítő), valamint az Oktatási és Kulturális Minisztérium érintett osztályai (oklevélmelléklet) működnek közre, szoros

kooperációban a magyarországi munkaerő-piaci és pályaválasztási tanácsadó, valamint az Unióról tájékoztatást nyújtó szervezetekkel.

A NEK tevékenységének eredményességét többek között Europass Cedefop által üzemeltetett honlapjának gyorsan növekvő látogatottsági adatai is mutatják. Míg Magyarország népességét tekintve csupán a 13. helyen áll Európában, az Europass felhasználók, honlaplátogatók tekintetében a 4-5., illetve 7-8. helyet foglalta el 2007-ben. A hasonló méretű országok közül egyedül Portugália előzi meg; ennek oka az, hogy ők az Europast Európán kívül is használják.

9. táblázat: Az Europass felhasználók száma országonként (első 20 ország) (2007)

Ország	Látogatások	
	száma	aránya
Olaszország	744 783	20,10%
Hollandia	529 785	14,30%
Portugália	468 514	12,64%
Németország	283 659	7,66%
Spanyolország	261 829	7,07%
Egyesült Királyság	165 429	4,46%
Lengyelország	136 772	3,69%
Magyarország	126 651	3,42%
Ausztria	124 934	3,37%
Franciaország	121 039	3,27%
Finnország	106 937	2,89%
Románia	100 691	2,72%
Görögország	86 595	2,34%
Litvánia	84 495	2,28%
Belgium	74 316	2,01%
Norvégia	64 621	1,74%
Svédország	60 101	1,62%
Bulgária	55 999	1,51%
Csehország	55 071	1,49%
Törökország	53 226	1,44%

Az Europass kiterjesztése érdekében a további tervek között egy olyan adatbázis létrehozása szerepel, ahol az állampolgárok elektronikus formában tárolhatnák dokumentumaikat, s adhatnának meg hozzáférést például potenciális munkáltatóiknak. Ez amellel, hogy növelné a dokumentumok gyakorlati használhatóságát, értékes statisztikai adatforrásként is szolgálhatna. Az adatbázis kifejlesztése és a dokumentumok elektronikus formában való kiadása az aktuális törvények módosításán túl tekintélyes mennyiségű munkát és tőkét igényel. A kivitelezés egyik sarkalatos pontja ezért a rendelkezésre álló támogatás.

7.5. A szakképzésben tanulók földrajzi mobilitásának támogatása

7.5.1. A szakpolitika előrehaladása 2002 óta

Magyarország 1997-től kapcsolódhatott be a Lifelong Learning Program előd programjaiba. Ezeknek 1999. óta ugyanaz a szervezet, a Tempus Közalapítvány a pályázatot-bonyolító nemzeti irodája. A szervezet működésével valamennyi érintett (pályázók, képző és más, a szakképzésben érintett intézmények, a fenntartás és az igazgatás szakemberei) tartós elégedettsége, a magas színvonalú szakmai munka azt eredményezte, hogy az oktatásért felelős minisztérium uniós együttműködési és mobilitási politikájában folyamatosan támaszkodhatott a TKA-ra.

Az indulást követő 2-3 éven belül a mobilitás minőségi kritériumai már fókuszba kerültek. Ezt jelzi, hogy az osztrák kezdeményezést megismerve Magyarországon már 2002-ben kiírtak egy Mobilitási Nívódíjat, melyet azóta évente megismételtek. A magyarországi Leonardo mobilitási programok magas minőségét több tény is alátámasztja. Ez a résztvevő kedvezményezettek határozott véleménye, az eddig négy alkalommal készített értékelések és eredményességi vizsgálatok visszatérő megállapítása, de ezt jelzik a két alkalommal (2004-ben és 2005-ben) meghirdetett Európai Mobilitási Nívódíj során szerzett tapasztalatok is. A nevezett magyar projektek valamennyi kategóriában bekerültek a legjobbak közé, és két év alatt a jelölések mintegy ötöde és a kiosztott minőségdíjak egyharmada magyar intézményeké lett. A minőségi mobilitás európai chartája a pályázók körében széles körben ismert, annak 10 pontja a tájékoztató és bírálati-értékelési folyamat egyik vezérfonala.

A Leonardo mobilitási pályázatok magas színvonalát mutatja, hogy 2005-ben a pályázatok 72,6%-a kapott kiváló és jó minősítést – és így támogatást –, és a rákövetkező, 2006-os évben is 71,6%, de az 1%-os csökkenés a pályázatok számának 50%-os növekedése mellett éppen arról szól, hogy a minőségi mobilitásnak még jelentős mennyiségi tartalékai vannak. Nagyobb forrásokat is hatékonyan volna képes felhasználni.

A szakpolitika a nemzetközi mobilitásról mindig pozitívan nyilatkozott, annak fejlesztésére és bővítésére több alkalommal is biztosított hazai többletforrást (erről lásd a 7.5.2. fejezetet). Ebben nem volt ugyan koncepciózus és a támogatások inkább egyedi döntések, mint rendszeresek, mindenesetre időről-időre nyílt rájuk lehetőség. Szintén a szakpolitika mobilitás iránti pozitív elkötelezettségét igazolja, hogy a nagy fejlesztési programokba – már 2002-t megelőzően is, de a 2003-ban indított Szakiskolai Fejlesztési Programba is – beépített nemzetközi mobilitási komponenst. Ez kiemelten a tanárookra, oktatókra, vezetőkre vonatkozik, de kiegészítő forrást diák mobilitásra is biztosítottak. Kifejezetten gyorsan megteremtették Magyarországon a lehetőséget az Europass hazai

bevezetésére is (erről lásd a 7.4.2. fejezetet), amely a mobilitás vonzerejét és minőségét egyaránt pozitívan befolyásolhatja.

A Leonardo mobilitások közismertsége és elismertsége vezetett oda, hogy a Szakiskolai Fejlesztési Programon belül 2007-ben, majd 2008-ban ismételten belföldi mobilitási programokra hirdettek pályázatot. A kiírások – és a pályázatok is – alapvetően a Leonardo mintájára készültek. Bár a rendelkezésre álló forrás igen csekély (2007-ben 50 millió Ft volt, 2008-ban ennél is lényegesen kevesebb), a potenciális résztvevők köre igen korlátozott volt, mégis az első évben lebonyolított programok pozitív fogadtatása és az értékelés megállapításai alapján nagy reményekre jogosító tanulási formát sikerült újtárra indítani, amelynek intézményesedése kedvezően hathatna az ágazat ösztudására.

A nemzetközi szakképzési mobilitások pozitív megítélése mindazonáltal nem vezetett még oda, hogy ez a tanulási lehetőség egy koncepció keretében folyamatos, intézményesített többlettámogatást kapjon. Ezt igazolja az a sajnálatos tény is, hogy a 2007-2013-as tervezési időszak TÁMOP-jának oktatási-szakképzési fejezeteiben és az első két év akcióprogramjában ez a támogatásra érdemes forma nem szerepel a prioritások és támogatható tevékenységek között.

7.5.2. Példák szakpolitikai intézkedésekre

I 7.5.2.1. Hazai többletforrások szakképzési mobilitásokra (2003-)

A hazai szakképzési mobilitások legismertebb, de volumenét tekintve valószínűleg nem a legnagyobb részét jelentik a Leonardo keretében lezajló tanulmányutak és külföldi szakmai gyakorlatok. A 2003-as Leonardo értékelés során készített felmérés alapján úgy tűnik, hogy a szakmai elemet is tartalmazó diák- és tanármobilitások, amelyekre már a Leonardo program 1997-es magyarországi indulása előtt is bőven volt példa, a Leonardóéknak a többszörösére rúgnak. Ezek ugyan rövidebbek, szakmai tartalmuk kevésbé kidolgozott, de a kiutazók létszáma igen magas. A mobilitás finanszírozását sokszor egyéb pályázati együttműködésekől, de leggyakrabban helyi – nem kis mértékben a kiutazók családi költségvetését terhelő – forrásokból fedezik.

A Leonardo programok igen hamar nagy ismertségre és elismertségre tettek szert Magyarországon, a legjobban menedzselt pályázati programok közé tartoznak. Bár a programok eredményessége, pozitív hatása rendkívül nehezen számszerűsíthető, de a programot ismerők körében az a meggyőződés alakult ki, hogy a nemzetközi mobilitásba való beruházás az oktatási, továbbképzési beruházásokon belül egy igen hatékony, megtérülő forma, ráadásul olyan tudást, tapasztalatot nyerünk általa, mely rendkívül fontos, és más úton alig hozzáférhető. Érthető ezért, hogy a szűk - de legalábbis szűknek érzékelt – hazai források ellenére megfogalmazódott, hogy hazai többletforrásból bővítsék a nemzetközi mobilitásban résztvevők körét.

2003-ban a többoldalú érdekegyeztető testület, az Országos Szakképzési Tanács (OSZT) a Tempus Közalapítvány kezdeményezését követően 62,5 millió Ft forrást biztosított a Munkaerő-piaci Alapból (MPA) a Szakiskolai Fejlesztési Programban (SZFP) résztvevő iskolák diák-mobilitására. A pályázat ún. „Leonardo típusú” volt, azaz annak logikáját és algoritmusát követte, igazodott viszont a speciális célcsoporthoz, a Leonardóban alulreprezentált szakiskolai réteghez. Az SZFP 89 iskolájából végül 18 pályázott, és 10 intézmény valósíthatott meg összesen 11 projektet 163 kedvezményezettel. A programot a külső értékelés is pozitívnak találta, amely hozzájárult a folyamatosan bővülő Leonardo program rekrutációs bázisának szélesedéséhez.

2005-ben ismét az OSZT biztosított MPA forrást, ezúttal 160 millió Ft értékben szakiskolai mobilitásra. Ez a többletforrás, amely a rendes pályázatban alulreprezentált szakiskolás réteg hátrányainak kiegyenlítését is célozta 308 diák külföldi szakmai gyakorlatát és 57 tanár utazását tette lehetővé.

A szakképzésben tanulók mobilitására való többletforrások egyedi kezdeményezésekhez és döntésekhez kapcsolódnak, nem egy koherens, lefektetett szakpolitika lépései. A döntések rendszerességének, a források intézményes növelésének a legfőbb akadálya, hogy a szakpolitikai döntéshozók – bár szóban deklarálják – valószínűleg kevésbé érzékelik e beruházások fontosságát, vagy nincsenek teljesen meggyőződve megtérüléséről. Mindenesetre más célok és tevékenységek (központi tartalmi fejlesztések, tartalomdigitalizálás, eszközberuházások, hagyományos továbbképzések) a prioritások rangsorában előbbre kerülnek.

8. A szakképzési statisztikák fejlődése

8.1. A szakképzési statisztikák fejlődése 2002 óta

A szakképzés vizsgálatát lehetővé tevő statisztikai források

Az iskolai rendszerű szakképzésre vonatkozó – OSAP alapján gyűjtött – statisztikai adatokat az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) közoktatási statisztikai adatbázisa (KIR-STAT) tartalmazza. Az adatok jelentős része az Oktatás-statisztikai Évkönyv (megjelenik kiadvány formában és interneten a <http://www.okm.gov.hu> címen), valamint az ugyancsak évenként kiadott Közoktatási Statisztikai Kiadvány (megjelenik interneten a <http://www.okm.gov.hu> címen) segítségével nyilvánosan is elérhető. Az adatgyűjtés módszertana lehetővé teszi az adatok nemzetközi összehasonlíthatóságát, valamint az adatszolgáltatást a nemzetközi szervezetek számára (UOE, OECD, ESTAT, UNICEF). Az adatgyűjtés kiterjed a középfokú szakképző intézményekben folyó szakképzésre, az ott folyó felsőfokú szakképzést is beleértve. Az adatgyűjtés tartalmazza többek között az évfolyamonkénti, szakmánkénti tanulólétszámot, az osztályok számát, a pedagógusok létszámadatait, emellett kiterjed az iskolák tanterem-, tornaterem- és eszköz-ellátottságára, a pedagógusok továbbképzésekben való részvételére, a szakmai és érettségi vizsgákat eredményesen teljesítő tanulók létszámára. A felsőoktatási intézményekben folyó felsőfokú szakképzés adatait az OKM felsőoktatási adatbázisa (FIR-STAT) tartalmazza. A Felsőoktatási Statisztikai Kiadvány (megjelenik interneten a <http://www.okm.gov.hu> címen) a hallgatókról többek között évfolyamonként, szakonként, tanulmányi területek, szintek, intézmények szerinti összesítésben közöl adatokat. Az Oktatás-statisztikai Évkönyv is tartalmaz adatokat a felsőoktatásban folyó felsőfokú szakképzésről.

A szakképzésre vonatkozó adatok jelenleg több, egymástól különálló adatbázisban, találhatóak, melyeket más-más intézmények kezelnek. A Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) többek között a szakmai vizsgákról gyűjt és tesz közzé adatokat (<https://osap.nszf.hu/vnybeta/statisztika/index.php?ok=1>), emellett nyilván- tartást vezet a felnőttképzést folytató akkreditált intézményekről és képzésekről, továbbá az iskolai rendszerű szakképzést folytató intézmények, az iskolai rendszerben végzettek és az iskolarendszeren kívül szakképesítést szerzők adatairól. Az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program keretében 1995 óta működő, s jelenleg a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) által végzett adatgyűjtést a 300/2007. (XI. 9.) kormányrendelet szabályozza, melynek értelmében a felnőttképzést folytató intézményeket adatszolgáltatási kötelezettség terheli minden tanfolyam lezárását követően. A https://osap.nszf.hu/osap_index.php?oldal2=statisztika internetcímen elérhető interaktív adatbázis a képző intézmények, a képzések és a résztvevők számáról tetszőleges szempontok szerinti felbontásban (pl. régió, képzéstípus, időtartam, előképzettség-igény, helyszín, részvételi díj stb.) nyújt kimutatást.

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara szakképzési feladatait támogató online rendszer (Internet alapú Szakképzési Integrált Információs Rendszer, ISZIIR, <http://www.isziir.hu/index.php?modul=statikus&func=nyilvanos>) tanulók, oktatók, iskolák, gyakorlati képzőhelyek és szakértők tanulószerveződésekhez, vizsgákhoz és akkreditációhoz kapcsolódó adatait tartalmazza.

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) végzi a felnőttképzést folytató intézmények nyilvántartását, melyekre a képzőket jogszabály kötelezi. A felnőttképzést folytató intézmények listája mellett az ÁFSZ részletesebb nyilvántartást tesz közzé honlapján az RMK-kkal keret-megállapodást kötött, s így általuk támogatható munkaerő-piaci képzések legfontosabb adatairól.

Az ÁFSZ honlapján évente teszi közzé rövidtávú munkaerő-piaci előrejelzéseit (http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=showcontent&content=sajto_merop_prognosis_2008), valamint a túltelített és hiányszakmák listáit (http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_afsz_sat_prognosis_rov_baromm). A szervezet folyamatosan fejleszti rövidtávú prognózisai pontosságát és hatékonyságát: a felmérés mintája évről évre növekszik, s az előrejelzés alapját képező adatlapok átdolgozása és finomítása is folyamatos. A fejlesztések kidolgozásához és megvalósításához jelentős mértékben hozzájárul a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) 2005 óta tartó együttműködése az ÁFSZ-szel.

A KSH rendszeres munkaerő-felmérése a 15-74 éves népesség képzésben való részvételéről, a képzések formájáról (nappali, ill. felnőttképzés), típusáról (formális, nem formális), szintjéről, valamint a szakmai képzés területeiről ISCED szerinti bontásban, háromhavonta gyűjt és továbbít adatokat az EUROSTAT felé. A felmérés többek között a nem-formális és informális képzésben való részvétel felmérése szempontjából jelentős. A munkaerő-felmérés keretében került megvalósításra több ad hoc modul is (így 2000-ben a munka világába való átmenet mutatóit, 2003-ban az egész életen át tartó tanulásban való részvételt vizsgáló felvételek), s 2006-ban az Adult Education Survey (AES). A Continuing Vocational Training Survey (CVTS), az EUROSTAT nemzetközileg harmonizált, hazánkban a KSH által lebonyolított, ötévenkénti felvétele a gazdálkodó szervezetek felnőttképzéssel kapcsolatos mutatóit vizsgálja: képzési kínálat és kereslet; a kínált képzések formái, területei, költségei, hátrányos helyzetű csoportok számára biztosított képzési lehetőségek stb. Az Eurostattal azonos módszertannak és alapváltozóknak köszönhetően e két utóbbi felvétel fontos EU indikátorok forrása.

Előrehaladás 2002 óta a szakképzési statisztikák területén. A szakképzési statisztikai rendszer hiányosságai és a leküzdésükre irányuló tervek

Bár az OKM által kezelt adatok viszonylag egységes rendszert alkotnak, s biztosítják a hazai és nemzetközi adatszolgáltatáshoz a szükséges információkat, összetettségükből fakadóan nehezen használhatóak, feldolgozottságuk pedig viszonylag szűk körű. Az

igazgatási célú nyilvántartási rendszerek kiépítése elkezdődött (tanuló- és pedagógus nyilvántartás), s e nyilvántartások teszik majd lehetővé egyes fontos mutatók vizsgálatát. Ennek során pl. az egyes tanulók továbbhaladási útja, kilépése az iskolarendszerből, a tankötelezettség teljesítése, a lemorzsolódás, illetve a pedagógusok egyedi adatai is elemezhetőek lesznek). A korai iskolaelhagyásra vonatkozó adatok mérése az OKM céljai között szerepel, megvalósítását azonban a fentiekén kívül az is akadályozza, hogy a lemorzsolódás fogalmának nincs országosan egységes meghatározása. Megoldásra vár még a mérési, vizsga- és intézményértékelési rendszer már létező elemeinek összehangolása egymással és a statisztikai adatbázisokkal, ami lehetővé tenné a minőségértékelési információk indikátorokon alapuló visszacsatolását és nyilvántartását.

A szakképzés információs rendszerének javítása a 2005-ös Szakképzés-fejlesztési stratégia 2005-2013 egyik leghangsúlyosabb célkitűzése. A hozzá kapcsolódó részcélok egy részének területén már történtek lépések (pl. a szakképzési statisztikai rendszer és a munkaerő-piaci információs rendszer, valamint a felnőttképzési nyilvántartó rendszer fejlesztése), mások kidolgozása azonban még nem történt meg vagy folyamatban van (pl. a szakképzési adatokat összesítő komplex információs rendszer létrehozása, pályakövetési rendszer és felnőttképzési azonosító rendszer bevezetése). Az NSZFI keretében 2005-ben négy stratégiai bizottságot hoztak létre, melyek egyike kifejezetten a szakképzés információs rendszere fejlesztése érdekében dolgozott ki javaslatokat. A bizottságot 2007-ben feloszlatták, az általa elkezdett munka egy részét egy hatékonyabbnak ítélt, kisebb szakértői team vette át.

A pályakövetési rendszer 2008-ra tervezett bevezetésének jogszabályi háttérét a közoktatási és a felnőttképzési törvény 2007-es módosítása időközben megteremtette, a rendszer működtetését részletesen szabályozó kormányrendelet kidolgozása azonban még folyamatban van (bővebben lásd a 8.2. fejezetben).

Az ÁFSZ folyamatosan fejleszti rövidtávú prognózisai pontosságát és hatékonyságát: a felmérés mintája évről évre növekszik, emellett az előrejelzés alapját képező adatlapok többször is átdolgozásra és finomításra kerültek. A fejlesztések kidolgozásához és megvalósításához jelentős mértékben hozzájárul a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) 2005 óta tartó együttműködése az ÁFSZ-szel.

A HEFOP 3.5.1. központi intézkedése (Korszerű felnőttképzési módszerek kifejlesztése és alkalmazása) keretében elkészült és tesztelés alatt áll egy átfogó, több adatbázis összekapcsolásával létrehozott felnőttképzési adatbázis, a Felnőttképzési Integrált Rendszer (FIR), mely előreláthatólag 2008 augusztusától válik elérhetővé minden érdeklődő számára. Az adatbázis a képzők neve és a nyilvántartásba vételkor megnevezett tevékenység mellett az RKK-k képzési információs rendszerét és az említett intézkedések keretében kidolgozott tananyagok digitális könyvtárát is tartalmazza majd. Bár a legújabb jogszabályok komoly szankciókat határoznak meg, sok felnőttképzést folytató gazdasági szervezet nem véteti magát nyilvántartásba vagy nem

tesz eleget adatszolgáltatási kötelezettségének, ami továbbra is akadályozza a felnőttképzés rendszerének átláthatóságát.

A 2003-ban indult Szakiskolai Fejlesztési Programban (SZFP) részt vevő 160 szakképző intézménybe bevezetett Szakképzési Önértékelési Modellhez (SZÖM, lásd a 4.2.2. fejezetet) kifejlesztésre került és kritériumrendszerébe beépült egy a legfontosabb szakképzési indikátorokat (pl. lemorzsolódási, nemzetközi és országos kompetenciamérési, finanszírozási, végzetek elhelyezkedésére vonatkozó adatokat) tartalmazó kulcsindikátor-rendszer. Az ily módon létrehozott anonim módon működő, Internet-alapú benchmarking-adatbázis az oktatáspolitikai döntéshozók tájékoztatása mellett lehetőséget ad az intézményeknek is eredményességük (össze)mérésére, fejlesztéseik tervezése során.

Az oktatási minisztérium a közoktatási intézmények törzsindikátoraira vonatkozó szakmai konszenzus kialakítása céljából a munkaügyi minisztérium, az adatgyűjtő szervek képviselői, az OECD-munkacsoportok magyar képviselői, kutatók és szakértők részvételével konzultatív testületként működő indikátor munkacsoportot hozott létre, mely a törzsindikátorok között fejleszti ki a releváns indikátorokat.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) az elmúlt 5 év során az egész életen át tartó tanulás koncepciójának megfelelően valósított meg számos fejlesztést az adatgyűjtés területén; így például bővült a statisztikai megfigyelés köre: a formális oktatásra koncentráció, éves intézményi adatgyűjtések mellett e prioritáshoz kapcsolódóan került sor a már említett kiegészítő felvételekre is. A hivatal a jövőben e felmérések mutatósorait a háztartások oktatási kiadásaira, valamint az egyéb oktatási magánbefektetésekre vonatkozó információkat összegző komplex indikátorok kialakításával tervezi kiegészíteni. A fejlesztések egyik legfontosabb irányelve az adatbázisok hozzáférhetőségének és a személyes adatok védelmének összehangolása.

8.2. Példák a nemzeti szakképzési statisztika fejlesztését célzó szakpolitikákra/intézkedésekre/projektekre

8.2.1. Pályakövetési rendszer bevezetésére irányuló lépések a szakmai alapképzésben (2007-)

A Szakképzés-fejlesztési stratégia megvalósításáról szóló kormányrendelet 2008 decemberéig rendelkezik a pályakövetési rendszer szakképzésbe és felnőttképzésbe történő bevezetéséről.

Az intézkedés céljai a szakképzés és felnőttképzés egészének minőségfejlesztésére irányulnak, ezért a szakképzés minden szintjét és legtöbb szereplőjét érintik. Az ágazati irányítás szintjén a szakképzés- és a foglalkoztatáspolitikai fejlesztési irányainak

meghatározásához, valamint egyes általános problémák (például a lemorzsolódás) okainak feltérképezéséhez, leküzdéséhez és megelőzéséhez járulhat hozzá. Regionális szinten a szakképzés munkaerő-piaci igényekkel való összehangolását, valamint a képzések közötti átfedések megszüntetését, s ezáltal a szakképzés finanszírozásának racionalizálását kívánja elősegíteni. Az intézmények és fenntartóik számára az általuk szolgáltatott képzés módszereire, szakirányaira, munkaerő-piaci használhatóságára vonatkozó visszajelzések és értékelés az intézményi minőségfejlesztés irányait jelöli ki. Mint az iskolaválasztás és a tanulási utak tudatosabb tervezését lehetővé tevő eszköz, igen fontos szerepet kaphat a tanulók pályorientációja során.

A rendszer működtetése az NSZFI feladata lesz. A közoktatási törvény 2007 szeptemberében hatályba lépett módosítása emellett az alábbi szereplők számára határoz meg kötelezettségeket a pályakövetési rendszer tekintetében:

- A szakképző intézmény a 2007/2008. tanévtől a szakmai vizsgát tett tanulók egyes adatait továbbítja a pályakövetési rendszer működtetéséért felelős intézmény felé, illetve (anonim módon) nyilvánosságra hozza az ott végzetek munkaerő-piaci helyzetére vonatkozó adatokat.
- A tanulók a 2008/2009. tanévtől a szakmai vizsgát követő három éven keresztül kötelesek (a javaslat szerint munkaerő-piaci helyzetükre, valamint a kapott képzéssel való elégedettségükre vonatkozó) adatokat szolgáltatni a pályakövetési rendszer részére.
- Ha a tanuló időközben elhelyezkedik, (a 2008/2009. tanévtől) munkáltatója (is) kötelezett az adatszolgáltatásra

A rendszer működtetését részletesen szabályozó kormányrendelet kidolgozása jelenleg zajlik az érintett tárcák együttműködésében.

A TÁMOP 2007 és 2009 között előreláthatólag mintegy 100 millió forint támogatást biztosít a rendszernek – a középfokú tanulmányi előrehaladást figyelő nyomonkövetési rendszerrel párhuzamosan történő – kidolgozására. A tervek szerint teljes körű adatgyűjtésre csak a objektív adatok (elvégzett modulok, megszerzett szakképesítés, képzőhely neve és régiója, betöltött állás, munkaidő és fizetés stb.) tekintetében kerül sor, melyet az elégedettséget és tapasztalatokat felmérő, reprezentatív felmérések egészítik majd ki.

A megvalósítás kihívásai:

- a munkavállalási és szakképzési adatbázisok összekapcsolása és továbbfejlesztése,
- a megszerzett szakképesítések és az elvégzett modulok regisztrálásának lehetővé tétele,
- a volt tanulók azonosítása minden élethelyzetben,
- s az így kapott adatok egyénileg azonosíthatatlan módon, de folyamatosan elérhetővé tétele felhasználó számára.

Hatékonyágának alapvető feltétele azon eszközök megtalálása, amelyek a volt tanulókat és a munkaadókat érdekeltté teszik a kérdőívek kitöltésében (pl. a rendszer internetes felületén bizonyos adatokhoz való hozzáférés biztosítása), de minden bizonnyal szükség lesz új végrehajtási rendeletek bevezetésére is. Az eredmények emellett több okból is csak iránymutató, hozzávetőleges adatoknak tekintendők. Minden végzett megkeresésére az elérhetőségi adatok változásai miatt nem lesz lehetőség; a kapott válaszok egy része pedig – pl. be nem jelentett foglalkoztatás esetén – nem a valóságot fogja tükrözni. A szakképző intézmények versenyét fokozni fogja, együttműködését pedig nehezítheti az adatok nyilvánossá tétele.

A szakképzésben részt vevők mintegy kétharmada szakmai továbbképzésben keretében tanul, az ő nyomon követésük és a pályakövetésük alapvető feltétele a tanulási azonosító rendszer felnőttképzésre történő kiterjesztése lesz.

9. A szakképzés 2010 után

9.1. A 2010 utáni EU-s és nemzeti szakpolitika napirendjére javasolt, szakképzést érintő kérdések és azok kezelésének lehetőségei nemzeti és EU-s szakpolitikák és/vagy célkitűzések által

2010 után mind európai, mind nemzeti szinten folytatódni fognak azok a folyamatok, amelyek jelenleg a szakpolitika meghatározó elemei. Ezek közül egyesek – a folyamatok kiteljesedésével, a célok megközelítésével – lecsengenek, mások éppenséggel 2010 után fognak kiteljesedni. Ugyanakkor érdemben új, az eddigiekből szervesen kiágazó folyamatokkal is számolunk.

Az elért eredmények miatt, a CQAF kidolgozottsága és előre haladott állapotban lévő nemzeti adaptálása után a minőségbiztosítás témája kevésbé lesz hangsúlyos a jelenleginél. A minőségbiztosítás az olyan általános követelmények között szerepel majd, mind a megfelelő szakoktatói, szaktanári végzettség vagy a képesítési vizsga szabályozása. Ugyanakkor felértékelődik magának a minőségnek a fontossága, amelynek a minőségbiztosítás egyik, de önmagában nyilvánvalóan elégtelen eszköze. A minőség felértékelődése azzal is összefügg majd, hogy közvetlen kapcsolatba hozható az európai gazdasági térség versenyképességével, a munkaképes lakosság előregedésével és a társadalmi kohézió általános igényével.

A minőséggel kapcsolatban két tényező felértékelődésére számítunk. Egyrészt a minőséget nagymértékben meghatározó tanári minőség fontosságára, amely a továbbképzéseken túl sok országban, köztük Magyarországon is a tanárok társadalmi státuszának megerősítését is igényli, és a minőségen túl szoros összefüggésben van és lesz a szakképzés egészének megítélésével, vonzerejével, a „parity of esteem” céljával. A másik kulcstényező a magasabb minőséghez a szakképzésben érdekelt valamennyi szereplő – igazgatási szakemberek, intézményvezetők, K+F, társadalmi partnerek – össz tudásának, szakmai kultúrájának emelése, és szemléleti megújítása. Ebbe beleértjük a szakképzés-irányítás korszerűsítésének, magasabb szintre emelésének az igényét is, a lifelong learning kontextusban való gondolkodás kiteljesedésére való törekvést.

Az össz tudás korszerűsítésének eszköztára meglévő – de részben elhanyagolt – eszközökből tevődik majd össze. Megítélésünk szerint a Lifelong Learning Programme (LLP) keretében folyó együttműködési, hálózatépítési és különösen mobilitási aktivitások növelése segítheti az össz tudás növelését, de a „peer learning”, a társaktól való tanulás mindaddig szórványosan alkalmazott módszere, vagy a regionális szintű nemzetközi együttműködés is sok lehetőséget rejt magában. Nemzeti szinten bizonyosan, de megítélésünk szerint uniós szinten is elhanyagolták korábban a szakképzés-politika formálói az ún. „evidence-based policy” követelményének való megfelelést. A helyi, nemzeti és uniós szintű prioritások, feladatok meghatározása, a hatékony forrásallokáció az intézkedések eddiginél intenzívebb monitoringját és értékelését és a publikus eredmények visszacsatolását igényli, és mostantól kiemelt figyelmet kell kapnia az intézkedések hatáselemzésének, amelyre a múltban csak kivételes esetekben kerül sor.

Az ösztudás növelésének egyik fontos eszköze lesz egy más, 2010 után is folyamatosan prioritást élvező cél, az átláthatóság növelése. Ennek a több mint egy évtizede meglévő uniós szakpolitikai prioritásnak továbbra is előtérben kell maradnia, hiszen közvetlen célján kívül is stimuláló hatása van az egymástól való tanulásra, az egyes részterületeken való elmaradás leküzdésére. A transzparencia elősegítésének kiemelkedő eszköze lesznek az EKKR és az országos képesítési keretrendszerek, amelyek működése a 2010 utáni évtized közepére már a transzparencia jelenleginél magasabb szintjét eredményezhetik, és mintegy megágyazhatnak az ECVET kidolgozásának és alkalmazásának. Ezek a fejlesztések egyúttal elősegítik a modularizáció és a kompetencia elvűség terjedését és egyre egységesebb értelmezését is, amely az individualizált képzési utak dominanciájának előfeltétele.

A transzparencia igénye egy új területre, az előzetes – bármilyen formában (formális, nem-formális és informális módon) szerzett – tudás elismerésére és beszámítására (RNFIL) is ki fog terjedni. Ez a folyamat a munkaerő mobilitásának elősegítésén túl stimuláló lehet azokban a tagországokban – így Magyarországon is –, amelyekben a RNFIL innovációiban elmaradás mutatkozik. A transzparenciát elősegítő fejlesztések nyilván kiterjednek majd a közös informatikai adatbázisokra is, de súlyos hibának gondolnánk, ha megelégednénk ezzel, és nem próbálnának ösztönzést nyújtani a nemzeti keretek között megvalósuló mikrofolyamatok kiteljesedésére.

Az RNFIL és az EKKR innovációinak előrehaladása is elősegíti majd az individualizált képzési utakban való gondolkodást, és a reálfolyamatokban is a képzési utak egyénítését. Ennek további előfeltétele az a már említett szemlélet, amely a szakképzés, sőt a pályatanácsadás folyamatait is lifelong learning kontextusban kezeli (vö. lifelong guidance). Ennek szabályozási és finanszírozási oldala is igényli a változást, így például egy másik tagállamban való részképzés lehetőségének megteremtésével, amely a LLP Leonardo programjain belül inkább kivételesnek, mint tipikusnak számít. Az individualizált képzési utak a finanszírozásban a közös finanszírozás irányába kell, hogy elmozduljanak, ahol több tagállam/municipalitás és egy lehetséges uniós forrás mellett a képzésben résztvevő egyén és akár egy vállalat is a teherviselők között lehet.

A szakképzés-politika formálásában a szociális partnerek szerepe továbbra sem nélkülözhető, de a jelenlegi, sokszor formális-bürokratikus jelenlétüket oldani volna szükséges. A képzési szolgáltatások nyújtásában a gazdaság súlyának további növelésénél még fontosabb volna, hogy erre olyan szabályozási és finanszírozási környezetben kerüljön sor, amely az oktatási intézményeket és a gyakorlati képzést nyújtó vállalkozásokat a pedagógiai folyamat egésze során együttműködésre készítse.

Az együttműködésben résztvevő intézmények, szereplők körének bővítése is napirendre fog kerülni, amennyiben a szakképzés és a gazdaság szereplőin kívül a szélesebb társadalmi környezet (szociális intézmények, civilek, előző iskolafokozat) bevonása is a jelenleginél magasabb fokú prioritást fog élvezni. Ez összefügg azzal a tartalmi hangsúlyeltolódással is, amennyiben a szakképzés – LLL-kontextusban szemlélve – egyre hangsúlyosabban szól szociális, tanulási és egyéb kulcskompetenciák fejlesztéséről is, nem csak szakmai tartalmakról és készségfejlesztésről.

10. Szerzők, bibliográfiai hivatkozások és források

10.1. Szerzők

Dr. Köpeczi-Bócz Tamás	szakmai vezető és szerkesztő
Bükki Eszter	1.2, 1.2.1.2., 3.3.1., 3.3.2.1., 5.1., 5.3., 5.4., 6.3., 7.3.2.1.
Mártonfi György	1.1., 1.2., 1.2.1.1., 2., 3.1., 3.2., 3.4., 4.2.2.1., 5.2., 6.1., 6.2., 6.4., 7.5., 9.
Vinczéné Fekete Lídia	4.1., 4.3., 7.1., 7.2., 7.3.1., 7.4., 8.

10.2. Felhasznált szakirodalmi források és weblapok

- 3.2.1. A szakképzés tartalmi, módszertani és szerkezeti fejlesztése: *Új szakképzési szerkezet (összefoglaló leírás)* / Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet. Interneten elérhető: https://www.nive.hu/nft/dokumentumtar/3.2.1_Osszefoglalo_leiras.pdf
- dr. Adonyi Ágnes: *Tájékoztató az akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzésről (AIFSZ)*. Budapest: 2003 május. Interneten elérhető: <http://www.szmm.gov.hu/letolt/szake/akkretajekoztintern203marcius.doc>
- Bánhidyné dr. Szlovák, Éva: *A felsőfokú szakképzés helyzete és törvényi háttere*. Power Point prezentáció. Interneten elérhető: <http://www.ftt.hu/Portals/0/Prezentacio/4.napir.ppt>
- *Gazdaságfejlesztés Operatív Program* / A Magyar Köztársaság Kormánya, 2007. Interneten elérhető: http://www.nfu.hu/umft_operativ_programok
- Farkas Éva: *A felnőttképzés fejlesztésének tartalma és igényei*. In: Szín – Közösségi Művelődés, 2006, 11/5. Interneten elérhető: http://www.mmi.hu/szin/szin11_5/farkas_eva.rtf
- *A fejlesztési támogatás* / Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2008. április 29. Interneten elérhető: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16454&articleID=33182&ctag=articlelist&iid=1>
- *Folytatódik a Lépj egyet előre! Program*. FigyelőNet, 2007 augusztus 13.. Interneten elérhető: http://www.fn.hu/allas/20070813/folytatodik_lepj_egyet_elore/
- *Gyakorlati képzés és a szakképzés fejlesztése* / Oktatási Minisztérium, 2005 április.
- Halász Gábor; Lannert Judit (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2006*. Budapest: Országos Közoktatási Intézet, 2006. 55-104. Interneten elérhető: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvany&kod=Jelentes2006>
- *Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program 2004-2006*. / A Magyar Köztársaság Kormánya, 2003. Interneten elérhető az alábbi címen: http://www.hefop.hu/uploaded/pages/44/content/HEFOP_hu_20060503.pdf
- *Nemzeti Fejlesztési terv 2004-2006* / Miniszterelnöki Hivatal. Interneten elérhető: http://www.nfu.hu/nemzeti_fejlesztési_terv

- Kapuvári Béla: *Szakképzési hozzájárulás: változások és tervek.*
In: *Felnőttképzés 2006.* Interneten elérhető:
<http://www.milegyek.hu/letoltheto/szakkepzes.pdf>
- Kadocsa László, Varga Lajos. *Kompetenciaorientált moduláris szakmaitanárképzés.* Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest: 2007
- *A Kis- és Középvállalkozások helyzete 2002. Éves jelentés / Magyar Gazdaságelemző Intézet.* Budapest: 2002. Interneten elérhető:
http://gkm.gov.hu/feladataink/kkv/vallpol/elemzesek/eves_jelent.html
- *A Kis- és Középvállalkozások helyzete 2003-2004. Éves jelentés / Gazdasági és Közlekedési Minisztérium.* Budapest: 2005. Interneten elérhető:
http://gkm.gov.hu/feladataink/kkv/vallpol/elemzesek/eves_jelent.html
- *A kis- és középvállalkozások helyzete 2005-2006. Éves jelentés / Gazdasági és Közlekedési Minisztérium.* Budapest: 2007. Interneten elérhető:
http://gkm.gov.hu/feladataink/kkv/vallpol/elemzesek/eves_jelent.html
- *Lépj egyet előre, most nem kerül pénzbe / Szociális és Munkaügyi Minisztérium,* 2006. január 11. Interneten elérhető: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16216&articleID=22424&ctag=articlelist&iid=1>
- Mártonfi György: *A szakképzési rendszer és a szakképzés-politika az életpálya és az azt végigkísérő tanulás (LLL) perspektívájából,* In: *Áttekintés az Oktatás és képzés 2010 munkaprogram hazai megvalósításáról az egész életen át tartó tanulás szemszögéből,* Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2007, 31-46. o.
- *Megállapodás a Szociális és Munkaügyi Minisztérium és a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara között, 2007. február.* Interneten elérhető:
http://64.233.183.104/search?q=cache:vjXaaFw5RNoJ:www.pbkik.hu/download.php%3Fid%3D6273+meg%3%A1llapod%3%A1s+Szoci%3%A1lis+%3%A9s+munka%3BCgyi+miniszt%3%A9rium+magyar+kereskedelmi+kamara&hl=hu&ct=clnk&cd=4&gl=hu&lr=lang_hu
- Miklósi Gábor: *Négy év kormányzati romaprogramjai (2002-2006).* In: *Magyar Narancs,* 2006, XVIII. évf. 17. szám. Interneten elérhető:
<http://www.manco.hu/index.php?gcPage=/public/hirek/hir.php&id=13052>
- *Monitoring beszámolók a KKV-eknek nyújtott támogatásokról, programokról. 2003-2007.* Gazdasági és Közlekedési Minisztérium. Interneten elérhető:
http://gkm.gov.hu/feladataink/kkv/vallpol/elemzesek/monit_paly.html
- *Monitoring beszámolók - HEFOP 2.3.* ESZA Kht.
- *Tagállami beszámoló az oktatás és képzés 2010 munkaprogram terén történt nemzeti előrehaladásról / Készítette az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet az Oktatási és Kulturális Minisztérium megbízásából.* 2007. Interneten elérhető:
http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200707/tagallami_beszamolo_2007_070724.pdf
- *A nem-formális és informális tanulás elismerése OECD RNFIL project. Country Background Report - Hungary.* Interneten elérhető:
http://www.tpf.hu/pages/content/index.php?page_id=873

- *Nemzeti akcióprogram a növekedésért és a foglalkoztatásért 2005* / Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2005. Interneten elérhető: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=13950>
- *OKJ 2006. A kompetenciaalapú moduláris szakképzési szerkezet.* Összeállította: Modláné Görgényi Ildikó. Szerk. Papp, Ágnes. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet, 2006.
- *Országos Kreditmonitoring Projekt 2005* / Magyar Gallup Intézet. Power Point prezentáció. Interneten elérhető: www.okti.hu/forumok/4doc/KM_attekintes_Gallup.ppt
- *Összegző monitoring jelentés a Szakiskolai fejlesztési program monitoringja keretében vizsgált tanártovábbképzésekről, külföldi tanulmányutakról és nyelvi képzésekről.* Expanzió Humán Tanácsadó, 2005.
- *Reformok az oktatásban 2002-2006* / Oktatási Minisztérium. 2006. Interneten elérhető: <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1340>
- *Regionális Fejlesztés Operatív Program 2004-2006* / A Magyar Köztársaság Kormánya, 2003. Interneten elérhető: http://www.nfu.hu/nemzeti_fejlesztési_terv
- Sediviné Balassa dr., Ildikó: *A felsőfokú szakképzés általános és specifikus jellemzői. Hogyan tanítsunk eredményesebben.* Power Point prezentáció. 2006. augusztus 30. Interneten elérhető: <http://www.fsze.hu/dokumentumok.html>
- *Társadalmi Megújulás operatív Program 2007-2013* / A Magyar Köztársaság Kormánya, 2007. Interneten elérhető: http://www.nfu.hu/umft_operativ_programok
- *A kis- és középvállalkozások fejlesztésének stratégiája 2007-2013* / Gazdasági és Közlekedési Minisztérium. Magyar Köztársaság. 2007. Interneten elérhető: <http://gkm.gov.hu/feladataink/kkv/vallpol/helyzetelemzes>
- *A Magyar Köztársaság Kormányának stratégiája az egész életen át tartó tanulásról* / A Magyar Köztársaság Kormánya. 2005. szeptember. Interneten elérhető: http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200511/III_strategia_kormany_050921.pdf
- *A Szakiskolai Fejlesztési Program zárókiadvány anyagai* / Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet. Interneten elérhető: http://www.szakma.hu/letoltheto_anyagok/index.php
- *A szakképzés és felnőttképzés területén történt változások - 2007.* Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2007. február 27. Interneten elérhető: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16454&articleID=31413&ctag=articlist&iid=1>
- *Szakképzés-fejlesztési Stratégia 2013-ig* / A Magyar Köztársaság Kormánya. Budapest: Oktatási Minisztérium; Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium, 2005. Interneten elérhető: http://www.om.hu/letolt/szakke/szakkepzesi_strategia_050414.pdf
- *Szakképzési Tanévnnyitó 2003/2004, 2004/2005, 2005/2006* / Az Oktatási Minisztérium Szakképzési Helyettes Államtitkársága. Interneten elérhető: <http://www.nive.hu>

- Dr. Szilágyi János: *A hallgatói szerződés és intézményrendszerének bevezetése a felsőfokú szakképzésben*. Power Point prezentáció. 2007. december. Interneten elérhető: <http://www.fsze.hu/dokumentumok.html>
- *Tagállami beszámoló az Oktatás és képzés 2010 munkaprogram terén történt nemzeti előrehaladásról*. Derényi András; Lannert Judit; Mártonfi György; Sinka Edit; Tót Éva. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2007. Interneten elérhető: http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200707/tagallami_beszamolo_2007_070724.pdf
- *Tájékoztató a térségi integrált szakképző központok jogi szabályozásáról* / Oktatási és Kulturális Minisztérium, 2008. január 7. Interneten elérhető: <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=2085&articleID=230427&ctag=articlelist&iid=1>
- *Tájékoztató a felsőfokú szakképzésről* / Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2007. február 27. Interneten elérhető: www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=14293
- *Tanulmány 15 európai uniós tagország szakképzéseiben alkalmazott pályakövetés módszereiről, a pályakövetéses vizsgálatba bevont célcsoportokról, a tevékenységet megalapozó jogi szabályozásról, a pályakövetést segítő intézmények rendszeréről* / Volán Elektronika Zrt., 2007. Interneten elérhető: https://www.nive.hu/index_sec.php
- Tordai Péter; Mártonfi György: „Az oktatás és munkaerőpiac kapcsolódása” című, a Nemzeti Fejlesztési Terv II. előkészítését szolgáló, az oktatási szektor fejlesztési szükségleteiről szóló szakértői vita strukturált összefoglalója. 2005. Interneten elérhető: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=egyeb-munkaeropiac#cim11>
- *Tudást mindenkinek! - Cselekvési terv 2006-2010* / Oktatási és Kulturális Minisztérium. 2006. Interneten elérhető: <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1356>
- *Útravaló ösztöndíjprogram*. Oktatási és Kulturális Minisztérium, 2006. december 29. Interneten elérhető: <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1741&articleID=228340&ctag=articlelist&iid=1>
- *A vállalkozók képzése, vállalkozási ismeretek oktatása EU összehasonlításban és a továbbképzésre (fejlesztésre) vonatkozó javaslatok* / Készítette a Piacgazdasági Alapítvány a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium megbízásából. Budapest: 2005. Interneten elérhető: http://gkm.gov.hu/archivum/kiseskozepvallalkozasok/_euintegracio
- *Változtak a szakképzés törvényi szabályai*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2006. január 31. Interneten elérhető: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16202&articleID=29938&ctag=articlelist&iid=1>
- Veres Pál: *A felsőfokú szakképzés az új felsőoktatási törvényben*. Power Point prezentáció. 2006. február. Interneten elérhető: <http://www.fsze.hu/dokumentumok.html>

- *Versenyképesebb tudást!* / Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2007. Interneten elérhető: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=1&ctag=articlelist&iid=1&articleID=31168>
- *Vocational Education and Training and Employment Services in Hungary.* Készítette Köpeczi Bócz Tamás et al. a European Training Foundation megbízásából. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004.

Hasznos weboldalak

Állami Foglalkoztatási Szolgálat:	http://www.afsz.hu
A Magyar Köztársaság Kormánya (kormányzati portál):	http://www.hungary.hu
Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program:	http://www.hefop.hu
Központi Statisztikai Hivatal:	http://portal.ksh.hu
Magyar Agrárkamara:	http://www.agrarkamara.hu
Magyar Europass Központ:	http://www.europass.hu/
Magyar Kereskedelmi és Iparkamara:	http://www.mkik.hu
Magyar Munkaerő-piaci Prognózis (adatbázis):	http://www.mmp.hu/
Nemzeti Fejlesztési Terv - Programiroda:	http://www.nive.hu/nft
Nemzeti Fejlesztési Ügynökség:	http://www.nfu.gov.hu
Nemzeti Pályainformációs Központ:	http://www.npk.hu
Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet:	http://www.nive.hu
Oktatási és Kulturális Minisztérium:	http://www.okm.hu
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet:	http://www.ofi.hu
Országos Foglalkoztatási Közalapítvány:	http://www.ofa.hu
Dél-alföldi Régió Regionális Pályaválasztási és Pályaorientációs Tanácsadó hálózat:	http://www.epalya.hu
Szakiskolai Fejlesztési Program:	http://www.szakma.hu
Szociális és Munkaügyi Minisztérium:	http://www.szmm.gov.hu
Tempus Közalapítvány:	http://www.tka.hu

10.3. Rövidítések jegyzéke

AES	Adult Education Survey (felnőttoktatási felmérés)
ÁFSZ	Állami Foglalkoztatási Szolgálat
AVOP	Agrár- és Vidékfejlesztés Operatív Program
CVTS	szakmai továbbképzési felmérés
ECV	Europass önéletrajz
EU	Európai Unió
GKM	Gazdasági és Közlekedési Minisztérium
HEFOP	Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program
IMIP	intézményi minőségirányítási program
KSH	Központi Statisztikai Hivatal

LEE	„Lépj egyet előre” program
MKIK	Magyar Kereskedelmi és Iparkamara
MPA	Munkaerő-piaci Alap
NEK	Nemzeti Europass Központ
NFT	Nemzeti Fejlesztési Terv
NSZFI	Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
NSZFT	Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács
NSZI	Nemzeti Szakképzési Intézet
OÉT	Országos Érdekegyeztető Tanács
OFA	Országos Foglalkoztatási Közalapítvány
OKJ	Országos Képzési Jegyzék
OKKR	Országos Képzési Keretrendszer
OKM	Oktatási és Kulturális Minisztérium
OM	Oktatási Minisztérium
OSZT	Országos Szakképzési Tanács
RFKB	regionális fejlesztési és képzési bizottság
ROP	Regionális Fejlesztés Operatív Program
SA	Strukturális Alapok
SZA	szakmai alapképzés
SZFP	Szakiskolai Fejlesztési Program
SZH	szakképzési hozzájárulás
SZMBK	Szakképzési Minőségbiztosítási Keretrendszer
SZMM	Szociális és Munkaügyi Minisztérium
SZÖM	Szakiskolai Önértékelési Modell
SZT	szakmai továbbképzés
SZTT	szakmai tanácsadó testület
TÁMOP	Társadalmi Megújulás Operatív Program
TISZK	térségi integrált szakképző központ
ÚMFT	Új Magyarország Fejlesztési Terv

Jogszabályok

Felnőttképzési törvény	2001. évi CI. törvény A felnőttképzésről
Szakképzési hozzájárulásról szóló törvény	2003. évi LXXXVI. törvény A szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról
Szakképzési törvény	1993. évi LXXXVI. törvény A szakképzésről
Felsőoktatási törvény	2005. évi CXXXIX. törvény A felsőoktatásról
Közoktatási törvény	1993. évi LXXIX. törvény A közoktatásról

Az Oktatásfejlesztési Observatory

A Budapesti Corvinus Egyetem Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézete keretében működő Oktatásfejlesztési Observatory a szakképzés fejlesztését szolgáló információgyűjtő, elemző, fejlesztő és kapcsolatépítő tevékenységet folytató műhely. Legfontosabb európai partnere a Cedefop (Európai Szakképzés-fejlesztési Központ), melynek több nemzetközi együttműködési-kutatási programjában is részt vesz. Az Iroda szoros együttműködésben dolgozik mindazon hazai közigazgatási és civil szervezetekkel, társadalmi partnerekkel, minisztériumi és egyetemi kutató-fejlesztő intézményekkel, amelyek a szakképzés és a humán erőforrás-fejlesztés területén érintettek.

Az Oktatásfejlesztési Observatory küldetése, hogy a magyarországi szakképzés fejlesztéséhez a szakképzési rendszerről és a szakpolitika változásairól szóló információk gyűjtésével és elemzésével, valamint hazai és nemzetközi együttműködésben megvalósuló fejlesztő munkákban való részvétellel járuljon hozzá. Fontos feladatának tartja továbbá, hogy a Cedefop közvetítésével megismert, az Unió egyes tagállamait jellemző szakképzési gyakorlatot, kutatás-fejlesztést, valamint szakképzés-politikákat érintő információkat minél szélesebb hazai közönség felé közvetítse.

Az iroda kiemelt kutatási területei:

- a magyarországi szakképzés rendszere és a szakképzés-politika változásai;
- szakmai tanárképzés;
- oktatási vezetői kompetenciák.

Az Iroda jelenleg az alábbi nemzetközi együttműködési-kutatási programokban vesz részt.

ReferNet - the European network of reference and expertise for vocational education and training

A ReferNet a Cedefop által létrehozott és koordinált, a szakképzés témaköréhez kapcsolódó információkat gyűjtő, elemző és terjesztő decentralizált (nemzeti konzorciumokból felépülő) európai hálózat. A program hazai koordinátora az Oktatásfejlesztési Observatory. A program keretében rendszeresen készített országjelentések és egyéb termékek a ReferNet Magyarország honlapján érhetők el: <http://www.refernet.hu>.

TTnet - Training of Trainers Network

A TTnet a Cedefop által létrehozott, a főbb szereplők és döntéshozók számára a szakképzésben dolgozó tanárok és oktatók képzésével és szakmai fejlődésével kapcsolatos jó gyakorlatok, ismeretek és szakmai tapasztalatok átadásához páneurópai fórumot teremtő, nemzeti hálózatokból felépülő hálózat (http://www.trainingvillage.gr/etv/Projects_Networks/TTNet/). A TTnet magyarországi képviselőjét az Oktatásfejlesztési Observatory látja el.

ACVCD - Accreditation Centre for VET Curriculum Developers

Az Európai Bizottság Leonardo da Vinci programja által támogatott ACVCD projekt célja egy online európai akkreditációs központ létrehozása, amely az elektronikus tananyagfejlesztő szakemberek tanúsítása, a tananyagfejlesztő intézmények minősítése, illetve mindezek adatbázisszerű nyilvántartása révén hozzájárul a minőségbiztosítási rendszer kereteinek megteremtéséhez az elektronikus tananyagfejlesztés területén. A projektben - a tanúsítási eljárásra történő felkészülést segítő - szakképzés-specifikus mintatananyag is készül. További információ: <http://www.acvcd.eu>.

JobArt TtT - Training the trainers

A JobArt TtT egy Leonardo da Vinci innováció transzfer projekt, mely az oktatókat/tanárokat az aktív tanulás módszereinek a szakképzésben való alkalmazására képezi ki, valamint biztosítja a képzésekhez szükséges tanterv- és tananyag-innovációk transzferét. További információ: <http://www.jobart.org/ttt/index.php?showL=hu>.

DVP - Defining VET Professions

A DVP projekt célja, hogy hozzájáruljon egy közös európai keretrendszer kidolgozásához a szakmai alap- és továbbképzéshez kapcsolódó szakmákra vonatkozóan. A 2005 óta zajló összehangolt nemzetközi kutatás során a Cedefop TTnet hálózatának tagjai 17 országot képviselve dolgoztak ki egy a szakmai alap- és továbbképzés területén dolgozó szakemberek meglévő és szükséges kompetenciáinak meghatározásához szükséges egységes referenciarendszert. A projekt eredményeit részletesen tartalmazó honlap jelenleg készül, a részeredmények a <http://www.observatory.org.hu/index.php?id=156> oldalon elérhetőek.

Az Iroda tevékenységeiről további információ a <http://www.observatory.org.hu> weblapon található.

A Cedefop (Európai Szakképzés-fejlesztési Központ) által koordinált európai hálózat, a ReferNet tagországai első ízben 2008-ban készítették el szakképzés-politikai jelentéseiket. E beszámolók az egyes országoknak a szakképzést érintő EU-s célkitűzések megvalósításában tett előrehaladását tárgyalják a Koppenhágai Folyamat keretében és a Helsinki Kommunikációban megfogalmazott prioritásoknak megfelelően. A jelentések egyik fő forrását jelentik annak az elemzésnek, melyet a Cedefop a 2008. november 26-án megrendezett bordeaux-i miniszteri konferenciára készített a szakképzés-politika előrehaladásáról, továbbá annak a részletes, európai szintű összehasonlító elemzésnek, mely 2009 elején jelenik meg.

Oktatásfejlesztési Observatory
Budapesti Corvinus Egyetem
Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet
H-1098 Budapest, Közraktár u. 2-4.
E-mail: observatory@uni-corvinus.hu
Internet: <http://www.observatory.org.hu>

CEDEFOP

European Centre
for the Development
of Vocational Training

REFERNET

Támogatáskezelő

